MESAČNÍK O NOVÝCH KNIHÁCH / XXVIII. ROČNÍK / 15. 11. 2018 / ČÍSLO 11

knižná revue

www.litcentrum.sk

Spoza papiera pred kameru.
Booktuberi, knižní influenceri a publicisti na Youtube

CENA
0,90 €

Akú váhu má jeden instagram? Fenomén instagramovej poézie

Virtuálna premena Kafkovej Premeny

LITERATÚRA V DIGITÁLNOM PRIESTORE

Strany 10 – 17

OZNAM NA ZADNEJ STRANE

Spisovateľka Veronika Homolová Tóthová prišla predstaviť do kníhkupectva Panta Rhei na Poštovej v Bratislave nielen svoju novú knihu *Mama milovala Gabčíka* (Ikar), ale aj hrdinku jej rozprávania – Alenu Voštovú (rod. Malinovú). **Foto *Panta Rhei***

LQ #21 – Viem, čo je domácnosť, neviem, čo je metafyzika

Foto *Liza Nedayvoda*

V Klube pod lampou sa konala literárnovedná diskusia o dvoch nových básnických zbierkach od dvoch etablovaných autorov. O knihách ***Metafyzická domácnosť I.*** (Ars Poetica) Martina Solotruka a ***Nil, úvod*** (Fra) Erika Grocha diskutovali Ján Gavura, Viliam Nádaskay a Ján Štrasser.

Na začiatku diskusie Ján Gavura priblížil koncepty, ktoré môžeme nájsť aj v skoršej poézii Solotruka, pričom uviedol, že básnik tentoraz neprekvapuje. Ján Štrasser vtipne okomentoval zbierku citáciou definície metafyziky ako špekulatívnej metódy, ktorá sa neopiera o jasné dáta. Podľa poeta a prekladateľa metafyzika zvádza Martina Solotruka k tomu, že ľudský príbeh, ktorý je v zbierke citeľný, je zakrytý metafyzickou abstraktnou totalitou, zakrývajúcou skúsenosť človeka. Viliam Nádaskay skonštatoval, že Solotrukovu tvorbu pred diskusiou nikdy nepotreboval nejak uchopiť a aj preto sa mu vždy subjektívne páčila a vďaka tomu naňho urobila dojem. V diskusii ju však uchopiť musel – a tu, ako sám hovoril, začal problém. Na jednej strane sa Solotruk posunul k vecnosti (tak aj k domácnosti), v ktorej čitateľ hľadá metafyziku. Na druhej strane sa čítajúci musí v textoch veľmi hrabať, aby našiel skôr spomenutú skutočnosť.

Pokiaľ ide o Grochovu knihu, diskutujúci ju jednoznačne pozitívne ocenili. Do evidentne kratšej zbierky bol básnik schopný preniesť viac metafyziky v menšom počte slov. Samotný autor vždy akoby začínal svoju cestu odznova, čím prekvapuje nielen čitateľov, ale aj sám seba.

Obe zbierky avizujú nový začiatok, tak čakáme s napätím na ich pokračovanie. Je jedno, či pôjde o cestu novú, alebo o ďalšiu púť na ceste tej istej.

Agnieszka Słowikowska

Cenu Bibliotéky za najlepšie slovenské knižné dielo ženskej autorky vydané v predošlom roku získali dve laureátky: Veronika Dianišková za zbierku básní *Správy z nedomovov* (Modrý Peter) a Michaela Zakuťanská za knihu *Prešovská trilógia* (Drewo a srd – OZ Vlna). **Foto *Peter Procházka***

Foto *archív N. P.*

Gundžovníky, Oteckovia a Hviezdoslav

V Inchebe sa už tretie desaťročie organizuje knižný veľtrh Bibliotéka spojený s Pedagogikou a tento rok aj s výstavou minerálov. S pribúdajúcimi dňami – počínajúc štvrtkom až po nedeľu – sa počet ľudí v obrovských priestoroch Incheby zvyšoval a životný priestor jednotlivca stiesňoval.

Vrchol, teda vymedzený priestor štvrť štvorcového metra na jednu osobu, bol zaznamenaný zhruba v čase príchodu hviezd televízneho seriálu *Oteckovia*. Rovnomenná kniha, za ktorou stálo vydavateľstvo Ikar, spolu s dvojicou autoriek Hana Lasicová a Katarína Mikulíková (ktoré pre seriálovú verziu píšu scenár), predstavovala odhadom najväčšie terno veľtrhu. V tesnom závese kampaňou nasledovali *Gundžovníky* z Vydavateľstva Slovart, ktoré svojich potenciálnych budúcich čitateľov značkovali propagačnými papierovými taškami. Aristokraciu Bibliotéky predstavovali ľudia s gundžovníkovskými taškami v jednej a *Oteckami* v druhej ruke. Formálne bola zbierka Satinského časopisov predstavená až v nedeľu o štvrtej popoludní, a to na literárnom pódiu Panta Rhei.

Nekonečné možnosti

Návštevník bol po vyplatení jednorazového dvojeurového lístka voľný a postavený pred množstvo možností. Aj po vykonaní základnej voľby – teda rozhodnutí sa, ktorý z troch prebiehajúcich festivalov navštívi najskôr, ho čakali rady ďalších Sofiiných volieb. Kde si vypiť kávu, zjesť koláč, ktorú diskusiu alebo rozhovor si vypočuť, či vôbec niečo počúvať a neprezrieť si radšej stánky. Okrem veľkých vydavateľstiev (ako sú Ikar či Slovart) sa mohol návštevník prekutrať aj v antikvariátoch, medzi spoločenskými hrami, mohol si rozšíriť svoje znalosti o *Svätom Písme* alebo nakuknúť do laboratória Mama, tata čítajte s nami, venovanému rozvoju schopnosti čítania s porozumením u malých detí. Rozmanitosť programu zaisťovala pokrytie všetkých čitateľských a aj vekových skupín.

Okrem vydavateľstiev s detskou cieľovkou, akým je napríklad Buvik, či stánku Štúdia Nádej ponúkajúceho okrem iného animované biblické príbehy, mohli rodičia svoje ratolesti „odložiť“ do Literárneho centra 1 na výtvarný workshop či do stánku Deti sú naše knihy, ktorý bol tematicky zameraný práve na túto vekovú skupinu.

Populárni súčasníci aj Rúfus

Pre nedožité tohtoročné životné jubileum bola leitmotívom festivalu básnická tvorba Milana Rúfusa. Hold jej vzdáva nová publikácia Univerzity Mateja Bela *Múdrosť hlbín*, uvedená v piatok na jednom z programových pódií a Rúfusovu tvorbu sme si pripomínali aj na hlavnom pódiu ZVKS a LIC.

Priestor na prezentácie Panta Rhei poctili návštevou haldy populárnych autorov, medzi inými Jozef Karika, ktorý dokázal divákmi zaplniť všetky dostupné stoličky, Juraj Červenák alebo Vanda Rozenbergová, ktorá hovorila stručne o novej knihe *Tri smrtky sa plavia* (Vyd. Slovart) a o nadchádzajúcej knihe, v ktorej sa bude venovať podľa vlastných slov „inšpiratívnemu“ svetu päťdesiatnikov. S moderátorom Dadom Nagyom sa dostali aj k téme mužského sexepílu, ktorý podľa Rozenbergovej naberá na intenzite práve v spomínanom zlatom veku, pričinením dostatočnej „zanedbanosti“ daného jedinca. Autorka sa zverila s nechuťou čítať úryvky zo svojich textov, v rozhove sa spomenula aj jej tvorba pre deti, knižka *Websterovci* (Vyd. Slovart), no – ako bolo zjavné už pri téme sexepílu – rozhovor sa nedržal len v literárnych medziach. I keď bola spočiatku snaha o verejnú familiárnosť trochu rozpačitá, Rozenbergová napokon hovorila o nedávnych medializovaných narodeninách svojho syna, o koníčkoch a hudbe, ktorú preferuje. Po rozhovore a následnej krátkej diskusii, v ktorej dostali priestor aj diváci, mali účastníci možnosť nechať si zakúpené či dávno vlastnené knižky podpísať.

Úskalia prekladu a debutu

Na literárnom pódiu ZVKS a LIC sa okrem prekladateľov a vedcov prestriedali aj samotní autori, či už išlo o Pavla Rankova, Gustáva Murína alebo čerstvú autorku fantasy románu *V znamení ametystu* (CooBoo v Albatros Media) Máriu Danihelovú. Tá v rozhovore s Dadom Nagyom hovorila o svojej prvotine, plánovaných pokračovaniach, vzniku originálnej obálky. Spomenula odozvy na svoje dielo či spôsob, akým sa vysporiadava s prípadnou kritikou.

V sobotu podvečer si diváci mohli vypočuť niečo málo o preklade Hviezdoslavových *Krvavých sonetov* Johnom Minahanom do angličtiny. Rozhovor moderovaný Tomášom Ulejom bol spojený s čítaním vybraných sonetov. Slovenskú verziu prednášal herec Štefan Bučko, anglickú Daniel Hall. V rozhovore sa zabŕdlo do dobového idealizovania prvej svetovej vojny, pričom Minahane označil Hviezdoslava za jedného z mála umelcov, ktorí »

Veľtrhu sa pravidelne zúčastňuje aj Antikvariátik z Banskej Štiavnice, o ktorom vám prinesieme príbeh v poslednej tohtoročnej *Knižnej revue*. **Foto *Peter Procházka***

Autogramiády, rozhovory, čítačky, haldy kníh a enormné množstvo ľudí. Bibliotéka je najmä o predajnosti, je vyvrcholením vydavateľského, kníhkupeckého a spisovateľského snaženia. **Foto *Peter Procházka***

›› sa v danej dobe nezúčastnili vojnovej propagandy.

V nedeľu sa potom diskutovalo napríklad o súčasnej maďarskej literatúre, najprv so slovenskými prekladateľkami Timeou Krekovič Beck, Luciou Molnár Satinskou, Renátou Deákovou a Gabrielou Magovou. Rozhovor moderoval Radoslav Passia a jedna prekladateľská dvojica dostala priestor zhruba dvadsať minút. V tomto časovom rozmedzí sa hovorilo o konkrétnych dielach, ale aj o všeobecnej literárnej situácii v Maďarsku a na Slovensku. Potom prekladateľov na pódiu vystriedali samotní autori – Ferenc Czinki, Viktor Horváth a Benedek Tóth. Rozhovor moderovala Eva Andrejčáková.

Tak, ako to má byť

Bibliotéka oslovila ľudí všetkých vekových kategórií a rôznych čitateľských preferencií. Tradične sa udeľovala aj Cena Bibliotéky, ktorú si tento rok odniesli dve autorky. Veronika Dianišková za svoje *Správy z nedomovov* (Modrý Peter) a Michaela Zakuťanská a jej *Prešovská trilógia* (Drewo a srd – OZ Vlna). Knihy sa kupovali, koláče sa jedli, deti sa strácali, introverti sa triasli.

Nina Podmanická

Knihy, ktoré nás zaujali na Bibliotéke

Už v poradí 26. medzinárodný knižný veľtrh sa niesol v znamení vône kávy, nových i starých kníh, priateľských stretnutí a predovšetkým debát a diskusií o literatúre. Pod jednou „strechou" sa tak mohli stretnúť priaznivci fantasy, hororu, trileru, spoločenského, historického i dystopického románu, literatúry pre deti a mládež, detektívky, poézie, prekladovej či odbornej literatúry. Z bohatej programovej a knižnej ponuky vyberáme tých pár, ktoré nás spomedzi jesennej záplavy titulov upútali.

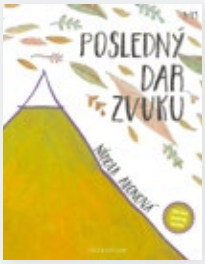

Posledný dar zvuku / Nikola Aronová / Verbarium 2018

Mladá ilustrátorka (1994) Nikola Aronová vraj žije mimo civilizácie a veľa času trávi v prírode. To sa prejavilo aj v jej debutovej próze, ktorú napísala i ilustrovala. Jej príbeh je jednou veľkou metaforou, prostredníctvom ktorej vyjadruje, čo súčasnej spoločnosti zúfalo chýba – schopnosť človeka vedome sa zastaviť, stíšiť a načúvať tichu okolo seba i v jeho vlastnom vnútri. / *Beáta Belániková*

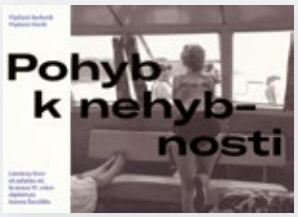

Pohyb k nehybnosti / Vladimír Barborík, Vladimír Petrík / Literárne informačné centrum 2018

Kniha ***Pohyb k nehybnosti*** literárnych vedcov Vladimíra Barboríka a Vladimíra Petríka s podtitulom *Literárny život od začiatku 60. do konca 70. rokov objektívom Antona Šmotláka* odkrýva smerom k širokej verejnosti popularizačnou optikou zákulisie spoločenského, kultúrneho a politického života druhej polovice 20. storočia. Prostredníctvom čiernobielych fotografií vybraných z pomerne rozsiahleho archívu divadelného fotografa Antona Šmotláka (1920 – 1979) a priložených sprievodných krátkych textov o dobových udalostiach i konkrétnych spisovateľoch či úryvkoch z tlače pútavo mozaikovito rekonštruuje spoločensko-literárne dianie či už na poli moci, alebo umeleckej tvorby. ***Pohyb k nehybnosti*** tak chápem ako veľmi obsahovo prístupný dokument, ako oficiálnu aj neoficiálnu vizuálnu panorámu literárneho života na Slovensku v rámci dvoch desaťročí. / *Lenka Macsaliová*

Malá morská víla / Hans Christian Andersen / Preklad Milan Žitný / Buvik 2018

Vydavateľstvo Buvik započalo novú edíciu *Moja najmilšia rozprávka*. Chce si tak uctiť spoluprácu s významnými ilustrátormi, a tou prvou je Maja Dusíková, ktorá žije a tvorí vo Florencii. Jej kresby dodávajú rozprávkam ako *Tri holúbky* (Pavol Dobšinský), *Hrnček, var!* (Milan Rúfus, František Hrubín), *Uspávanky* krehkú krásu a nežnú farebnosť. Jej najmilšou rozprávkou je ***Malá morská víla***. Veľmi dúfam, že popri disneyovkách, kde sa príbeh končí šťastne a iných úpravách, ktoré príbeh výrazne zjednodušujú, si nájde svojho čitateľa aj tento nový preklad. Archetyp morskej víly je súčasťou našej kultúry už niekoľko desaťročí, a práve táto knižka ho ukazuje v jeho originálnej podobe aj so symbolickým posolstvom. / *Beáta Belániková*

Rok Sivka ohniváka / Toňa Revajová / TRIO Publishing 2018

Autorka úspešnej série kníh o Johanke prichádza s príbehom o malej Anne, ktorá veľmi túži chodiť do školy ako jej staršia sestra Magdalénka. A tak ju tam občas zoberie. Má však ešte len päť rokov, takže ju zakaždým pošlú domov. Tak ako i v predošlých knihách, autorka opäť potvrdzuje, že rozumie psychológii dieťaťa, dokáže sa k nemu priblížiť bez toho, aby explicitne poučovala. Situačné dialógy vychádzajúce z bežného života jednej mladej rodiny sú svieže a vtipné, priam odpozorované zo života. / *Beáta Belániková*

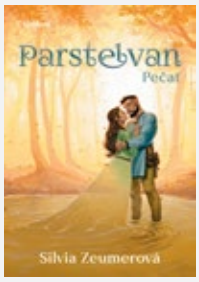

Parstelvan: Pečať / Silvia Zeumerová / Lindeni v Albatros Media 2018

Lyrický fantastický debutový román Silvie Zeumerovej s názvom ***Parstelvan*** je inšpirovaný slovanskou mytológiou. Rozpráva v dvoch dejových líniách (ženská romantická a mužská dobrodružná) poeticky ladený príbeh mladého Branara, ktorý je vyhnaný zo svojho rodného kráľovstva. Vydá sa na cestu za objavením stratenej Darnovskej pečate, ktorá má udržiavať mierové vzťahy (spolu s mapou z Podnobrežia) v podhorskej krajine. Pri pátraní spoznáva Darnáliu, do ktorej sa zaľúbi, no zároveň sa zahľadí aj do lesnej víly, čím vzniká ľúbostný trojuholník. Ženská hrdinka románu Darnália sa naopak vyberie na púť za jazernými ľuďmi – Podnobrežaniami – na dne jazera, aby Branarovi pomohla získať stratenú pečať. / *Lenka Macsaliová*

V znamení Ametystu / Majka Danihelová / CooBoo v Albatros Media 2018

Nebudem sa tváriť, že mám v žánri young adult prehľad, ale aj pri porovnaní s inými žánrami oddychovej literatúry z toho ***V znamení Ametystu*** pre mňa vychádza viac než dobre. Majka Danihelová napísala skvelú knižku, pri čítaní ktorej som sa na jednej strane bavil, pretože sa číta dobre a rýchlo, na strane druhej som si všimol niekoľko veľmi šikovne spravených vecí, ktoré sú výborným tmelom príbehu. Tieto „veci" sú rôzne – detaily, ktoré pekne dokresľujú postavy, dejové drobnôstky, ktoré podopierajú dejový oblúk, umne poskladané dialogické linky a ďalšie… trochu vám aj závidím, že ***V znamení Ametystu*** budete mať možnosť čítať prvý raz – ale musím povedať, že ako Majkin editor som knižku celú čítal už tri či štyrikrát a zakaždým bola lepšia a lepšia. / *Matúš Mikšík*

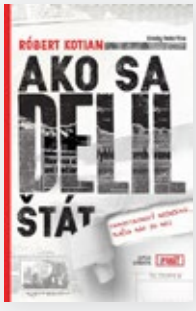

Ako sa delil štát / Róbert Kotian / Artis Omnis 2018

Je príznačné, že sa knižka Roba Kotiana objavila v období medzi 28. októbrom a 17. novembrom, oba dátumy sú totiž dôležité z hľadiska česko-slovenských vzťahov. V roku vyjdenia knihy oslavujeme sto rokov od vzniku 1. ČSR, takže udalosti, ktoré nastali po Novembri '89 a viedli k rozlúčeniu nášho spoločného štátu s Čechmi, ostanú trochu v úzadí (i keď oficiálne sa nehlásime asi veľmi ani k tomu čechoslovakizmu). Je to však veľmi dôležitá kapitola dejín, o ktorej by sme mali čosi vedieť – ja osobne som ju vnímal iba periférne (deti majú iné starosti), takže sa teraz veľmi teším na ďalšiu zaujímavú post-reflexiu ponovembrových udalostí. / *Matúš Mikšík*

Košické rozhlasové štúdio RTVS vás pozýva počúvať v Rádiu Devín tieto literárne relácie:

12. až 16. 11. o 13:30 ***Cesta za mesačného svitu***. Čítanie na pokračovanie z knihy Antala Szerba.

15. 11. o 17:00 ***Literárny projekt Medziriadky***. Ars litera Jozefa Palaščáka.

16. 11. o 21:00 ***Raz, dva, tri, tridsaťtri***. Pôvodná rozhlasová hra Michaely Zakuťanskej.

16. 11. o 21:45 ***Otcológy alebo Prvý***. Pôvodná rozhlasová hra Michaely Zakuťanskej.

24. 11. o 12:00 ***Ľudovít Fulla v Ružomberku ako doma***. Pásmo Silvie Kaščákovej z cyklu Ľudia, fakty, udalosti.

25. 11. o 15:00 ***Cudzia vonku, doma v sebe***. Pásmo Stanislavy Sivčovej o knihe Stanislavy Chrobákovej Repar *Slovenka na kvadrát*.

26. až 30. 11 o 6:30 ***Čierne na čiernom***. Čítanie na pokračovanie z knihy Marka Vadasa.

29. 11. o 17:00 ***Baroková literatúra***. Ars litera Ivany Jachymovej.

1. 12. o 15:00 ***Umelecká beseda slovenská a Davisti***. Čítanie z textu Petra Kerecmana.

1. 12. o 17:00 ***O revolúcii 1848/49 romanticky i ironicky***. Pásmo Gabriely Mihalkovej z cyklu Najkrajšie štúrovské…

6. 12. o 20:00 ***Malé kráľovstvo Ľuboša Bendzáka***. Pásmo Matúša Bartka o tvorbe Ľ. Bendzáka.

8. 12. o 17:00 ***Počúvaj tíško, nezaspíš***. Pásmo Jozefa Palaščáka o ľudových rozprávkach z cyklu Najkrajšie štúrovské…

10. až 14.12 o 13:30 ***Príbeh ozajského človeka***. Čítanie na pokračovanie z knihy Pavla Vilikovského.

13. 12. o 17:00 ***LiKE festival***. Ars litera Jozefa Palaščáka.

rtv: :RÁDIO REGINA :RÁDIO DEVÍN

Príjemné počúvanie!

Akútny zápal alebo utopický Mobilis

Slovo „utópia“ možno preložiť ako „nejestvujúce miesto“. Jeho význam si naplno vychutnáte, ak si predstavíte Liptovský Mikuláš pred takými šiestimi-siedmimi rokmi a pokúsite sa do jeho kulís naprojektovať festival literatúry a súčasného umenia, ktorého line-up zahŕňa niekoľko významných európskych osobností. Na takúto predstavu potrebujete Mikuláš trochu poznať, a tak vám to uľahčím. Ani nápad! Neexistuje!

Ars Poetica 2018

Priezračný zvuk poézie

13. – 23. november

www.arspoetica.sk facebook.com/ARS.POETICA.sk

HLAVNÍ PARTNERI

BRATISLAVA Slovenské národné divadlo Podujatie z verejných zdrojov podporil: fond na podporu umenia Flanders State of the Art EUNIC MORAVIA STEEL TŘINECKÉ ŽELEZÁRNY

HLAVNÝ MEDIÁLNY PARTNER

rtv: ROZHLAS A TELEVÍZIA SLOVENSKA

PARTNERI

Literárne informačné centrum Národné osvetové centrum Slovenská národná galéria KINO LUMIÈRE CITYLIFE.SK BRATISLAVA TOURIST BOARD

MEDIÁLNI PARTNERI

THE SLOVAK SPECTATOR in.ba Pravda

ZÁŠTITA PRIMÁTORA: Záštitu nad medzinárodným festivalom poézie Ars Poetica 2018 prevzal primátor hlavného mesta SR Bratislavy, pán Ivo Nesrovnal.

Tohtoročný Mobilis hostil aj poľského autora Wojciecha Jagielského (vľavo), na fotke s ním diskutujú Juraj Koudela (v strede) a autor tohto textu Ján Púček (vpravo), obaja z vydavateľstva Absynt. **Foto *Nina Rossová***

Situácia sa postupne mení najmä vďaka Kultúrnemu centru Diera do sveta, ktoré ste už mohli spoznať aj na stránkach *Knižnej revue*, no lepšie urobíte, ak sa na Liptov vyberiete osobne a vysokohorskú turistiku spojíte aj s návštevou tohto čarovného priestoru.

Ak vynecháme stovky (naozaj stovky!) kultúrnych podujatí – čítačky, besedy, koncerty, výstavy, workshopy či výlety – vlajkovou loďou tohto priestoru je festival literatúry a súčasného umenia Mobilis (ktorý je zároveň aj poctou osamelému bežcovi Ivanovi Laučíkovi).

Pokus o rýchle uchopenie slova utópia z úvodného odseku nebol náhodný – po vlaňajšej LoveStory bola totiž práve utópia a jej rôzne podoby hlavnou témou piateho vydania tohto nevídaného kultúrneho sviatku.

Stačí pár ľudí

Päť úspešných ročníkov už organizátorom dáva právo hovoriť o tradícii, alebo hoci aj povedať, že päť rokov je dosť – a stačilo! To by však bola škoda. Festival očividne (i hmatateľne) rastie, o čom svedčí nielen čoraz väčší počet priestorov v rámci starého mesta, na ktorých sa jeho podujatia odohrávajú, ale aj kvantita (a kvalita) spolupracovníkov akútne zapálených pre túto dobrú a výnimočnú vec. Bez tých pár ľudí by nič z toho nebolo možné. Táto veta sa dá však aj otočiť. Stačí len pár ľudí a niekoľko desiatok nedospatých nocí – a dá sa to, kdekoľvek a kedykoľvek.

V roku 2018 sa festival Mobilis natiahol na plných päť dní a zbežný pohľad do „utopického" programu návštevníkovi napovie, že za takúto pestrú a bohatú udalosť by sa nemuselo hanbiť ani hlavné mesto Slovenska, ba ani hlavné mesto kultúry.

Čo sa teda zmestilo do bohatého programu piateho Mobilisu, ktorý sa odohral na prelome októbra a novembra? Literatúra, fotografia, architektúra, hudba, film, divadlo, tanec, performance i nejaká tá večerná či nočná diskotéka.

Štamgasti a legendy

Oficiálne otvorenie prebehlo až v posledný októbrový deň – a to už bol festival v plnom prúde. Spoločná výstava Borisa Németha a Jána Viazaničku s názvom „Krajina" už bola nainštalovaná i otvorená, Juraj Malíček vypredal priestor Diery do sveta so svojou prednáškou o fenoméne sci-fi, Divadlo Na Peróne odohralo svoje predstavenie *Na stáž!* (ktoré hráva už viac ako dva roky a jeho téma je, bohužiaľ, stále aktuálna), za sebou sme mali aj projekciu legendárnej nemej snímky Fritza Langa *Metropolis* so živou hudbou i tradičné scénické čítanie mikulášskych štamgastov, ktorí raz za rok vymenia popíjanie kávy a piva za dosky, ktoré znamenajú svet (na piaty Mobilis si pripravili Huxleyho *Prekrásny nový svet*).

Až potom prišlo na otváracie slová patróna festivalu, básnika Ivana Laučíka, ktorý sa ohlásil z plátna slovami: „Pre mňa je obrovskou hodnotou tejto krajiny, že sa môžem asi za tri hodiny dostať do vysokohorského prostredia, a to má svoj praktický význam, lebo to sú vlastne psychiatrie pre človeka…" (V tomto duchu sa ako jeden z bodov programu odohral aj piatkový spoločný výlet do temnoty „tajnej" jaskyne.)

Atmosféra nadovšetko

Ťažko hovoriť o nejakom konkrétnom vrchole piateho Mobilisu. Pre každého bol iný. Každý sa našiel v čomsi inom. Celkom jasne to možno vyčítať z pomerne pravidelne vypredaných sál, či už na koncertoch, diskusiách, divadelných predstaveniach alebo prednáškach.

Pre mňa osobne mohli byť vrcholom festivalu debaty, ktoré som mal tú česť moderovať. Streda jšia – s legendárnym poľským reportérom Wojciechom Jagielským, ktorý rozprával o povolaní reportéra v najširších možných súvislostiach i vlastných ťažkých skúsenostiach, alebo piatková – „iskrivá" debata o fenoméne strednej Európy s ukrajinskou spisovateľkou Oksanou Zabužko a poľským novinárom, reportérom Ziemowitom Szczerekom. A predsa som si ešte viac odniesol z diskusie Rada Slobodu so Sašou Uhlovou o jej reportážnej knihe *Hrdinové kapitalistické práce*, predsa ma zaujala prednáška Martina Zaička o utópii v architektúre (aj s nasledujúcim dokumentárnym filmom s názvom *Po sezóne* o tragickom osude liečebného domu Machnáč), predsa som sa rád nechal zlákať aj na scénické čítanie z komiksu Reinharda Kleista o Nickovi Caveovi *Mercy on me* z produkcie banskobystrickej Záhrady.

Skvelých vecí bolo oveľa viac, no za najvýnimočnejšiu považujem magickú atmosféru festivalu, ktorá mnohých ľudí na päť dní doslova vytrhla z ich domovov a nechala ich prúdiť po Diere do sveta i priľahlom okolí za kultúrnymi akciami, ktoré festival tento rok ponúkal. Pomedzi nich celkom prirodzene chodila legenda ukrajinskej literatúry Oksana Zabužko, ktorá nevynechala ani utopický jaskynný výlet, ale aj ďalší účinkujúci, ktorí si zas naopak – na pár dní privlastnili Dieru do sveta ako svoj domov.

Utópia, ktorá sa zrealizuje, prestáva byť utópiou – povedal na svojej prednáške architekt Martin Zaiček. To, čo bolo pred pár rokmi v Liptovskom Mikuláši nepredstaviteľné, sa odohralo už piaty raz. Mobilis žije a verím, že bude žiť aj naďalej. Martin Zaiček však pripomenul ešte jednu vec. Slovo „utópia" môže mať ešte jeden význam, a to – lepšie miesto. O Diere do sveta to platí celkom určite.

Ján Púček

Otváracia diskusia 3. ročníka multižánrového festivalu LiKE v zložení (chrbtom zľava) Jan Urban, Stanislav Rakús, Iveta Radičová, Čuňas Stárek a Michal Havran pekne zaplnila sálu v Tabačke. **Foto *Tibor Czitó***

Jedným z multižánrových presahov bolo predstavenie Petry Fornayovej a Vlada Zboroňa *Koniec Koniec*, založené na úryvkoch *Tantalópolisu* Petra Macsovszkého. **Foto *Tibor Czitó***

Zrob sebe totu reportaž

Foto *Radka Komžíková*

V redakcii *Knižnej revue* sa neraz rozprávame na tému „čo sa deje na zvyšku Slovenska“ – najmä v súvislosti s občasne problematickým zháňaním externých prispievateľov, ktorí by písali o mimobratislavských literárnych podujatiach. Nastala však akási šťastlivá konjunktúra a samotnému mne sa podarilo vycestovať až do Košíc, ktoré v súvislosti so 100. výročím založenia 1. ČSR hostili po tretíkrát multižánrový festival LiKE – a po prvý raz mňa.

Slovné spojenie „polnočný vlak“ znie tajomne iba v beletrii, kde nemá nálepku ZSSK – navyše, do Košíc idem spodnou trasou, takže tentokrát budem ochudobnený aj o posledné zvyšky romantiky v podobe z tmy sa vynárajúceho reliéfu Vysokých Tatier, myslím si cestou. V skutočnosti však za oknom po brieždení uvidím iný, porovnateľne nádherný reliéf onej bájnej vidieckej krajiny, od nepamäti takej výživnej pre množstvo domácich spisovateľov a spisovateliek.

Rurálnosť sa stráca príchodom do Košíc, ktoré sú pre mňa na prvý pohľad svojím spôsobom viac mestom než rodná Bratislava. Trochu sa potúlam, sadnem si do príjemného podniku, raňajkujem sendvič za 6,50 (bratislavský pocit) a uvažujem nad tým, či moja únava zo súčasnej slovenskej literatúry ako takej (editoriál KR 10/2018) nepretvorí primárny cieľ mojej cesty z návštevy festivalu LiKE na gastroturistický zážitok.

Ľudia

Na scéne sa nečakane objavuje Martin Makara. Jeho pozvanie na diskusiu o literárnej kritike (ktorá je predprogramom k LiKE) je hlavným dôvodom mojej návštevy Košíc aj festivalu. Osobne sme sa s Martinom stretli tento rok na festivale Grape, v online priestore už skôr pri kratučkej polemike o aspekte (ne)konštruktívnosti kritiky ako takej. Z toho, čo o ňom viem, to vyzerá tak, že bude/je jedným z tých, ktorí by mohli literárnym dianím na východe Slovenska hýbať aj pravidelnejšie, navyše sa javí ako dobrá „východná spojka“ pre nás na západe.

Spolu pokračujeme na spomínanú diskusiu, v rámci ktorej sa po prvý raz stretávam s Janom Gavurom na jeho domácej(šej) pôde. Myslím, že netreba bližšie predstavovať človeka, ktorý stojí za – podľa môjho vedomia – jediným literárnym časopisom schopným doputovať z východného až na západný koniec Slovenska, t.j. v protismere. Po absolvovaní diskusie sa síce Jano polo-ponáhľa naspäť do Prešova (patrí medzi tých ľudí, ktorí zo zásady robia aspoň osem vecí naraz), ale debata s ním a s Martinom jednoznačne môj už aj tak dobrý prvý dojem zo samotného mesta ešte umocnila – hoci sme sa len tesne vyhli tzv. „presile hostí“ (keď je účinkujúcich viac ako divákov).

Poobede sedím na návšteve u redaktorky Rádia Regina Východ Hany Rodovej-Kolbašskej, vďaka ktorej beží spolupráca ich literárnej sekcie a nášho časopisu, čím sa azda aspoň o milimeter zmenšila vzdialenosť medzi opačnými koncami republiky. Následne si prehliadnem Tabačku, tohtoročné dejisko festivalu LiKE, náhodne stretávam Ferčiho Malíka (bratislavský pocit) a potom skočím na kávu so Zuzanou Révészovou, s ktorou sa poznáme z čias, keď pracovala v Národnom osvetovom centre – inak je teda teraz natrvalo v Košiciach, tiež robí na desiatich veciach naraz a tiež podľa mňa je a bude veľkým prínosom pre literárne a kultúrne dianie (potvrdilo sa to už onedlho, je jednou z autoriek dokumentu Desatoro pre budúcnosť kultúry v Košiciach).

Neskôr, už počas festivalu, stretávam niekoľko ďalších ľudí, ktorí sú pre mňa neodmysliteľnou súčasťou literárno-kultúrneho poľa východnej sféry – redaktorku *Vertiga* Marku Klapákovú, ktorá pre nás píše ročné hodnotenia literárnej

Medzi hlavných hostí festivalu nepochybne patrila aj poľská spisovateľka Katarzyna Surmiak-Domańska, autorka knihy *Ku-Klux Klan. Tady bydlí láska* (Absynt). **Foto *Tibor Czitó***

vedy (nakoniec sme sa videli iba krátko, Marka, máš u mňa kávu pri ďalšom stretnutí, lebo tá sa nedá vypiť behom 30 sekúnd), spisovateľa a organizátora kultúrneho diania Marcela Lacka, literárnu kritičku Martu Součkovú a v neposlednom rade Gabrielu Rakúsovú, našu pravidelnú prispievateľku, spoločne so Stanislavom Rakúsom, od ktorého sa zavše donesú útržky pozitívnych vnemov súčasnej podoby KR, takže je fajn vypočuť si to aj osobne.

A potom ešte stretávam slamera Tomáša Straku, ale to už je kapitola sama osebe…

I LiKE KE

Košice v krátkosti: mesto mi viac pripomína Budapešť, Brno i Krakov než Bratislavu, je akosi stredoeurópskejšie (to je kompliment), no možno iba moja milovaná Bratislava je akosi z tohto priestoru vytrhnutá a „svojská“ (to síce mohlo byť myslené ako kompliment, ale všetci vieme, aké konotácie má slovo „svojská“). Zážitok z historického centra dokresľuje nočné krížom-kráž ovanie so Strakom, vidím miesto, na ktorom sa na protest proti okupácii v roku ’68 upálil Michal Lefčík, pomník Jánovi Kuciakovi a Martine Kušnírovej, aký nemá ani Bratislava (lebo nemá žiaden), pamätnú tabuľku Róbertovi Remiášovi… a potom výstrelky „architektov pokroku“ (bratislavský pocit). No a veľa mi o Košiciach povie komentovaná prehliadka s Mišom Hudákom z Východného pobrežia, zameraná na posledných sto rokov v živote mesta, tiež súčasť programu LiKE.

No a samotný festival? Témou tohto ročníka LiKE bolo sto rokov bratstva s Čechmi – na plagátoch svietia špecifické hlásky pre češtinu a slovenčinu, spájajúcim prvkom je motto „Pravda víťazí / Pravda vítězí“. Aj piatkoví hedlajneri otváracej diskusie sú pol na pol: za Slovensko bývalá premiérka Iveta Radičová a spisovateľ Stanislav Rakús; zo západnejšieho západu než ja prichádza postava undergroundu Čuňas Stárek a s ním novinár a politik Jan Urban. Ukazuje sa, že na 90-minútovú diskusiu je to priveľa príliš zaujímavých hostí, aj sála je dosť naplnená, diskusia však napokon nastavuje latku návštevnosti na neprekonateľnú hodnotu – a to je svojím spôsobom symptomatické nielen pre tento konkrétny literárny festival (bratislavský pocit).

Hlavným dňom LiKE je sobota, celý deň pobehujem po Tabačke, no občas sa programy prekrývajú, niečo stihnem a niečo nestihnem (najmä preto, lebo sa chcem najesť), uvedomujem si, že skôr som sa prišiel pozrieť na Košice a nie na festival, mám z celého diania asi šesť riadkov poznámok, únava zo slovenskej literatúry evidentne pôsobí až príliš dobre… no možno nielen na mňa – pri predstavovaní knihy Marcela Lacka by sa návštevníci aj s účastníkmi pomestili aj do väčšieho výťahu a na ostatné podujatia sa prišlo pozrieť hádam do tridsať ľudí.

Slušnú návštevnosť mali diskusie s Janom Urbanom a Katarzynou Surmiak-Domańskou, lenže to sú zahraniční a ešte k tomu „absyntoví“ (teda nie beletristi) autori. Z domácich obstál Daniel Majling, ktorý prezentoval komiks *Zóna* (OZ Brak), dobre pochodil aj Literárny cirkus KK Bagalu, zvyšok bol, ako som už napísal, pomerne komorný – neviním z toho však ani Košice a asi ani slovenskú beletriu, je to ale veľmi príznačné pre celkové postavenie fragmentov literárneho poľa u nás. Každopádne, s istou dávkou optimizmu sa dá povedať, že je to lepšie ako minulý rok a že aj v nasledujúcich iteráciách sa to bude zlepšovať.

Ešte k multižánrovosti – tú na jednej strane oceňujem, opäť je dobré pokúsiť sa namixovať viacero druhov umenia a vytvoriť tým synergiu, ktorá by sa pozitívne prejavila na návštevnosti festivalu; na strane druhej sa môže stať, že sa podujatie koncepčne rozpadne (LiKE sa v tomto veľmi nakláňal na obe strany, ale asi nespadol). Napokon zo svojej pozície rozmýšľam nad tým, prečo pre mňa fungovali Košice a ľudia, s ktorými som sa stretol, no samotný festival už menej – je to pre programový nepomer v neprospech domácej beletrie oproti všetkému ostatnému, alebo práve tento nepomer sa mi v konečnom dôsledku páči a iba to nechcem otvorene priznať?

Cesta späť

Keď sa obzriem za týmto textom, napadne mi, že ako prispievateľa by som sa z pozície zadávateľa neznášal, pretože „zrobiť sebe totu reportaž“ sa mi fakticky nepodarilo. Miesto toho som plus-mínus okomentoval úsilie ľudí, ktorých som v Košiciach stretol – práve tí sa mi totiž zdajú dôležitejší než samotné podujatie. Kým tam budú oni (a ďalší), budú sa diať veci (aj sa dejú). Bratislava funguje v mentálnych mapách niektorých ľudí ako protipól ku Košiciam (resp. naopak), no po mojej osobnej skúsenosti si dovolím povedať, že BA a KE sú komplementárne – len ich treba viac prepojiť.

Matúš Mikšík

Spoza papiera pred kameru

Informovať o knižných novinkách, recenzovať aktuálnu literatúru, publikovať poetickú alebo prozaickú tvorbu či prežívať samotné literárne dielo už nie je v súčasnosti len doménou tlačeného média všeobecne. Čitatelia – fanúšikovia či recenzenti sa presúvajú spoza papiera pred kameru, aby bezprostredne hovorili o svojich zážitkoch z prečítaného. Autori využívajú pre svoju tvorbu sociálne siete (Facebook či Instagram) ako platformu, pomocou ktorej môžu byť v kontakte so svojimi priaznivcami, a ktorú využívajú ako nástroj na šírenie vlastnej produkcie. Vnoriť sa do literárneho diela a nechať sa ním pohltiť už neponúka čitateľovi len tlačená či e-kniha, ale aj virtuálna realita. V rámci témy vám tu ponúkame sondu do fenoménu instagramovej poézie a trendu audiovizuálnej reflexie literatúry slovenských booktuberov, knižných influencerov či publicistov na Youtube, ktorú sme doplnili o reportáž z priestorovej inštalácie PremenaVR.

red, **Lenka Macsaliová**

Z printu do videa

Svetlá, kamera, (re)akcia. *Ich platformou je video.* Ich tempo pridávania obsahu je (takmer) pravidelné. Ich priaznivcami sú literárni nadšenci – odberatelia – followeri. Sú v nasadení vo dne v noci. Booktuberi, knižní influenceri a publicisti z Youtubu.

Nikoleta Kováčová sa v projekte Surová Dcérka nevenuje len gastronómii, ale aj reflexii beletrie. **Foto *Nikoleta Kováčová***

Foto *Chris Bordáč*

Časopisecky publikované recenzie literárnej produkcie postupne zverejňované na webe, knižné blogy či bookstagramové profily (stručné hodnotenia na Instagrame, v ktorých je kladený dôraz na uverejnenú fotografiu „nastajlovanej" knihy). Post-digitálna éra, vyznačujúca sa tým, že sa informačné technológie stali každodennou prirodzenou súčasťou nášho života, postupne prenáša reflexiu literatúry z tlačeného média do digitálneho priestoru. Dostáva možnosť stať sa masovou komunikačnou udalosťou pomocou sekcie komentárov na konkrétnych stránkach alebo na sociálnej sieti (Facebook). Čitateľ môže nielen zdieľať knižné novinky alebo recenzie a komentovať ich, ale sám sa stáva v kultúrnom kyberpriestore súčasťou literárnej reflexie. Neoddeliteľnou časťou tohto korpusu je aktuálne v našom domácom prostredí línia audiovizuálnej produkcie tvorcov, ktorí nahrávajú svoje videá na stránku Youtube. Napriek tomu, že je táto tendencia zachytiť na kameru dojmy z prečítanej knihy a podeliť sa o svoj názor na ňu ešte stále v štádiu „zrodu" videorecenzistiky, pýta si istú pozornosť, keďže býva často opomínaná v diskusiách o možnostiach nových médií vo vzťahu k literárnej reflexii. Preto vám touto cestou chcem ponúknuť prehľad projektov booktuberov, knižných influencerov či publicistov o ich audiovizuálnej tvorbe.

Z izby priamo k vám

Booktuberi predstavujú skupinu na literatúru zameraných tvorcov, ktorí sa pomocou videí instantne delia o zážitky z prečítaných kníh vo virtuálnom priestore s druhými čitateľmi. Rovnako ako lifestyloví alebo módni vlogeri, hráči videohier, filmoví či komiksoví nadšenci publikujúci videá na Youtube, aj booktuberi majú špecifické podmnožiny – môžu sa zameriavať na Young Adult literatúru, svetovú „klasiku", žánre sci-fi, fantasy, horor či napríklad romantiku. Čítanie tu už nepredstavuje individuálnu záležitosť. Z čitateľa sa stáva hodnotiteľ, zapálený fanúšik a konzument literatúry, ktorý využíva audiovizuálne médium na zachytenie emócií, dojmov, pocitov vyvolaných z prečítaného. Táto forma tak umožňuje booktuberom vyjadriť to, že čítanie je „cool", „sexy", „trendy". Istým spôsobom ho tak (obzvlášť pre mladšie publikum) zatraktívňujú, či už je to tým, že pôsobia bezprostredne, nestrojene a uvoľnene pred kamerou, alebo samotným vizuálom videa. Neutrálnosť a istú sterilnosť papiera strieda obraz booktubera, ktorý má v pozadí domácu knižnicu prizdobenú rastlinami, sviečkami či svetielkami. V našom kontexte sa ako príklad dá uviesť kanál Bea Books (recenzie Young Adult literatúry) a Mati Helianthus (tematicky sa zameriava na knihy, ktoré boli sfilmované). Ich knižné recenzie pozostávajú z toho, ako kniha vyzerá, predstavia autora a jeho predchádzajúce tituly, v krátkosti načrtnú tému knihy a stručne opíšu »

Jana Šulková sprevádza diváka knižnými novinkami v Booklogu. **Foto *Tomáš Obert***

Knižnú YT reláciu Knihožrúti moderuje Janka Kolenová. **Foto *Alexandra Ščevlíková***

Formát Fantasy_SK Juraja Búryho reflektuje súčasnú slovenskú fantastiku. **Foto *redakcia POPkastu***

» príbeh a postavy. K tomu, ako je kniha napísaná, sa vyjadrujú jednoduchými prívlastkami, ako napríklad „dobrá“, „zaujímavá“, „pekná“. Pozitívnymi faktormi sa tu stáva vo väčšine prípadov to, či sa kniha rýchlo, plynulo čítala alebo či vyvolala emócie. Knižné hodnotenie booktubera je tak jednoducho virtuálnym (ne)odporúčaním od fanúšika pre fanúšika. Takáto forma by sa dala prirovnať k videozápisníku, čitateľskému denníku, v ktorom je zvýraznený dojem, čo v príjemcovi zanechala kniha, pričom do úzadia ide kritickejšie hodnotenie. Kľúčovým sa stáva to, koľko kníh a za aký krátky čas sa prečíta, spotrebuje, čo možno vidieť v iných, príbuzných formátoch, ako sú „book hauly“ (ukážka zakúpených kníh v kníhkupectvách) či „wrap upy“ (video o knihách, ktoré si booktuber stihol prečítať za určené obdobie, napr. mesiac). Napriek tomu však takáto stručná a rýchla čitateľská odozva predstavuje prvotné echo literárnej reflexie, ktorá sa ďalej môže rozvíjať napríklad v sekcii komentárov pod videom.

Poviem vám, čo máte čítať

Vo všeobecnosti možno pod označením „influencer“ chápať používateľa na sociálnych sieťach, ktorý si v konkrétnom odvetví vytvoril dôveryhodnosť, kredibilitu, istý dojem autentickosti a na základe toho si vybudoval okolo svojej osobnosti veľké publikum. Zatiaľ čo booktuber predstavuje nadšenca, „beta-čitateľa“ vybraných knižiek, v prípade knižného influencera už trochu ustupuje do úzadia fanúšikovské nadchnutie z prečítaného a zdôrazní sa objektívnejšie hodnotenie titulu. Ako príklad možno uviesť dva youtubové projekty: martinus.sk a Surová Dcérka. Na kanál martinus.sk diváci mieria práve pre efekt spoľahlivosti, že daný prezentér (Jana Šlinská, Michal Kulhavý, Juraj Šlesar) odporučí čitateľovi niečo kvalitnejšie, ale aj ľahšie, a pritom nepôjde o úplný brak. Jednotlivé videá tu nie sú zamerané iba na konkrétnu knihu, ale na viacero tematicky korešpondujúcich titulov, napríklad dobré knihy proti smútku z konca prázdnin, päť kníh ako stvorených na horúce leto, talianske knihy lepšie ako pizza a podobne. Takýto formát však nemá parametre recenzie, skôr ide o to prehľadovo, stručne zhodnotiť dané tituly. Surová Dcérka, ktorá sa zaujíma hlavne o gastronómiu (vegetariánstvo, vegánstvo), predstavuje akýsi protipól. Okrem hodnotenia kuchárskych kníh možno na jej kanáli nájsť aj reflexiu beletrie.

Napríklad tu možno spomenúť recenziu na román Han Kang *Vegetariánka*. V jej prípade už možno hovoriť o tom, že ide o plnohodnotnú recenziu, zaoberá sa tematizáciou vegetariánstva a vegánstva, bližšie komentuje písanie pomocou komparácie s druhým autorom (Murakamim), prehodnocuje motívy, charaktery postáv, rozprávača, popisuje vzťahovú mapu a pokúša sa o kontextualizáciu románu v svetovej literatúre.

Pokusy o literárnu publicistiku a esejistiku

Snahu o prenos reflexie literatúry z tlačeného média na platformu YT relácie možno badať v našom domácom kontexte hneď na niekoľkých projektoch, a to konkrétne Booklog (kanál VinLit magazin), Knihožrúti (kanál FMKTVofficial), Fantasy_SK (kanál POPkast) a Pop-cult Magazín. V Booklogu, ktorý uvádza Jana Šulková, možno nájsť zoširoka podané informácie o tituloch (zhodnotenie vizuálu, popis obsahu) doplnené o vkusné ilustračné zábery či predčítanie ukážok, pričom sa tvorcovia projektu pokúšajú videá tematicky uchopiť pri predstavení rôznych kníh (napríklad jarné knižné novinky, knihy s krásnym dizajnom, pôvodné detské knihy, tipy na letné čítanie). Takéto poňatie sa približuje formou skôr k dlhšej anotácii než k recenzii, podobne ako v prípade martinus.sk sú rýchlym prehľadovým sprievodcom aktuálne vydanej a súčasnej literatúry. Projekt spadajúci pod tvorbu študentov FMK UCM v Trnave s názvom Knihožrúti ponúka okrem knižných noviniek a krátkeho zhrnutia, čo sa pripravuje na vydanie, aj recenzie (časové rozmedzie k jednej knihe do minúty). V nich sa zameriavajú na vizuálnu stránku, obsah, zápletku, rozprávanie či spôsob písania autora, pričom k nim pridávajú číselné hodnotenia zo stránky goodreads.com a blurb, teda krátky propagačný text.

Kanály Popkast a Pop-cult magazín sa už dajú považovať za platformy, na ktorých je badať snahu o publicistiku v oblasti popkultúry. Popkast v zložení študentov UKF v Nitre pozostáva z viacerých formátov. Od popkultúrneho spravodajstva Týždeň geeka, podcastov, cez okienka (videorecenzie komiksov, filmov zo žánru sci-fi, fantasy), mudrovanie (videoeseje k teórii komiksu) až po Fantasy_SK. Juraj Búry v tomto formáte rozoberá aktuálnu slovenskú literárnu fantastiku, zrecenzoval napríklad *Dračiu cárovnú* Juraja Červenáka, *Chymeros* Daniela Heviera a pod. Práve na týchto videách je vidieť prípravu (teda nielen prečítanie knihy, ale napríklad aj reflexia reflexie daného titulu), ponúkajú nielen prerozprávanie príbehu, ale hlavne kontextualitu. Recenzent vsadí publikáciu do žánrového kontextu a kontextu autorovej tvorby, berie do úvahy čitateľskú základňu, rozoberá charakterokresbu hrdinov, popíše uplatnenie vzorcov žánru a zároveň ich prehodnotí. Navyše je z videí citeľný osobnejší, uvoľnený a nestrojený prístup s badateľnou hovorovosťou prejavu smerom k divákovi. Pop-cult magazín z dielne študentov Prešovskej univerzity v Prešove podobne ponúkal (momentálne je projekt nečinný) novinky zo sveta popkultúry, tematické podcasty, reakcie na vydané filmové upútavky, reportáže z festivalov a videoherné, filmové, komiksové, herné, seriálové či knižné recenzie, napríklad k titulom *Lesní lišky a další znepokojivé příběhy*, *Stratený svet*, *Temnota z Pressburgu*. Zatiaľ čo pri Fantasy_SK je možné hovoriť o posune k pokusu o videoesejistiku, v tomto prípade ide o videorecenzie, zahŕňajúce popis príbehov, motívov, tém, hlavných myšlienok, téz próz, zohľadnenie žánrového východiska, svetového kontextu či ocenenia autorov. Napriek tomu však možno v týchto videách pozorovať absenciu porovnania predchádzajúcich vydaní (napríklad pri *Stratenom svete*).

Recenzie bez obalu

Zatiaľ čo predchádzajúce projekty ponúkajú videoanotácie, tematické knižné prehľady, relácie, kde už možno hovoriť o videorecenziách ako audiovizuálnej forme pre analýzu, kritiku a reflexiu danej knihy, slúžiacej na prehodnotenie kladných i záporných stránok určeného diela, subžánrovú odbočku k tendencii videopublicistiky a esejistiky môže tvoriť „nahnevaná recenzia“ (voľný preklad z angl. „angry review“), etablovaná hlavne na americkej video-kritickej scéne. Ide o istú mutáciu videorecenzie, predstavujúcu výsledok apropriácie písanej recenzie do iného média, ktorá sa odlišuje spôsobom, teda tým ako je urobená. Na našej scéne túto líniu zastupuje projekt *Inferno na Polici* z mojej vlastnej produkcie. Kritickú zložku, v ktorej sa zohľadňuje character development (vývin postáv), zápletka, jazyk, rozprávač, obohacujú znaky grotesky, hyperboly, irónie, ktoré sú tu prítomné cez hrané skeče alebo vložené scénky z filmov či seriálov za účelom komického účinku. Tým pádom je aj jazyk vo videách veľmi uvoľnený. Čo sa týka diváckej základne, tá sa pohybuje už nie v hraniciach cieľovky tínedžerov či mladých dospelých (ako v prípade booktuberov), ale obsah je určený pre dospelého diváka. Po obsahovej stránke sa projekt postavený práve na subžánri angry review zaoberá aktuálne najpredávanejšou literatúrou v našom domácom kontexte, teda nielen svetovou, ale aj slovenskou (*Trhlina* Jozefa Kariku, *Mengeleho dievča* Veroniky Homolovej Tóthovej). Treba dodať, že táto subžánrová odbočka nepredstavuje oproti videotvorbe publicistov, booktuberov či influencerov vyšší stupeň reflexie. Začlenila som ju len preto, že reflexia literatúry, ktorá je argumentačne podložená a dodržuje znaky regulérnej recenzie, môže byť formálne odlišne uchopená. Cieľom v tomto prípade nie je len to, že diváka-čitateľa hodnotiteľ motivuje, aby publikáciu prečítal, ale hlavne ho istým spôsobom provokuje k diskusii pod videom, kde sa môže viesť debata o súčasných literárnych tendenciách a čitateľských preferenciách.

Úsvit videorecenzistiky

Na záver treba konštatovať, že videorecenzistika ako taká v oblasti literatúry je v našom kontexte stále len „v plienkach“, neustále sa však rozvíja, zlepšuje a ponúka mladému čitateľovi-divákovi síce ešte stále nie veľmi zakorenený a komplexný, no zato vizuálne pútavejší, ale aj „pohodlnejší“ ekvivalent k písaným recenziám v časopisoch. Je pravdou, že má svoje úskalia, hodnotenie môže napríklad skĺznuť len do označenia páči/nepáči sa mi, hodnotiteľ môže odporúčať divákom knihu, ktorú nemá prečítanú, poprípade po formálnej stránke tu dochádza k vatovaniu, osobným odbočkám (kde bola kniha kúpená, čítaná), vtipom, ktoré nemusia zarezonovať u každého diváka, nespomínajúc zlý zvuk, nezrozumiteľnosť pri hovorení, strnulú reč tela, neprirodzený prednes, rečové vady, rušivé zvuky. Napriek tomu však tvorba booktuberov, influencerov a publicistov na YT ponúka priestor na okamžitú diskusiu s hodnotiteľom ku konkrétnej knihe, pričom narúša pomerne jednosmernú komunikáciu recenzent – čitateľ a stáva sa z nej obojsmerná komunikačná udalosť, nelimitovaná napríklad tlačeným médiom.

Lenka Macsaliová

Foto *Chris Bordáč*

Ako si získavať ľudí a speňažiť poéziu

Foto *Robert Barca*

Nemám účet na Instagrame. Keby sa texty prezentované na ňom ako poézia nevydávali knižne, ani by som nevedel, že v súčasnosti sa tvorí literárna forma, ktorá sa vznešene nazýva instagramovou poéziou. Pre vytvorenie obrazu som bol nútený túto platformu trochu preskúmať. A zistil som, že hľadať umeleckú hodnotu v týchto aktivitách je zbytočné. Preto sa pokúsim opísať spravidla osobitosti tohto fenoménu. Ku kvalite jednotlivých textov sa vyjadrím v konkrétnych recenziách.

V prvom rade krátka faktografická charakteristika instagramovej poézie – ide o texty v rozsahu, ktorý dovolí veľkosť obrázku, sprevádzané grafickou úpravou písma a pozadia, spravidla na spôsob textu napísaného na písacom stroji. Obrázky dopĺňajú popisy a hashtagy. Toľko k úplnému základu. Príznačnými atribútmi textov je kondenzovanosť, predstieraná hĺbka a závažnosť výpovede a až alarmujúce zameranie na tému lásky a vzťahov. Azda najznámejšie meno v súvislosti s tvorbou prezentovanou na sociálnych sieťach je v súčasnosti Rupi Kaur, indicko-kanadská autorka, ktorej knižný debut *Milk and Honey* (2014, v slovenčine *Mlieko a med*, Lindeni 2018) vytvoril akýsi model takéhoto typu tvorby (platí pre ňu všetko vyššie uvedené).

Nebude reč o digitálnej literatúre. Hoci instagramová poézia pod ňu de facto spadá, nijako umelecky inovatívne nevyužíva možnosti, ktoré ponúka digitálna technika a ktoré robia digitálnu literatúru špecifickou. Internet umožňuje neporovnateľne rýchlejšiu a dynamickejšiu komunikáciu ako tlačené médiá. To platí aj pre literatúru, a to je pre instagramových autorov a autorky výhodné, pretože nepotrebujú čakať na knižné či časopisecké vydanie svojho textu, dokážu to aj svojpomocne na masovo využívanej platforme. Zároveň sa dočkajú takmer okamžitej reakcie, zväčša v podobe strohých komentárov alebo srdiečok (v prípade Facebooku „páčikov“) alebo sa dokonca môžu rovno obrátiť na svoje publikum s nápadmi na tvorbu. Jednotlivé texty (či posty) môžu mať tak enormný dosah, akému sa tlačená literatúra jednoducho nemôže rovnať.

„Akú váhu má jeden instagram?“

Metrofília / čistá duša / Vydavateľstvo Slovart 2018

Odbočím najskôr k instagramovému profilu čistá duša. Texty na ňom publikované sa odlišujú od tých knižných – stretáme sa tu s fragmentami, občas s aforistickým nádychom. Častejšie však ide o izolované slovné spojenia či vety na tému lásky, vzťahov a (skoro obdivuhodne často) pondelkov alebo iných dní v týždni, pre ktoré je nosná hra so slovom. Kým pôvodné texty na Instagrame využívali okrem emotikonov a pozadia aj vizualitu písma z písacieho stroja, romanticky konotujúceho spisovateľstvo, v knihe ostáva čitateľ zamera-

ný na samotný text a všetky významy hľadá jedine v ňom.

Nie je to ťažká robota – textov je mnoho, sú však minimalistické. Ich minimalizmus spočíva nielen vo forme, v úspornosti slov a priestoru, ale najmä v úspornosti významov. Témy lásky a vzťahov sa v zbierke vyskytujú najčastejšie. Pritom sa nedá nevšimnúť ich dvojpólovosť: na jednej strane s melancholickou a idealizujúcou túžbou po láske, na druhej s pocitom nemožnosti lásky z jej častých zlyhaní: „ľúbim ťa / a ty ma / nerád / vidíš. // ľúbim ťa, / aj keď ma / nenávidíš." Táto modalita sa miestami zosilňuje do polohy strachu či až paranoje: „radšej sa stokrát / utopím, než by / som ťa mal raz / nechať plávať"; „každú noc si / líha sama. // skrátka, / má strach, // že s každým / zlyhá." Niektoré texty obsahujú istú formu odstupu – ten pritom nie je prirodzený, nie je to odstup času a skúsenosti, ale násilný, zapierací odstup (na princípe „ak sa budem tváriť, že je to v poriadku, bude to v poriadku"): „a ak sa ti opäť / zmieni // o tom, že sa konečne / zmení, // never! // never ever". Ďalšou odlišnou modalitou sú aforistické, „citátové" texty s naivnými metaforami, rovnako na tému vzťahov: „si hudba, na ktorú / neviem tancovať"; „som bestseller, / ktorý si / nedočítal".

Svoje myšlienky čistá duša podáva priamo: nemožno tu hovoriť o umeleckej metaforike či subtílnosti, nevyvíja snahu o viacrozmernosť textov. Taktiež je zarážajúce, že napriek masívnemu využívaniu slovných hračiek, ktoré sú prakticky najjednoduchší spôsob rozširovania významu v poézii, ostávajú texty monotónne a chudobné. Kalambúry založené na rovnakom koreni slova, zámene či výmene písmen v slovách, posune zaužívaných slovných spojení a frazeologizmov a gramatických rýmoch nijako nenadchnú – originálne môžu prísť človeku, ktorý nemá príliš silný kontakt s umeleckým písaním. V lepšom prípade sú tieto hry so slovom len násilné („neviem pekne maľovať. / zato viem pekne milovať. / a tak sa miesto diel, dotýkam / tiel"), v horšom prípade hlúpe („ako veľmi bolí / spomienka na / veci, čo už boli?"), ba dokonca generujúce nezmysly („máš lásky / po okraj, / tak trochu / pookraj"). (Tento text sa vyskytne v knihe aj druhýkrát so zmenou posledného slova na pookrej.)

Kalambúry typu „čím som si / to všetko / zasúložila?" napokon signalizujú ešte jednu veľkú tému tejto knižky: sex, resp. erotika. Tá kontrastuje s lamentovaním o láske – odrazu sa od melancholie presúvame k tónu sexuchtivému a lascívnemu: „márne / čakám na toho, // čo dokáže vypáčiť môj / pás čudnosti"; „ako mám / byť z teba / vlhká, // keď si taký / suchár?". Keď si človek uvedomí, aké rôzne a nespojité polohy a modality sa v knihe vystriedajú, od extatickej, oslavujúcej lásku a milovanú osobu, cez hravú sexuálnu, nadľahčenú, melancholickú, depresívnu až po paranoickú, nadobudne pocit, že takú náladovú knihu nepísal jeden človek, ale skupina marketérov a copywriterov. Tento pocit umocňuje aj za normálnych okolností nepríznakové striedanie pohlavia prehovárajúcich subjektov. Z autorského hľadiska je to logické: spomenuté nálady pozná spravidla každý človek, preto sa s nimi dokáže ľahko stotožniť väčšia čitateľská základňa, tobôž ak sa rodovo nevyhrania.

Ešte jedna odbočka: filozof Slavoj Žižek vo videu *Our Fear of Falling in Love* vysvetľuje fixáciu na lásku ako iluzórny bod ústrednej zmeny v živote človeka – všetky udalosti pred zamilovaním vnímame ako zákonite smerujúce k nemu a k idealizovanej osobe. Táto radikálna zmena je zároveň zdrojom strachu, kvôli ktorému človek nie je schopný zamilovať sa. Iróniou (nechcenou) je, že sama čistá duša odkazuje na tento pocit: „prečo ľudia, / po tom, čo sa // zaľúbia rýchlo, / pomaly zahubia // všetko, / čo bolo /predtým?", „povedala si 'zbohom' / a odvtedy som / bez bohyne"; „odkedy nie sme spolu, / život je skutočný horor. // tak si predstav, že včera / som videl pozostatky teba, // ako sa vodia za ruku / s nejakou príšerou. // – veríš na život po láske?". Toľko k bipolárnosti textov čistej duše, lavírujúcich od nezdravej fixácie na lásku k lamentácii nemožnosti lásky.

Metrofília je síce zlá kniha, nie je to však katastrofa pre slovenskú literatúru. Samozrejme, aj publikácie ako táto sú jej časťou, tou, ktorá rýchlo zapadne prachom a o pár rokov si na ňu nikto nespomenie. O to viac, keď má svoju pominuteľnosť už zakódovanú z podstaty hocičoho, čo sa mihne na sociálnej sieti. Avšak peniaze to zarobí, verný fanúšik/follower si predraženú knihu kúpi, dopraje si aj tričko či obal na iPhone z oficiálneho „merchu". Skrátka, konečne niekto našiel spôsob, projekt, ako dobre zarobiť a zároveň ho nazývať poéziou.

Neznesiteľná ľahkosť publikovania na sociálnych sieťach

Samoláska a spolulásky / Šimon Ondruš / Ikar 2018

Veľa z toho, čo som napísal o knihe *Metrofília*, môže spoľahlivo platiť aj pre knihu ***Samoláska a spolulásky*** „pouličného básnika" Šimona Ondruša. Vznikla na základe profilu Slovník cudzích snov na Facebooku a Instagrame, cez ktorý autor publikuje svoje textové útržky. Okrem písania krátkych básní na zadané slová na rôznych akciách a festivaloch sa taktiež zaoberá formou, ktorú nazval „livestream poetry", čiže písaním textov na želanie cez živé vysielanie na Facebooku. Texty sprevádzajú hashtagy, ktorými autor potvrdzuje svoje autorstvo a poetickosť: nechýbajú instapoetry, livestreampoetry, zivabasen či kalambur (aby čitateľovi náhodou neušiel tvorivý princíp).

Podobne ako čistá duša (a v podstate všetci ostatní „instapoeti") aj Ondruš svoje texty na sociálnych sieťach vizuálne štylizuje do estetických útržkov papiera, zápiskov písaných na písacom stroji. A podobne ako pri predošlej knihe, aj v tejto sa od tohto vizuálu upustilo – kniha obsahuje trojveršia (niekedy dvojveršia) s odlišným typom písma a pomerne nevkusné ilustrácie, ktoré v duchu prázdneho minimalizmu vhodne dopĺňajú text.

Ondrušove textíky sú rovnako určené na bleskovú spotrebu nielen vďaka svojmu rozsahu, ale aj vďaka jednoduchosti, priamočiarosti a nenáročnosti. Minimalistická poézia (ako napríklad haiku) zväčša vyžaduje schopnosť obsiahnuť v niekoľkých slovách širší okruh významov, napríklad cez zameranie na vhodne zvolený detail, metaforu, metonymiu atď. V dotyčných textoch o tomto nemôže byť reč. Ondruš predostiera kratučké texty založené na variovaní slov s rovnakým slovotvorným základom, prípadne s homofónnym základom, opiera sa často o podobné znenie slov s občasnými významovými posunmi, homonymá, rovnako aj o ustálené slovné spojenia a frazeologizmy a umiestňuje ich vedľa seba. Niekde mu to vyjde aspoň trochu a autorove povestné kalambúry môžu vyčariť nejaký ten úsmev na tvári: „Na to si mäkký. / Nie som. / Tak mi to potvrď." Väčšinou však jeho kalambúrová snaha zlyháva a skôr iba časuje, skloňuje a odvodzuje „Podotýkam, že sa ma to dotklo. / Ani som sa ťa nedotkol. / Ale týka sa ťa to"; „Za čo ma pokladáš? / Za poklad". V iných prípadoch sú texty ako prepisy z konverzácie bez hocijakého významového posunu: „Ešte sa nepoznáme. / No máme k sebe blízko. / Čím ďalej, tým viac"; „Potrebujeme čas. / Daj mi chvíľočku".

Tieto výtvory sú relatívne znesiteľné, kým ešte dávajú zmysel a sú aspoň koherentné a logické, ale ani to autor nedokáže vždy dodržať: »

Kniha vychádza 27. novembra. **Foto *archív Ikar***

» „Prečo si to urobil? / Len tak. / Len tak ďalej“; „Áno máme. / A nie máme? / Mámenie“; „To ti trvalo. / Vidíš, aká si vytrvalá. / Tak na tom trvám!“; „Pripusti si to. / Ty si odpusti. / Pusti hudbu“. Vzniká tak nonsens, ale nie hravý či ironizujúci, ale nechcený, spôsobený neschopnosťou autora zrozumiteľne vypovedať. Kým pri čistej duši šlo aspoň o vyabstrahovanie myšlienky do priamočiareho prvoplánu, aby sa čitateľ nemusel namáhať myslením, tu sa niekedy nenamáha myslieť ani autor. Okrem častej formy dialógov a typického veršového radenia sa však o Ondrušovom písaní nedá povedať vôbec nič na margo témy, azda okrem toho, že by texty mali byť o vzťahoch (čo sám autor naznačuje tým, že je kniha „venovaná vzťahom“). Ondruš má skrátka rád slová a rád sa s nimi hrá, ale nie je to hra ani konštruktívna ani deštruktívna, je to hra, ktorá baví len autora, ktorý sám nevie, prečo sa hrá. Táto amorfnosť textov napokon činí delenie knihy do kapitol nezmyselným, keďže nie je jasné, podľa čoho autor texty vôbec delil.

Azda jediná vec, ktorú možno autorovi pripísať k dobru je, že jeho texty na rozdiel od predošlej zbierky pôsobia vďaka svojej hravosti v akomsi zvrátenom zmysle úprimnejšie a spontánnejšie. Znesiteľnosť je však asi najvhodnejšie meradlo, aké som bol schopný si zvoliť pre hodnotenie týchto textov, ktoré momentálne viac patria do sféry rýchleho konzumu na sociálnych sieťach.

Pár zmierlivých slov na záver

Instagram ako platforma rýchlej masovej konzumácie dovoľuje vytvárať textové jednohubky, ktoré majú svoje miesto vo svojom veľmi špecifickom priestore tej-ktorej sociálnej siete. Vynesením z tohto priestoru sa menia. Pomôžem si príkladom: pripomína to pokus vytvoriť dvojhodinový kompilát najzábavnejších mačacích videí na internete a uviesť ho do kín ako celovečerný film. Nie je na tom v podstate nič zlé a nemorálne, niečo takéto vytvoriť a ani ísť sa na to pozrieť, rezonuje tu však otázka: načo to vôbec vzniklo? Tu stoja za zmienku napríklad zbierka zobraných facebookových statusov Michala Beleja *Smútok v srdci, falafel v placke* (2017) alebo zbierka poézie youtubera Petra „Expl0iteda“ Altofa *Nie som básnik* (2016). Na nich dobre vidno ďalšiu možnú motiváciu takejto tvorby, a síce skĺbiť túžbu vydať knihu a zároveň radikálny egocentrizmus autora, ktorý usúdi, že sama jeho existencia je dostatočne pozoruhodná na vydanie knihy. Ak nič iné, takéto bizarnosti aspoň zaznamenávajú naladenie a životný pocit generácie viac a inak, ako by asi chceli.

Azda dôležitejšie ako samotné texty je pre instagramovú poéziu vytvoriť si vhodne svoju značku a vedieť ju šíriť a predávať, napríklad pomocou hashtagov (v zásade hypertextový nástroj, ktorým si autor svoje dielo dáva podľa ľubovôle do kontextu, do ktorého chce) pri svojich postoch. Najlepšie to zrejme zvládli zhodnotení autori – dokázali presvedčiť vydavateľstvo, že ich projekt bude rovnako úspešný aj po vytrhnutí zo svojho prirodzeného média.

Rozobraté texty a kontext, ktorý ich obklopuje, pripomína situáciu z čias normalizácie, kedy poézia nachádzala uplatnenie v hudbe, inom médiu, ktoré si dokázalo vytvoriť väčší dosah a oslovovať širšie publikum. Paralelu pritom nájdeme aj v rámcoch kvality. Síce je pravda, že na stvorenie piesňového textu treba mať isté veršovacie schopnosti a zmysel pre zhudobnenie, avšak i tak mnoho týchto textov nezašlo ďalej ako za podobu normalizačného popu, určeného na učičíkanie más a finančné zaopatrenie textára a hudobníkov. Totožnú funkciu teraz plní poézia sociálnych sietí, hoci s odlišnou mechanikou generovania zárobku, cez iné médium a bez potreby ovládať aspoň základy umeleckého písania – zato je pri nej potrebné vedieť si presne zadefinovať cieľovú skupinu, jej hodnoty a chúťky. Dal by sa nazvať kapitalistickou pop poéziou, ak by skutočne šlo o poéziu. Budem však fér a uznám, že rovnaký proces vulgarizácie za účelom zárobku prebehne zákonite v každej umeleckej forme. A pre poéziu sa v tomto smere ukázalo byť produktívnym kondenzovanie formy pre ľahkú zábavu a masové šírenie cez ľahko dostupné sociálne siete, ktoré dokážu dostatočne podnikavému jedincovi zabezpečiť relatívne vysoký finančný obnos.

Texty autorov zo sociálnych sietí vydané knižne nemajú žiadnu pridanú hodnotu po prenesení na iné médium, ostávajú stále iba útržkami, ktoré sa majú rýchlo spotrebovať. Práve to je na ich prenose na knižné médium to najhoršie – rozpor medzi ich neskrývanou spotrebnosťou a trvácnosťou knihy. Rozdiel oproti populárnej/žánrovej literatúre je ten, že tá sa aspoň dá kvalifikovať ako literatúra, kým instagramová poézia (v súčasnej podobe) nie je ani pri dobrej vôli poéziou. Na ňu nestačí pseudohĺbka, vydeľovanie textu do veršov, sterilné a neoriginálne slovné hračky, pripomínajúce copywriterskú rozcvičku. O minimalizme tu možno hovoriť nie ako o umeleckej metóde, ale ako o schopnostiach autorov, ktorí sa na nič lepšie nezmohli. Možno príde deň, kedy sa na sociálnych sieťach začne tvoriť hodnotná literatúra, dovtedy by som bol veľmi opatrný s označovaním týchto bizarne zlých počinov ako poézie.

Na úplný záver subjektívny pocit: čítanie týchto textov bolo útrpné. O mnohom vypovedá aj fakt, že sa mi lepšie písalo o okolnostiach tvorby a jej kontextoch ako o samotných textoch. Čiže: načo to vôbec vzniklo?

Viliam Nádaskay

Foto *Chris Bordáč*

Virtuálna premena Kafkovej Premeny

O existencii Goetheho inštitútu v Bratislave som sa dozvedel až po tom, čo mi na sociálnej sieti začala zo všetkých strán vyskakovať udalosť na Kafkovu *Premenu* vo VR (teda vo virtuálnej realite). Ako človek v tomto smere už mierne ostrieľaný som bol prirodzene zvedavý na virtuálne spracovanie známeho literárneho diela.

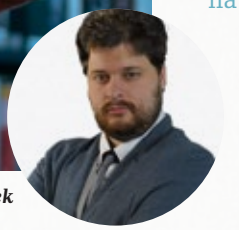

Foto *Martin Kabíček*

Vstupujem do moderne zariadenej knižnice s prevažne nemeckými titulmi. Priamo pri vchode stojí dotyková obrazovka ponúkajúca knižničné služby. Drevená podlaha a vôňa papiera vytvárajú domácu atmosféru. Veľký čierny záves zakrývajúci celú štvrtinu miestnosti tento pocit vážne narúša. Pred závesom stojí obyčajný biely stôl, na ktorom odpočíva niekoľko kópií jedného titulu v rôznych jazykoch a vydaniach. *Die Verwandlung*, *La métamorphose*, *Proměna*. Socio-ekonomický komentár, alebo len obyčajný fantastický príbeh o nadmieru zodpovednom obchodníkovi Gregorovi Samsovi stále aktuálny natoľko, že podľa neho bola vytvorená trojrozmerná simulácia vťahujúca čitateľa do trpkej reality, v ktorej sa jedného daždivého rána Gregor prebudil ako divný nadrozmerný hmyz.

Ešte skôr, než sám vyskúšam najhorší deň Gregorovho života na vlastnej koži, sledujem dievčinu opatrne sa pohybujúcu po vyhradenom priestore. Prechádza sa malou miestnosťou, neustále otáča hlavou a zvedavo sa obzerá okolo seba. Oblé, no pomerne veľké okuliare a senzory trčiace z rukavíc a papúč vytvárajú extenziu ľudského tela do virtuálneho priestoru. Niekto by mohol povedať, že je to priam metafyzické – človek na seba umiestni rôzne prístroje, z ktorých trčia pokrútené drôty, aby sa na chvíľu stal hmyzom a pritom sa sám na hmyz začne podobať.

„V akom jazyku to chcete mať?“ pýta sa ma zamestnanec knižnice. Vyberám si češtinu. V tej som čítal pôvodný text. V oblasti VR nie som práve nováčikom, hoci za veterána sa tiež ešte nepovažujem. Viackrát som si ho však vyskúšal a viem, čo dokáže urobiť dobre vytvorená aplikácia.

V jedno studené daždivé ráno…

Simulácia začína na stoličke. Teda, v realite. Vo virtuálnom priestore sa preberám sediac na úzkej posteli v malej izbietke. Okamžite si všímam, že moje ruky a nohy sa zmenili na úzke hmyzie nožičky. A tiež si všímam, že moja noha prechádza priamo cez posteľ. Rozhodnem sa postaviť a trochu poobzerať. Po ľavej strane vidím Gregorov, teda môj, pracovný stôl. Je na ňom niekoľko listov a dokumentov. Nad stolom políčka s niekoľkými titulmi a nad ňou ručne vyrezaný drevený rámik s obrázkom dámy. Spomínam si, že Gregor si ho vyrobil sám a v zásuvke stola by mal mať listovú pílku. Okamžite tam siaham rukou. Neúspešne. Nič sa nedá preskúmať, s ničím sa nedá pohnúť, v ničom sa nemôžem prehrabať. Ostáva mi iba chodenie po miestnosti a obzeranie sa.

Za oknom oproti posteli stojí smutná budova starej nemocnice. Ťaživú atmosféru umocňujú dažďové kvapky dopadajúce na sklo. Z vedľajšej miestnosti sa ozývajú hlasy. Gregorova mama, otec, sestra a prokurista z obchodu na mňa volajú, aby som prestal robiť hlúposti a otvoril dvere. Repliky sú pomerne presné, občas mierne dotvorené. Neodpovedám im a pokračujem v skúmaní izby.

Pri dverách sa nachádza skrinka s políčkami a zásuvkami. Chvíľu si ju prezerám, potom sa otočím a náhle to zbadám. Úzke zrkadlo, v ktorom sa nachádza môj odraz. Nie je to až také zlé, ako by som čakal. Na druhej strane, ako chlapcovi z dediny mi hmyz nikdy veľmi neprekážal, takže miesto zhnusenia pociťujem skôr zvedavosť a poriadne si obzerám moje nové telo. Náhle precitám. Nie som Gregor a nemám zo seba rovnaké pocity ako on, hoci sa nachádzam v podobnej situácii. Stotožnenie mojej osoby s Gregorom, ktoré vzniklo čítaním *Premeny* a vnímaním jeho vnútorného sveta, narúša skutočné zažívanie premeny v rámci toho môjho.

V skrinke, ktorú som si ešte pred chvíľou obzeral sa otvára zásuvka. Je v nej kľúč. Úspešne ho zoberiem do „ruky“ a odomykám dvere. Z bieleho priestoru za nimi sa ozývajú zhrozené hlasy a simulácia končí.

O potrebách interaktivity v rámci virtuálnej reality

Po návrate do reality zažívam mierne sklamanie. Kto to ešte neskúsil, ten bude spracovaním unesený, pretože ide o naozaj kvalitnú trojrozmernú ilustráciu Kafkovej poviedky. Tam to však aj končí. Pri trojrozmernej ilustrácii. Na to, aby išlo o naozaj uveriteľný a imerzívny zážitok pritom stačí skutočne málo. Niekoľko interaktívnych miest, možnosť prehrabať sa trochu Gregorovým životom, nájsť odkazy na jeho minulosť, o ktorej hovoril rozprávač v Kafkovej práci. A napriek tomu, že ide o skvelý nápad, ktorý by som uvítal aj v prípade iných literárnych diel, takéto spracovanie v budúcnosti stačiť nebude. Virtuálna realita je totiž stále nová vec a s tým prichádza aj istý pocit očarenia. Tento však časom pominie a s tým treba v budúcich podobných projektoch počítať. Napriek tomu oceňujem snahu predstaviť literárnu klasiku v iných formách a rozhodne každému odporúčam si to aspoň vyskúšať. Veď koľkokrát sa môžete pochváliť tým, že ste zažili Kafku?

Marek Čabák

Samo Čarnoký (1981) je dizajnér a typograf, pôsobí ako pedagóg na Fakulte umení Technickej univerzity v Košiciach. Je spoluautorom publikácie *NEÓNa* (Vl. náklad 2014), autorom knihy *Fonts SK* (Slovenské centrum dizajnu 2018). V roku 2016 sa stal laureátom Národnej ceny za dizajn za svoju dizertačnú prácu *Súčasná tvorba písma na Slovensku*, nedávno získal najvyššie ocenenie v kategórii profesionálneho dizajnu Národnej ceny za dizajn 2018 za knihu *Spis 44 (Dive Buki 2017)*.

Kedysi som maľoval písmená na steny, dnes ich kreslím v počítači

Foto *Diana Dobrescu*

Kniha *Spis 44* má pomerne neštandardný dizajn vzhľadom na to, ako zvyčajne vyzerajú publikácie dokumentárnych fotografií. Ako vizuál vznikal?

Keďže ide o fotografickú publikáciu, od začiatku bolo mojím zámerom vymedziť fotografii čo najväčší priestor. Každá fotka je exponovaná na plné dve strany na spadávku (až po okraj), na základe toho sme určili aj samotný formát knihy. Všetky fotografie majú vymedzený rovnocenný priestor, s výnimkou jedinej na záver, ktorá je panoramatická a núti diváka k interakcii otvorením zloženej strany. Zároveň sa konfrontuje s autorkiným textom k tejto fotografii. Vzhľadom na to, že fotografie sú cez dve strany, rozhodli sme sa pre otvorený chrbát, ktorý umožňuje maximálne otváranie strán a pohodlnú manipuláciu. Okrem týchto funkčných riešení sme sa rozhodli k ostatným elementom grafickej úpravy, ako je obálka, typografia, pristupovať koncepčnejšie voči obsahu a inak, ako je to zvyčajne štandardom pri publikáciách tohto typu. Výsledkom je, že na obálke nie je použitá žiadna fotografia, dizajn je skôr nenápadný a vytvorený s ohľadom na to, aby tlmočil viac samotnú tému než fakt, že ide o fotografickú publikáciu. Inšpiráciou sa stal spis, alebo akýsi imaginárny väzenský záznam. Táto asociácia nám určila aj ďalšie prvky dizajnu, ako sú pečiatky a typografia, ktorá pripomína strojopis. Nápad so zapečateným odkazom, ktorý sme pôvodne zvažovali použiť na obálku, sme neskôr aplikovali na titulný list a postupne sa vykryštalizovali ďalšie nápady – neštandardná väzba, ktorá nabáda k interakcii, dosky potiahnuté modrým plátnom, ktoré majú pripomínať väzenskú uniformu, či autentická spoluúčasť odsúdených, ktorí označili/dotvorili obálku a zvolené strany vyrobenými pečiatkami.

Autorkou knihy je Lena Jakubčáková, ktorá navštevovala mužské väznice a mapovala osudy väzňov. Ako prebiehala vaša spolupráca?

Lenka sa zaoberala touto témou dlhodobo a keď ma oslovila na spoluprácu, mala pripravený materiál, z ktorého sa vyselektovali fotografie do knihy. Dôležité je, že dizajn knihy vznikal pomerne dlho. Čas nás netlačil a odstup, ktorý vznikol počas procesu práce, mal veľmi pozitívny účinok. S Lenkou sa nám obojstranne spolupracovalo veľmi dobre, veľa sme diskutovali a skúšali rôzne možnosti a nápady. V procese práce sa Lenka pýtala aj na nezainteresované názory – konzultovala napr. so známymi fotografmi ako Jindřich Štreit, Rafal Milach a Imrich Veber, alebo s dizajnérkou Katarínou Rybnickou. Všetky tieto pohľady nám vo výsledku pomohli rozhodnúť sa a ujasniť si niektoré riešenia.

Cenu si získal aj za svoju dizertačnú prácu, z ktorej vychádza publikácia *Fonts SK*. Ako vznikala?

Publikácia *Fonts SK* priamo nadväzuje na dizertačnú prácu „Súčasná tvorba písma na Slovensku“, ktorú som v rámci obsahu výskumnej časti dôslednejšie zeditoval a rozšíril o nové informácie. V porovnaní s dizertačnou prácou som sa rozhodol detailnejšie prezentovať jednotlivé písma. Každému som sa rozhodol vymedziť priestor samostatnej strany a charakterizovať ich prostredníctvom krátkych popisov. Zároveň som tu považoval za dôležité doplniť informácie nielen o autorstve a datovaní, ale aj kontaktné údaje a odkazy na weby autorov alebo zdroje, kde je možné vyhľadať písma dostupné na trhu. Táto kapitola tvorí najrozsiahlejšiu časť publikácie. Okrem toho som do knihy začlenil autentické rozhovory s vybranými tvorcami, ktoré boli súčasťou výskumu dizertačnej práce a plasticky dotvárajú obraz o stave dizajnu písma v našom prostredí. Nad formou som uvažoval v závislosti od obsahu. Relatívne už na začiatku práce som mal pomerne ujasnené, ako bude vyzerať layout, sadzba, prezentácia písiem, väzba a formát – a v procese som to ďalej dolaďoval. Toto ujasnenie bolo dôležité kvôli grantu, ktorý som žiadal na vydanie, a bol som veľmi rád, keď sa mi podarilo získať tieto zdroje. Kým som však začal naostro robiť grafickú úpravu, dával som dokopy zber materiálu, editoval pôvodné texty a priebežne aktualizoval obsah o nové informácie. V súbehu som riešil ostatné náležitosti – jazykové korektúry, preklady do anglického jazyka a celkovú edičnú prácu. Keď bol obsah takmer kompletný, prišla na rad grafická úprava, tlač a v závere propagácia a uvedenie knihy do života.

Celkovo to bola pre mňa odlišná práca ako zvyčajne, keď som v úlohe dizajnéra. Tentoraz som predovšetkým autorom textov, tvorcom obsahu a komunikátorom, editorom, manažérom, PR a propagátorom a až v poslednom rade tým, kto knihu graficky upravil. Bolo to náročné, ale aj veľmi obohacujúce.

Ktorá fáza práce na knihe bola pre teba najzaujímavejšia? Výskum, zbieranie materiálu, rozhovory, alebo až tá záverečná grafická?

Z pohľadu pedagóga to bol výskum a z pohľadu dizajnéra grafická práca.

Kniha obsahuje rozhovory s tvojimi slovenskými a českými „kolegami“. Sledujete navzájom svoju tvorbu, spolupracujete, alebo sa vnímate ako konkurencia?

Myslím, že lokálna komunita pomerne dôsledne vníma a sleduje prácu ostatných tvorcov. Za seba by som povedal, že sme si skôr vzájomnou motiváciou a osobne sa vždy teším z úspechov iných. Býva aj zvykom, že autori si svoje písma vzájomne konzultujú. To platí obzvlášť pre akademické prostredie, kde vznikajú písmarské práce pod vedením pedagóga. Výnimkou nie je ani spolupráca (napr. viaceré písma z produkcie Typotheque) alebo spoločné realizácie (spomenúť možno autorskú dvojicu Andrej & Andrej – Andrej Čanecký, Andrej Barčák).

Publikácia *Neón a reklamná typografia do roku 1989 na východe Slovenska (NEÓNa)*, ktorej si spolu s Radoslavom Sinčákom autorom, zachytáva miznúce reklamné písmo vo verejnom priestore z obdobia od konca 50. do začiatku 90. rokov 20. storočia v mestách na východnom Slovensku. Čo vás inšpirovalo k jej zostaveniu?

S Radom nás spojilo stretnutie v zdieľanom podnájme, kde sme zistili, že máme spoločné hobby. Oboch nás zaujíma písmo vo verejnom priestore (obzvlášť písmo z minulosti) – Rada z pohľadu architekta a písmového nadšenca a mňa z pohľadu dizajnéra a tvorcu písiem. Raz sme si povedali, že by to bola fajná kniha a tak to vzniklo.

V súvislosti s *NEÓNou* mi napadá – máš nejaké svoje „srdcovky“, prípadne obľúbené bizarnosti v rámci typografie vo verejnom priestore?

Srdcovky – neónové nápisy „Mladosť“ a „Papier“ v Košiciach a z bizarností mám napríklad rád otočený mäkčeň na písmene „ť“ z nápisu Mladosť v Spišskej Novej Vsi.

Pre dizajn všetkých zmienených publikácií je charakteristický minimalizmus, ktorý je však veľmi premyslený, precízny a neprvoplánovo korešponduje s obsahom. Môžeme tento „sofistikovaný minimalizmus“ vnímať ako tvoj špecifický autorský „rukopis“?

To by som nechal posúdiť iných, ale keď sa viac zamyslím, tie spoločné prvky, ktoré spomínaš, tam sú, nie je to však cielené. Každá práca vyžaduje iný prístup, iné metódy, výrazové prostriedky, som si však vedomý, že na výslednej práci sa zvyčajne odrazia osobné preferencie a spôsoby »

Foto *Diana Dobrescu*

Foto *Diana Dobrescu*

Foto *Samo Čarnoký*

» uvažovania. Proste moja práca je odrazom toho, ako uvažujem a k čomu inklinujem.

Tvoje začiatky sú spojené so streetartom a graffiti. Ako si sa dopracoval k tomu, že sa budeš profesionálne venovať tvorbe písma?
Ono to bol akýsi prirodzený vývoj, v ktorom sa spojilo hobby so štúdiom grafického dizajnu. Kedysi som maľoval písmená na steny, dnes ich kreslím v počítači. Graffiti som už opustil a tvorba fontov ma zatiaľ stále baví a snáď ešte aj chvíľu bude.

Ako dlho ti trvá vytvoriť písmo od konceptu a prvej skice až po hotový font? Ako vôbec ten koncept vzniká?
To je relatívne, záleží od charakteru písma (iné je tvoriť nadpisové a iné textové písmo), rozsahu znakovej sady, počtu rezov v kompletnej rodine a ďalších parametrov. Nadpisové písmo v jednom reze s obmedzeným počtom znakov viem vytvoriť za deň, alebo pár dní, rozsiahlejšie písma za týždne, mesiace a komplexné textové rodiny veľkého rozsahu môžu priebežne vznikať aj pár rokov. Príkladom je písmová rodina Inka, ktorú som postupne tvoril asi tri roky, na druhej strane je napríklad nadpisové písmo Katarzia (digitalizácia rukopisu špeciálne pre knihu *Barbora, Boch a Katarzia*), ktoré som do podoby digitálneho fontu spracoval asi za deň/dva.

Ako vnímaš svoju písmarskú prácu s odstupom času? Je niečo, čo by si riešil inak?
Zvyknem byť k svojej práci dosť kritický a s máločím som úplne spokojný, takže áno, je toho dosť. Pravdou však je aj to, že väčšinu starších písiem považujem za uzavretú a nezvyknem sa k nim vracať. Napriek tomu z času na čas urobím niektorým písmam menšie revízie, obzvlášť ak ma upozornia na prípadné chyby ich užívatelia.

Je možné vnímať v tvorbe písma na Slovensku niečo špecifické alebo lokálne?
Aj keď tu možno badať isté náznaky odkazujúce k formálnej dekoratívnosti (príkladom sú návrhy písiem od Martina Benku), vo všeobecnosti hovoriť o špecifickom Slovenskom písme je veľmi špekulatívne. Do úvahy treba brať fakt, že v Európe a celom západnom svete používame všetci rovnaké – latinské písmo. Jednotlivé jazyky tu odlišuje diakritika a to sa odráža nielen na korektnom dizajne diakritických znamienok, ale aj na riešení špecifických kombinácií znakov s akcentami (napr. ľk, ďk…). Okrem formy je zaujímavým špecifikom aj obsah, ktorý je v domácich písmach často prezentovaný názvami písiem s lokálnym významom a konotáciami – Preto, Lečo, Komu, Bryndziar, Valibuk, Poleno, Anča, Veselica, Ajeto, Pat a Mat a iné.

Na čom momentálne pracuješ?
Je toho viac, chcel by som konečne dokončiť svoju webku a sústrediť sa viac na propagáciu svojej práce, dotiahnuť pár rozpracovaných písiem a mám plány na niekoľko ďalších. Aktuálne chystám sprievodnú výstavu ku knihe *Fonts SK*, ktorá bude v priebehu decembra v Galérii umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi a ku ktorej spoločne s mojou partnerkou Evkou (Inkou) Tkáčikovou pripravujeme tlačeného sprievodcu pre detského diváka.

Ivana Gibová

Generál aj z odvrátenej strany

Generál M. R. Štefánik / Mariana Čengel Solčanská / Ikar 2018

Slovenská literatúra nie je na knihy o generálovi M. R. Štefánikovi chudobná. Životný príbeh s rôznymi peripetiami, osud a tragické vyhasnutie srdca plného energie a entuziazmu boli vždy dostatočným lákadlom pre spisovateľov a vedcov a dokonca aj cestovateľov, ktorí sa vydali po jeho stopách. Štefánik bol dominujúcou osobnosťou v knihách J. Juríčka, M. Vároša, V Rušina, J. Husára, M. Musila, F. Keleho, M. Kšiňana, Š. Osuského a ďalších a ďalších a ďalších…

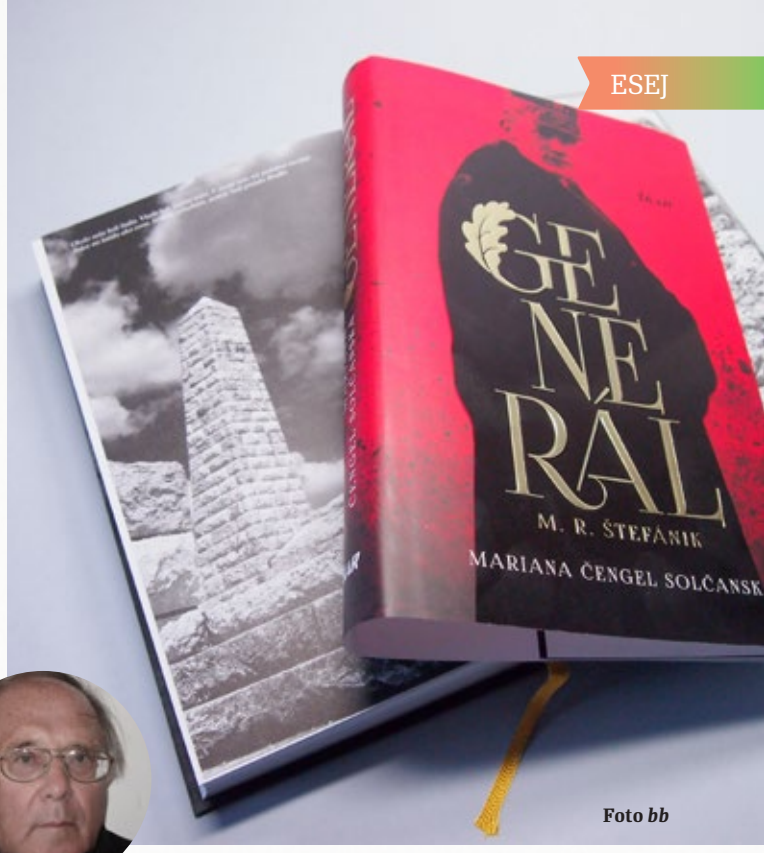

Foto *bb*

Foto *archív I. S.*

V určitých momentoch sa knihy o Štefánikovi – aj keď plné faktov – podobajú rozprávke o chudobnom Janovi, ktorý odišiel do sveta s troma buchtami v batôžku a napokon sa z neho stal kráľ. V roku 2018 vyšli zhodou okolnosti dve knihy o generálovi M. R. Štefánikovi, ktoré sa od predchádzajúcich publikácií žánrovo líšia. Obe publikácie sú románmi, žáner tým pádom ponúka autorom odlišný prístup k téme než pri literatúre faktu či vo vedeckých štúdiách. Literatúra faktu vyžaduje striktnosť pri koncipovaní, vernosť pravdivým informáciám a na základe toho logicky vyvoláva oveľa nižšie pôsobenie na city čitateľa oproti románu, ktorý si to môže dovoliť, pretože jeho základom je fikcia, fantázia a fabulácia.

Štefánik a ženy

Knihu J. Banáša (ten „druhý“ titul o Štefánikovi, vydaný v aktuálnom roku) prenechajme iným recenzentom a venujme sa románu M. Čengel Solčanskej. Robíme tak preto, lebo ženská autorka zo Slovenska bola z týchto dvoch prvá, ktorá tomuto vedcovi, politikovi, cestovateľovi, astronómovi a milovníkovi žien venovala svoju pozornosť. S trochou nadhľadu sa dá povedať, že Štefánikovo čaro, ktoré otváralo ženské srdcia, sa nevyparilo – zaiste totiž M. Čengel Solčanskú, ktorá sa päť rokov venovala hľadaniu materiálov a písaniu, aspoň do istej miery zasiahlo. Napísala o tom: „O Milanovi som začala písať v lete 2013, zamilovala som sa do neho, a ako raz povedala Valika Malíková z Ikaru, začala som s ním spávať.“

O Štefánikovom šarme, inteligencii či rozprávačskom talente vedeli takmer všetci Štefánikovi životopisci, vedeli o jeho milostných aférach, láskach, sklamaniach, no zámerne sa tejto časti života dotýkali iba jemne, aby to neuškodilo legende o jednom z trojice zakladateľov československého štátu, vznikajúceho na troskách Rakúsko-Uhorskej monarchie. Dušan Podhorský v knihe *Štefánikov svet* (2013) konštatoval: „Štefánik bol v spoločnosti veľmi obľúbený, a tak musel mať aj svoje lásky… Nebudeme vchádzať do jeho súkromia…“

Mariana Čengel Solčanská však toto tabu preklenula a s románopiseckou fantáziou ho naplno rozvinula. Umožnila jej to aj konštrukcia románu, ktorý je vystavaný na predsmrtnej mystérii prezidenta Československa Edvarda Beneša, Štefánikovho priateľa-nepriateľa. Vo chvíľach blízko k smrti figurujú v jeho predstavách všetci jeho známi a spomínajú na to, ako Milana Rastislava Štefánika poznali, ako na nich zapôsobilo jeho správanie nielen k politikom a vedcom, ale aj k ženám.

Najprv armáda, potom štát

Toto správanie bolo gentlemanské, no často aj neúprimné. Raz, keď Štefánikovou milenkou bola madam de Jouvenel, za jej chrbtom vyhlásil: „Každá žena je nádherná, keď má peniaze.“ Vždy sa to odohrávalo (podľa M. Čengel Solčanskej) na základe rovnakého vzorca: generál sa zaľúbil, miloval a požičal si peniaze. Málokedy ich vrátil. „Milan nebol puritán, jeho posteľou prešli celé zástupy žien, ak smiem trocha preháňať,“ hovorí jedna z postáv románu.

Pravda, obsah románu sa netočí iba v kolotoči Štefánik verzus ženy, ale sleduje aj politické osudy tohto muža pred vznikom Československa, ukazuje stretávanie sa trojice Masaryk, Beneš a Štefánik, necháva čitateľa nahliadnuť do zákulisia, môžeme teda pozorovať, ako títo traja kuli plány o novej republike a demokracii, až ku vzniku československej armády ešte neexistujúceho štátu Československa. Teda najprv Československé légie a až potom nový štát.

V jednej časti románu sa vynorí otázka súvisiaca s Benešom. Čím by bol, keby nebolo Štefánika? Ťažko odpovedať na absurdné otázky, ale faktom je, že Štefánik svojím šarmom a inteligenciou – a v neposlednom rade cez manželky a dcéry politikov – otváral dvere do salónov vysokej spoločnosti a robil prvé kroky, po ktorých nasledovali kroky či krôčiky T. G. Masaryka a Edvarda Beneša. Chvalabohu, celé toto „dobrodružstvo“ teraz môžeme považovať za príbeh so šťastným koncom, no na druhej strane má rozprávanie o Štefánikovi, samozrejme, aj koniec tragický, resp. tragicko-záhadný, pretože Štefánikova smrť neďaleko Bratislavy počas havárie lietadla je aj dnes zdrojom rôznych dohadov.

Napokon však treba povedať, že román M. Čengel Solčanskej je svedectvom toho, ako sa aj ťažké politologické témy dajú priblížiť čitateľom ľahko a zrozumiteľne, ba dokonca pútavo.

Ivan Szabó

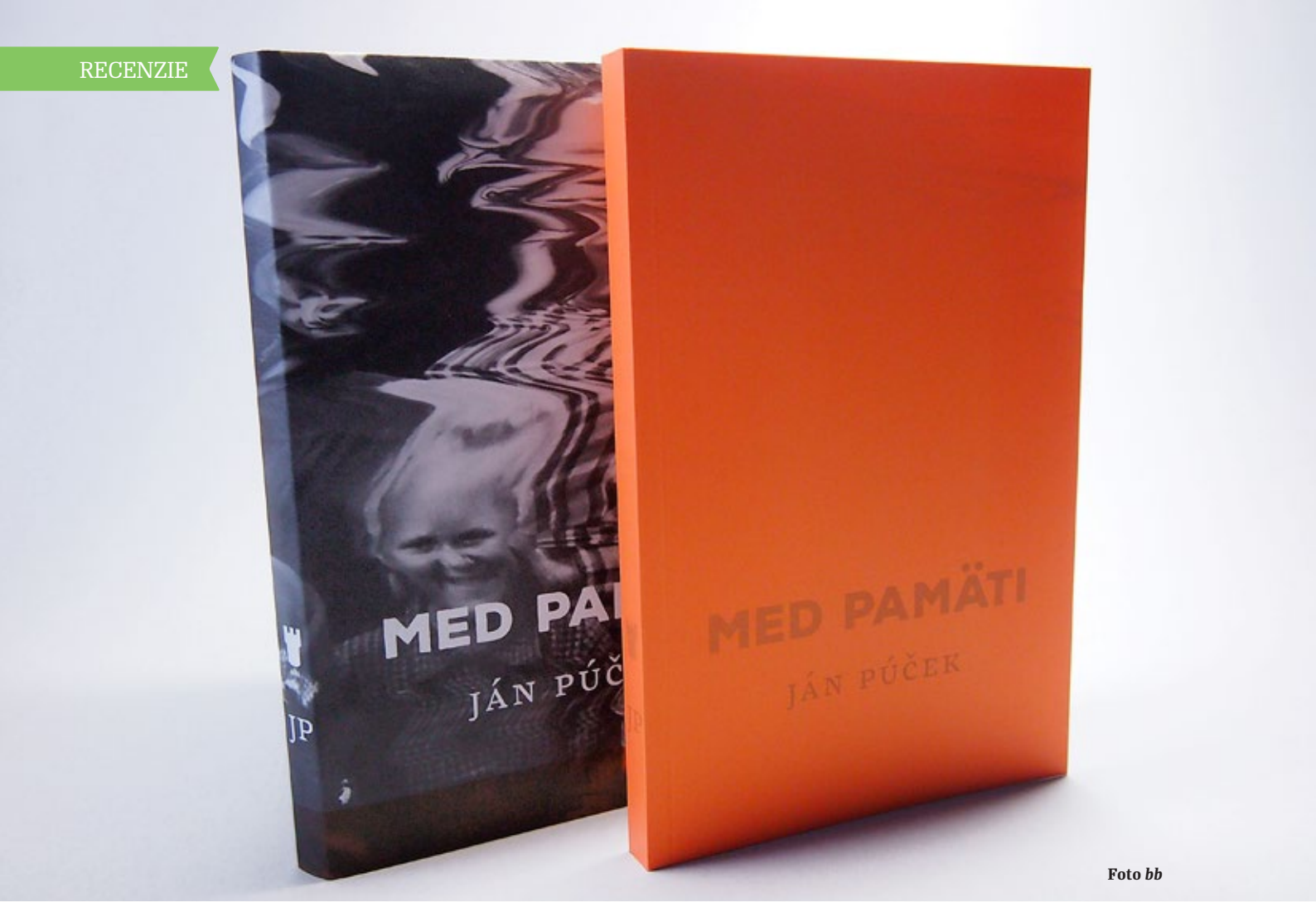

Foto *bb*

Ťažko druhýkrát prejsť uchom ihly

Med pamäti / Ján Púček / OZ Laputa 2018

„Šiť a nepichnúť sa, to akoby človek ani nešil“, napísal Ján Púček, nie však v práve recenzovanej knihe, ale v tej predošlej, ktorú si ušil na mieru a sadla mu ako uliata. Volala sa *Uchom ihly* a po rozpačitých prvých dvoch Púčekových zbierkach sa v nej konečne naplno prejavil tušený autorov talent i zmysel pre remeselnosť, čo som aj náležite ocenil v kratučkej recenzii pre *Knižnú revue* 01/2016. ***Med pamäti***, o ktorom tu bude reč, teda v poradí štvrtá Púčekova kniha, však bol podľa môjho názoru šitý horúcou ihlou – čím nehodnotím dĺžku času, počas ktorého kniha vznikala, ale výslednú podobu textu. Nechajme však bokom krajčírske frazeologizmy a odolajme aj okrídlenému zvolaniu o tom, že autorovými novými šatami je nahota a poďme sa pozrieť na ***Med pamäti*** s podtitulom *Štyri naivné monológy* v smere čítania.

Prvý monológ: Šimon je pomenovaný po nikdy nenarodenom dieťati, fiktívnom potomkovi ženy, ktorá ako trojročná zahynula v koncentračnom tábore Sobibor. O monológ ide preto, lebo Šimon nenadobúda charakter postavy, je azda len o čosi málo viac ako nerozvinutý motív – v skutočnosti ide o prierez doterajším životom protagonistu s výraznými autobiografickými črtami. Je to akási osobná reflexia násilia v priereze hrdinovho života.

Prvý monológ predstavuje umelecky najpôsobivejšiu a literárne najlepšie zvládnutú pasáž ***Medu pamäti***, bohužiaľ nedosahuje úroveň už spomínaného Púčekovho románu *Uchom ihly*. Autor sa nie raz nedokáže vyhnúť melodramatickému efektu: „Lietacie dvere. Zakaždým, keď niekto vojde dnu, ešte chvíľu zo zotrvačnosti búchajú a žalujú na toho, kto si dovolil vyrušiť ich z pokojného spánku“ (s. 12); „A za oknom čakárne neprestajne fajčí starý komín, taký milý a pokojný dedko trčiaci zo strechy kotolne“ (s. 13), ktorý občas ústi až do lacného moralizovania, ba dokonca smeruje k didaktizmu.

To by však bolo ľahko ospravedlniteľné, ak by text obsahoval viac takých úderných viet ako napríklad: „Z lietadla je svet ako mravenisko. Zanedbateľné bytosti, určite nie ľudia. Prach na glóbuse“ (s. 21); „Stál som tam, fajčil červenú drinu a pozeral. Z prevŕtaných stropov sa dala odčítať trajektória padajúcich bômb“ (s. 22); „Keď odhodím kameň, môžem si myslieť, že bude ležať na svojom mieste ešte aj vtedy, keď ja už tu dávno nebudem. A kameň, ktorý zodvihnem? Žije ešte ten, čo ho odhodil?“ (s. 32); „Pamäť má sladké končeky prstov. Ale dlane sú horké“ (s. 47); „‘Nad židovským cintorínom sa páslo najlepšie. Hlavne potom neskôr, keď nás odtiaľ už nikto nevyháňal,’ spomína Mária“ (s. 48); „Odložili ich ako psy alebo ako čosi neživé. A nielen odložili. Horšie. Vymazali ich. Ctrl + A. A potom delete“ (s. 54).

Nezvyknem takto extenzívne citovať, ale u Jána Púčeka už dlhšie pozorujem to, že sa pohybuje na tenkej línii medzi produktívnym a neproduktívnym pátosom; istá starosvetskosť vo vyjadrovaní jeho rozprávača (povedzme, že to je autor sám) je zavše pozoruhodná, zavše ako poleno pod čitateľove nohy; to, čo niekoho pohladí na duši môže iného s rovnakou intenzitou iritovať a tak

KUPÓN
OZ LAPUTA

« KUPÓN
do **10. decembra**

Recenzovanú knihu ***Med pamäti*** nám vydavateľstvo venovalo do súťaže. Pošlite kupón OZ Laputa na adresu našej redakcie.

ďalej. Žiada sa povedať, že pri štvrtej knihe by bolo ideálne, keby bol text od takýchto neduhov očistený – rozhodne by však nemal byť poznateľne horší ako kniha predchádzajúca. Ťažko povedať, či sa s ***Medom pamäti*** dalo niečo v tomto smere urobiť, možno pri odvážnejších zásahoch redaktora áno, otázne však je, čo by napokon ostalo (minimálne makrokompozícia by si podľa mňa zaslúžila úplnú rekonfiguráciu).

Látka samotná pritom nie je nezaujímavá a ak sa posunieme od mikroštylistickej roviny k tej obsahovej, kompozičný oblúk monológu so Šimonom je relatívne dobre zvládnutý. Centrálnym motívom je násilie a jeho manifestácie od vojny v Bosne cez lokálne potýčky protagonistu s chlapcami, ktorí nepochopiteľne lipnú na vnášaní vojny do bežného života, čo sa napája na reflexiu rôznych tragických udalostí vrátane smrti Danky Košanovej a Daniela Tupého. Amalgamovanie osobnej pamäti s historickými udalosťami pritom, samozrejme, môže predstavovať zaujímavý, konštruktívny a podnetný prístup k výstavbe textu, malo by však byť podopreté adekvátnou dávkou umeleckej zručnosti – táto však, ako som už načrtol vyššie, má dosť problémov sama so sebou, a preto situáciu nezachraňuje.

Miesto toho sa iba lepšie odhaľuje istá plochosť a prvoplánovosť celého recenzovaného textu. Ak som totiž hovoril o melodramatickosti a moralizovaní, ide o symptómy premeny charakteru diela: Všimneme si to, keď sa z prvého monológu o Šimonovi presunieme do druhej časti s názvom *Druhý monológ: Dedo*. Najväčší problém recenzovaného diela podľa mňa spočíva v tom, že už aj počas, no najmä po prvej časti knihy sa táto postupne mení z osobnej a osobitej esejistiky s literárnymi kvalitami na beletrizovaný apendix učebnice dejín Slovenska pre druhý stupeň základných škôl. Až nezvyčajne často som si počas čítania kládol otázku: Komu je ***Med pamäti*** určený?

Druhá časť explicitne obsahuje dlhé pasáže žánru oral history a hoci by ústup rozprávača do úzadia mohol pôsobiť sympaticky v tom zmysle, že tak majú možnosť vyniknúť konkrétne osudy konkrétnych ľudí, výsledok je naopak silený, strojený a silene strojený. Kontaktné repliky rozprávača sú nezriedka viac oslími mostíkmi ako tmelom, ktorý by dokázal text adekvátne sceliť. Mám taký pocit, že autor sa tu až príliš spolieha na silu látky, teda na to, že čitateľa zaujmú a budú naňho pôsobiť už samotné historické udalosti, takže nebude potrebné výnimočné literárne spracovanie. Opäť môže ísť o legitímny postup, ak sa však takto náhle presunieme od štylizovane literarizovanej osobnej histórie rozprávača k odliterarizovanej a nenútene tváriacej sa oral history niekoho iného, môže medzi týmito dvoma módmi štruktúrovania textu vzniknúť taká veľká priepasť, že ju čitatelia nebudú schopní alebo ochotní preskočiť.

Zrejme práve táto nevyváženosť spôsobuje, že pri čítaní zvyšných dvoch monológov som sa už nevedel naladiť na tón toho prvého a na texte ostával povlak istej kĺzavej deskriptívnosti monológu druhého. Kým teda ***Med pamäti*** začínal ako autonómny a do veľkej miery sebavedomý text (sebavedomím s ľahkosťou zahladzoval vlastné prešľapy – aj tie citované v prvej časti tejto recenzie), v smere čítania sa zmenil na vajatavý, žánrovo nedefinovateľný zhluk slov, ktoré síce sú nejakým spôsobom zreťazené, nedodáva im to však hodnotu, ktorú by umelecký text práve ako jedinečná konfigurácia dôverne známych prvkov (slov) mal nadobúdať.

Ján Púček ale vie písať, krátko to ešte pripomenie na konci tretej časti ***Medu pamäti***, ktorá je nazvaná *Tretí monológ: Ja*. Pravda je však taká, že po románe *Uchom ihly* som od autora jednoducho čakal viac. Očakávaný pocit čitateľského i kritického uspokojenia sa pri najnovšej knihe mladého prozaika, bohužiaľ, nedostavil. Pri hľadaní vhodného citátu na záver recenzie sa predsa len vrátim ku krajčírstvu v ľudovej slovesnosti. Vraví sa: Jeden šije, druhý pára. Ostáva teda len dúfať, že to, čo som práve rozpáral, Ján Púček svojou ďalšou knihou zapláta.

Matúš Mikšík

Všeličo bolo treba vynechať

Vynechaný spoj / Viliam Nádaskay / Drewo a srd – OZ Vlna 2018

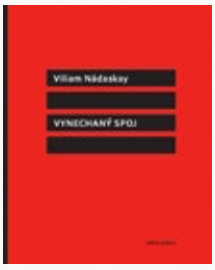

Viliam Nádaskay píše kvalitné literárne recenzie a zbežný pohľad na jeho skôr publikované básne ma tiež neodradil. O to väčším sklamaním pre mňa recenzovaný debut je – najmä vo svojom celku. Autor totiž monotónne, s každou ďalšou stranou iritujúcejšie krúži okolo niekoľkých tém bez toho, aby ich prehlboval či rozvíjal. Povedané sa týka tak spoločensko-kritického, ako aj s tým prepojeného osobnejšieho rozmeru, hoci druhý obstál lepšie. Možno bolo autorským zámerom predostrieť, čo jeho subjekt (zjavne výrazne) trápi, bez snahy o poskytnutie riešenia, a monotónnosť obkresľuje naoktrojovanú a bezvýchodiskovú trasu „našich“ (nielen pracovných) životov, čo je aj jedna z čiastkových tém knihy. Táto interpretačná nadpráca (ktorú som uplatňoval aj v prípade viacerých básní, pri ktorých som si odmietal pripustiť, že by poučený kritik napísal natoľko banálny text – napr. *Múr*), však nič nemení na dojme recepčne neúnosne natiahnutého rozmeru knihy, ktorej myšlienkový odkaz by zmysluplnejšie vynikol v osekanej podobe.

Okruhy, ktorým sa verše venujú (moc developerov, neúcta k minulosti vrátane stavieb ako jej symbolov, odosobnenosť a neľudskosť neoliberálnej mašinérie, aj z toho vyplývajúca – nielen automobilová – arogancia, uniformita a zameniteľnosť, prepájaná s témou paralelných či potenciálnych osudov, medziľudská ľahostajnosť, pocit osamelosti, problém bezdomovectva, tzv. zdravý životný štýl, x-tá podoba new age a iné), pritom považujem za zaznamenávania hodné, len som si pri knihe viac ráz spomenul na poetologicky šikovnejší a myšlienkovo komplexnejší spôsob ich spracovania (M. Habaj, M. Ferenčuhová či K. Kucbelová). Nehovoriac o tom, že angažovanejšie ladená tvorba menovaných je skôr staršieho dáta, v roku 2018 načim dané problémy názorovo (!) uchopovať problematizujúcejšie a inak (z novších výstupov odporúčam básne V. Dianiškovej a najmä P. Brezňana); ich čoraz notorickejšie známe konštatovanie, tobôž v esteticky nepriebojnom ráme, na kvalitnú báseň nestačí. Ako poeticky a myšlienkovo podobnejšie sa mi pri čítaní (nielen b. *Dobre mienené rady*) vybavovali skôr kvázi vtipné a prevažne jednorozmerné texty V. Šimeka.

Problémom je aj to, že hoci jazyk recenzovaných textov je súčasný, nie novátorský, viaceré básne (*Stonehenge*) sa napriek (seba)ironickému módu a pokusom o odľahčenie vyznačujú staromilstvom a moralizátorstvom: „skupina pätnástok si obzerá zdrapy látok / ktorými zakryjú svoju nahotu / nevedia prečo (…) žmolia v prstoch materiál / ako ich predkovia zem“ (s. 72; *toto nie je feminizmus*). Ušetrení nie sme »

» ani lacných paralel, keď je napr. kapitalistický dnešok porovnávaný s budovateľskou érou pred r. 1989 (zaznie aj voluntárny odkaz na Válkových *Ohýbačov železa* – s. 14): „na dvadsiatom siedmom zjazde developerov / zničíme starý svet a na jeho základoch / vybudujeme nový lepší“ (s. 24); „predavači všetkých zemí spojte sa“ (s. 71). Prvoplánovo autor narába aj s náboženskou symbolikou (s tou vizuálnou napr. v b. *Fresky*): „panelový dóm“ (s. 12), nielen názov básne *Na-dancefloor-vzatie* a iné. Konzum je v zhode s tým prirovnávaný k novodobému náboženstvu, hrdina (rovnako triviálne) sprítomňuje svit mobilov namiesto hviezd.

I ďalšie objekty kritickej reflexie sú spracované tuctovo a za pomoci krikľavých rekvizít (*Playboyská košeľa*). Neprekvapivo sme tiež svedkami schematickosti (*Uhol pohľadu*, *Výmena*, *Generátor*), klišéovitosti („vníma sídlisko / v celej jeho nahote“, s. 29), nechcenej komickosti (báseň *Vynechaný spoj*, podobný postup pritom funguje úspešne v b. *Molitan*), infantilnosti („mesto sa vlní ako povrch mozgu / supermarkety si fúkajú prázdne police“, s. 63), redundancií („zavoláme záhradníka / čo ste ma nevolali skôr preboha / zhodnotí“, s. 84). Nefunkčné sú i niektoré polopatické enumerácie v rámci verša („odpadky deky zúfalstvo“) či množstvo ukazovacích zámen, nie vždy zrkadliacich hovorovosť. Nepotešia ani explicitné prímery („prostata – podstata“, s. 68; „po krk vo vlastnej minulosti – vo fekáliách“, s. 82) a stereotypy, či už sa týkajú nákupmi zažehnávanej krízy stredného veku („o dvadsať eur ďalej od krízy stredného veku“, s. 73; b. *Keď už ideš von*), osamelej ženy, ktorú po smrti v byte konzumujú mačky, alebo veršov nasledujúceho typu: „po šichte si sadneš k televízoru / s treskou a rožkom / zapneš sitcom“ (s. 42).

Skrat(k)ovito vyznieva aj ironické obviňovanie robotníkov, ktorí „nesú“ vinu za developerské zákazky asi tak ako šikovná upratovačka za predražený hotel (*Lešenia a laná*). Ako feministovi mi rezala oči aj zmätočná báseň *Muž*, ale aj rodovo stereotypne výpovedné: „v letáku sme to mali lacnejšie / vrieska pani s taškou na kolieskach / kým jej manžel ju už nevníma / preniká pivovými fľašami“ (s. 73). Ako prívrženca éctirure du corps ma zase sklamalo opakovane nezáživné odtláčanie sa tela do básne: „dýcha smog / cez póry zaliate tmou (…) betón / ktorý mu upcháva žily“ (s. 11). Alternatívou sú nefunkčne (iste nie v zmysle kristevovskej abjekcie) odpudivé textové body, pri ktorých paradoxne necítime zhnusenie, ale trápnosť (záver textu *Detox*) či znudenosť (konzumnú stádovitosť reflektujúca báseň *Automat* či insitne prešpekulovaný text *Pátranie po štvornožky*).

Nádaskay pritom dokáže napísať nápadité pasáže: „okná vynecháva / pretože každý organizmus / potrebuje telové otvory“ (s. 15); „[informačná] tabuľa blikne / a tri mestá zaniknú“ (s. 14); „môcť tak preniknúť všetkým / a predsa ako röntgen z času na čas / naraziť“ (s. 46). Prípadne také, ktoré (úsmevne) pozmenia a v lepšom prípade hodnotovo pozdvihnú predošlé vyznenie textu (*Staničné námestie*, *Expozícia*, *Extinkcia*, *Chcieť chcieť*). Nájdu sa aj celé vydarené básne: generačne výstižná a poeticky príťažlivá b. *Kam*, prípadne nonsensový a na rozdiel od množstva iných nielen v autorskom zámere vtipný text *Vôľa*. Takisto banalitu dokáže autor výnimočne využiť vo svoj prospech, keď prenesený zmysel vynikne práve v konfrontácii s jednoduchým prvým plánom, ktorý sa podieľa nielen na dynamickom prehĺbení skrytejšieho obsahu (*Mimo električky*), ale je občas výpovedný a pôsobivý sám osebe: *V električke*. Talent teda Nádaskayovi úplne nechýba, možno len pri písaní prevážil diskurzívny čitateľ s ambíciami nad autorom. A hoci som na jeho ďalšiu zbierku zvedavý, teším sa skôr na jeho kritiky.

Derek Rebro

Kniha plná človečiny

Nerieš to / Milka Zimková / Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2018

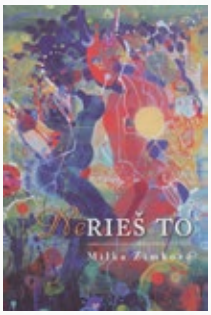

Výber z celoživotnej tvorby výraznej autorskej osobnosti zväčša skôr potvrdzuje ako popiera čitateľské dojmy z jej jednotlivých opusov, navyše pomôže nahliadnuť do jej tvorivej dielne koncentrovanejšie i komplexnejšie. Nebolo tomu inak ani pri mojom čítaní výberu z prozaickej tvorby našej poprednej spisovateľky a herečky Milky Zimkovej ***Nerieš to***. Ku komplexnosti pohľadu prispelo aj to, že výber doplnený o viacero nových textov prezentuje širšie spektrum, autorka zaradila do knihy okrem kratších či rozsiahlejších poviedok aj glosy, fejtóny, črty, esejistické fragmenty, ba aj úryvky z rozhovoru (s Gabrielou Rothmayerovou z knihy *Dve v tom*). Vo všetkých spomínaných žánroch sa Zimková pohybuje suverénne, zachovávajúc si osobitosť prístupu k zobrazovanému i osobitosť štýlu. Vybrané texty, akokoľvek žánrovo pestré, tematicky i rozsahom rozdielne, nezaprú originálnu, v slovenskom literárnom kontexte jedinečnú a nezameniteľnú autorku vyznačujúcu sa spontánnosťou prejavu, no aj stabilnými, jednoznačnými hodnotovými postojmi.

Milka Zimková nenapísala (možno presnejšie by bolo: nevydala) veľa kníh a nemá na konte ani hrubé romány, a predsa sa jej podarilo vytvoriť svojský zimkovský literárny svet s charakteristickými postavami i postavičkami, s ľahko rozpoznateľným koloritom, nehovoriac ani o nemenej charakteristickej, pôvabnej jazykovej spleti spisovnej slovenčiny so šarištinou. O jednej z autorkiných kníh som pred pár rokmi napísala, že je to literatúra plná skutočnosti, po prečítaní výberu by som pridala konštatovanie, že je to literatúra plná skutočného človeka či skutočnej, nefalšovanej, neriedenej človečiny. V týchto textoch necítime ani najmenší závan konštruktu, ktorý by si chcel podriadiť realitu. Zimkovej postavy predstavujú človeka dobrého i zlého, šťastného i nešťastného, pokorného i spupného, mladšieho i staršieho, jednoduchšieho i komplikovanejšieho, nezištného i sebeckého, láskavého i krutého. Tieto postavy stelesňujú značne rozsiahlu škálu ľudských vlastností, približujú najrôznejšie polohy i podoby ľudskosti. Autorke stačí na toto obsažné prezentovanie celkom malý priestor, zárodok príbehu, náčrt dejovej línie, najčastejšie neukončenej, otvorenej, vyzývajúcej k dotváraniu čitateľskou imagináciou. Súvisí to pravdepodobne s tým, že autorka sa v textoch sústreďuje na vhodne vybrané kľúčové momenty a nerozptyľuje sa nepodstatnými odbočkami – najmä ak nehrajú z hľadiska príbehu úlohu dôležitého pozadia. Jej rozprávanie síce na jednej strane pôsobí ako nesmierne spontánne, na druhej strane má prevažne pevnú štruktúru a možno v ňom vycítiť jasnú autorskú koncepciu.

V istom zmysle možno povedať, že Zimková pokračuje svojimi poviedkami, ale i scenármi, glosami, úvahami v písaní svojej životnej „jednej Knihy“, sčasti ukotvenej v osobne prežitom (autobiografickom), no zároveň presahujúcej individuálne bytie a smerujúce

k skúsenostiam a životným príbehom iných ľudí. Opisujúc napríklad zážitky zo svojho hereckého putovania po domácich i zahraničných festivaloch či po obecných kultúrnych domoch prináša aj humorne, ba niekedy satiricky ladené obrázky daného prostredia i kultúrnej situácie v tej-ktorej spoločnosti. Zimkovej prózy, podobne ako jej monodrámy, sú sčasti úsmevno-ironické až groteskné, ale najmä vážne, hĺbavé, zachytávajúce dramatickosť (každého) ľudského osudu; sú epické, no takisto reflexívne, občas lyrické; stretáva sa v nich realistické spodobenie s jemným oparom fantázie a snivosti.

Zimková je výborná pozorovateľka, kritická, ale aj empatická, vie sa vžiť a vcítiť do rôznych osudov, presvedčivo zachytiť vnútorné pohyby, napätia, konflikty i zápasy, ktoré jej postavy zvádzajú, rozumie svojim hrdinkám i hrdinom, zväčša ich neodsudzuje, ani keby si to zaslúžili, má pre ich slabosti i nedostatky dostatočnú mieru pochopenia. Najautentickejšie azda predsa len vyznievajú postavy blízke ľuďom, akých dôverne spoznala v rodnom valale, pracovitým, čestným, skromným, no aj hrdým – ich predobrazom ostávajú autorkini starí rodičia. Optikou určenou ich hodnotami Zimková premeriava vyumelkované figúry snobských, duchovne zakrpatených novozbohatlíkov, karikuje ich honbu za peniazmi, kariérou, slávou, odhaľuje ich egoizmus, citovú povrchnosť a morálnu vyprázdnenosť. Podobne kontrastne vyznievajú obrazy uponáhľaného, hektického, anonymitou zastretého života mestského človeka oproti pokojnejšiemu, s prírodou väčšmi harmonizujúcemu životu na dedine. Je očividné, že pre autorku sú nesmierne dôležité otázky identity, koreňov, tradície, tak ako je pre ňu dôležité vzťahovať sa k domovu ako k priestoru, ktorý nás kedysi formoval a voči ktorému máme istú zodpovednosť. Spisovateľka o týchto veciach hovorí nepateticky, nesentimentálne, no s bytostnou zaujatosťou.

Príbehy sa v knihe striedajú s úvahami o stave súčasného globalizovaného sveta, o jeho ďalšom smerovaní, ale aj o čase ľudského života, o krásach všedného dňa, o radosti z naplnených medziľudských vzťahov, z kvitnúcej záhrady. Som presvedčená, že výber z doterajšej tvorby Milky Zimkovej má tematickou i žánrovou košatosťou šancu osloviť širšie čitateľské vrstvy.

Etela Farkašová

Kde / Kto sú muži?

Dilemy obyčajných žien / Zuzana Janovská / Slovenský spisovateľ 2018

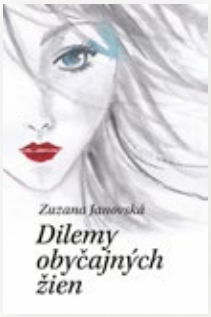

Už samotný názov knihy Zuzany Janovskej ***Dilemy obyčajných žien*** poskytuje potenciálnemu čitateľovi dominantné témy jej obsahu. Ide o Janovskej druhý román. Debutovala v roku 2016 knihou *Zostaň so mnou v Írsku*. Hlavnými postavami sú ženy – obyčajné, slovenské. Stotožniť sa s ich vnútorným svetom, každodennými starosťami, či všednými zážitkami by sa mohlo vskutku mnoho čitateliek, a to nielen na Slovensku, ale i v iných postkomunistických krajinách. Zuzana Janovská zobrazuje realitu, ktorá je žitá a živá v mnohých domácnostiach. A práve preto sa jej príbeh číta ľahko, až hltavo. Schopnosťou minuciózne vykresľovať postavy do najhlbšej hĺbky i úžasným zmyslom pre detaily a maličkosti dodáva dielu autenticitu tej pravej a pravdivej reality – reality obyčajného života.

Ťažiskovou témou knihy je vzťah medzi mužom a ženou. Ako anticipuje už prológ, v ktorom sa tri hlavné ženské postavy zrodia, resp. narodia, problematizovaná bude mužská absencia – fyzická či duševná – v životoch troch žien troch generácií. Symbolicky už počas ťažkých pôrodov muži nie sú prítomní a nezdieľajú trápenia žien.

Ilona, predstaviteľka najstaršej generácie, sa pretlačila na svet z dvojičiek ako prvá. Bola o tretinu väčšia než jej brat Ignác. Už tu sa ich role vymenili. Ilona bola tvrdá a racionálna, Ignác naopak citlivý a nežný. Pri pôrode prišli o matku a Ilona ovdovela ešte veľmi mladá. Väčšinu života teda strávila bez muža, ktorého pri svojom boku ani nepotrebovala a dokonca priam ani nechcela. Sama ním vo svojom vnútri je. Jediným mužom stále a pevne zakotveným v jej živote je Boh.

Jej dcéra Etela žije v navonok usporiadanom manželstve, napriek tomu, že svojho manžela nikdy nemilovala. Podobne ako Ilona, ani ona ho nepotrebuje. Pohŕda ním a ponižuje ho, napriek tomu, že on ju miluje – čisto a jednoducho, pretože čistý a jednoduchý je on sám. Muž – manžel – plní v Etelinom živote len funkciu obligátnu. Je súčasťou mriežky, z ktorej v malej slovenskej kresťanskej dedinke neradno vytŕčať. Na rozdiel od fyzicky prítomného manžela sa Etela upína na fyzicky neprítomného Viktora, muža, ktorého milovala, ale ktorý ju opustil, keď ešte počas ich stredoškolského štúdia emigroval do Ameriky. Podobne ako Ilona potrebuje aj Etela muža vo svojom živote len na duševnej úrovni.

Predstaviteľkou najmladšej generácie je Etelina dcéra Paulína, ktorá toho „pravého“ muža spočiatku nevie nájsť a neskôr, keď sa predsa len vydá, ide o muža, s ktorým sa jej nedarí počať vytúženého potomka, pretože má príliš pomalé a slabé spermie. Aj v prípade tohto muža je jeho „mužnosť“ nedostatočná. Symbolicky ani jedna z troch žien neporodila syna, teda i v tomto prípade zostáva muž neprítomný. Ženskú dominanciu potvrdí v ich rodovej línii i dcéra, ktorá sa v závere knihy Paulíne predsa len narodí.

Významným, no menej prepracovaným motívom knihy je i vzťah matka – dcéra, resp. otázka, ako sa ženy troch rôznych generácií dokážu chopiť tejto životnej roly. Ilona i Etela sú silné ženy, ktoré v rodine preberú radšej rolu muža ako rolu matky. Obe sa o svoje deti a o svoju rodinu dokonale postarajú, je to však len v rovine telesnej. Navaria, upracú, vedú ich k viere a morálke tak, ako to káže Biblia – a najmä dedinské nepísané, no o to prísnejšie pravidlá. V duševnej rovine však svojim dcéram (a ani manželom) nedokážu poskytnúť útočisko.

Autorka pomocou vševedúceho rozprávača mimoriadne autenticky zobrazuje vnútorný svet Etely i Paulíny, pričom pohľady zvnútra v narácii pravidelne strieda. Žiaľ, Ilona je v tomto smere výnimkou. Jej život – vnútorný i vonkajší – autorka opisuje len okrajovo. Citeľne je to aj pre ňu svet vzdialenejší, menej vžitý, resp. žitý. Vnútorná perspektíva Ilony preto v príbehu absentuje úplne. Na druhej strane však tento fakt prispieva k tajomnosti postavy a tušená hĺbka jej duševných dilem k nej čitateľa prirodzene láka.

Príbeh autorka člení do prológu, v ktorom opisuje tri pôrody, resp. narodenia troch hlavných ženských postáv, ďalej do jednotlivých nosných fragmentov, ktoré označuje len dátumom (mesiac a rok) v rozpätí rokov 2009 a 2015. Chronológiu čiastkových príbehov autorka prekvapivo narušuje dvakrát, a to v strednej časti knihy. Toto narušenie je podľa môjho názoru nelogické a na čitateľa pôsobí »

›› skôr mätúco, keďže ide len o výnimku a nie o konzekventne preukázateľný autorský zámer či špecifickú poetiku. Možno ho preto chápať skôr ako pokus autorky ozvláštniť formálny postup nárácie, ktorý však pôsobí nadbytočne.

Stručný epilóg s názvom *Máj 2015* akoby narýchlo zhŕňa, ako to všetko dopadlo. Ponúka naoko rýchly a šťastný koniec tohto románu určeného ženám, čo, mimochodom, jednoznačne kategorizuje i ilustrácia na obálke. Čitateľa však z omylu šťastného a uzavretého konca vyvedie záverečná veta, ktorá ponecháva príbeh otvorený ďalším možným pokračovaniam a dilemám, tentoraz však pre zmenu v živote obyčajných mužov. Pretože aj tí tu, na veľké prekvapenie niektorých obzvlášť „silných" žien, sú, myslia a cítia – len možno trocha viac potichu.

Katarína Zechelová

Ľahká ezoterika

Spútaní časom / Martin Repa / Forza Music 2018

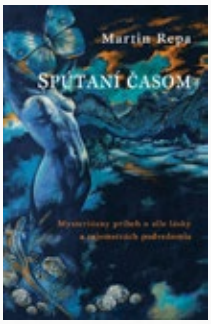

Prozaický debut Martina Repu ***Spútaní časom*** predstavuje „mysteriózny príbeh o sile lásky a tajomstvách podvedomia", aspoň tak to tvrdí vizuálne pôsobivá obálka v modrých tónoch s vyobrazením ženského aktu na pozadí horskej scenérie. Celá Repova kniha je krásne ilustrovaná detailmi zo surrealisticky pôsobiacich obrazov slovenského maliara Ladislava Štibrányiho, spisovateľovho starého otca. Toľko k pozitívam tohto diela.

Ide o ja-rozprávanie protagonistu novely, vedca, ktorý v dôsledku pokusov na akomsi reaktore tajomným spôsobom stráca manželku a syna. Psychicky sa zrúti, ocitne sa na psychiatrii. Od tohto momentu je možné text čítať dvojako, ako obraz prichádzania hlavnej postavy o rozum a zároveň ako mystickú cestu podvedomím k nájdeniu svojich blízkych. Tento príbeh je rozdelený do dvadsiatich kapitol, v ich názvoch zväčša figuruje slovo pomenúvajúce emóciu alebo psychické rozpoloženie: *Strach*, *Zlosť*, *Sklamanie*, *Osamelosť*, *Poblúznenie*, *Tušenie*, atď. Duševné stavy sú nosným motívom tejto knihy, čo autor zdôrazňuje aj používaním veľkého písmena či personifikáciami – k hlavnému hrdinovi „prichádza pani Depresia", krásnu predstavu „vyrušil buchot, a tak utiekla a skryla sa kdesi hlboko v jeho vnútri", návšteva priateľa prebudí v protagonistovi „driemajúcu nádej a tá sa obzerá po dome, nepáči sa jej, čo vidí", a pod. Všetky kapitoly sú uvedené akýmisi hlbokomyseľnými myšlienkovými fragmentmi, ktorým nechýba pátos ani nevkus: „Povila ho strata. Vykúpané v slzách rýchlo rastie. Otupí zmysly, prebudí city. Rozťahuje sa v hĺbkach duše a kŕmi spomienkami. Je to Utrpenie." (s. 7)

Príbeh je situovaný do Francúzska, ktorého atmosféru neevokuje nič, hádam okrem obligátneho maslového croissantu a bagety na raňajky. Repovo Francúzsko je skôr také slovenské, napríklad: keď hlavný hrdina prichádza do práce na ôsmu, kolega ho potmehúdsky upozorňuje, že v skutočnosti sa u nich začína robiť až o dve hodiny neskôr, keď dochádza vedúci.

Prostredie a pozadie príbehu je sujetovo nosné, a pritom je načrtnuté skutočne minimalisticky, až povrchne, len evokáciou „vedecky" znejúcich slov. V novele sa mihajú výrazy ako grantová agentúra, výpočty, kalibrácia detektorov, teória strún, nie je však jasné, čím sa vlastne protagonista zaoberá. Prozaikovi sa týmto spôsobom nepodarilo vytvoriť uveriteľný kontext experimentálneho výskumného prostredia. Aj spolupracovníkov, vedcov, prezentuje rozprávač zásadne len cez ich vizáž: „Výrazný, až uhrančivý pohľad tmavých očí, ukrytých za okrúhlymi okuliarmi. Dlhé, skoro čierne vlasy vyzerajú, akoby sa mu po hlave prehnal hurikán. Neupravená brada vytvára dojem, že sa práve vrátil z Woodstocku" (s. 20). Nedozvieme sa síce, na čom protagonista pracuje, aký reaktor mu tak zásadne zmenil život, no dá nám nazrieť do svojho štylizovaného vnútorného sveta: „Dostal som do vienka povahovú črtu, ktorú niekedy vnímam ako trest. Permanentné premýšľanie a vŕtanie sa vo veciach navôkol. Snaha prísť na podstatu ma neustále ženie vpred, no zároveň mi kradne pokoj. […] Jednoduchosť sa z môjho uvažovania dávno vytratila" (s. 12 – 13), priznáva sa hlavný hrdina, azda sčasti autobiografický, keď mu dal autor rovnaké opulentné meno Matt van den Bryll, pod akým sám publikoval svoje texty na internete. Matt sa však neprejavuje nijak originálnym ani prenikavým myslením, necháva sa unášať prúdom udalostí a najčastejšie sa ponára do svojich surrealistických snov a halucinácií tvoriacich prinajmenšom polovicu knihy. Plynutie príbehu je preto nevyrovnané, kniha pôsobí, akoby vznikala počas dlhšieho časového obdobia a autorovi sa nepodarilo jednotlivé časti hladko pospájať, alebo je výsledná kostrbatosť spôsobená spisovateľovou (ne)schopnosťou vytvoriť vyvážený príbeh. Pri spomenutej povrchnosti zobrazeného prostredia a situácie pôsobia niektoré pasáže vyslovene nadbytočne až rušivo, napríklad takéto rozhovory Matta van den Brylla a jeho kamaráta Allana:

„'Nemáš nejaký džús?'

'Nie, ale mám kávu v plechovke, keby si chcel.' Čuchá si podpazušie.

'Nie,' sledujem Allana, ako si kontroluje obsah dlhých károvaných trenírok." (s. 21)

S dávkou zjednodušenia možno povedať, že dominantnou ideou knihy je téza, že existujú paralelné svety, do ktorých privádza človeka stav jeho mysle – emócie, sny a spomienky. Celkovo je dielo ***Spútaní časom*** ezoterickým spracovaním wikipédiových informácií o teórii strún v umelecky nepresvedčivom podaní.

Tamara Janecová

Príbeh coming outu?

Prosté rozprávky. Séria 1 / Marek Hudec / Vydavateľstvo Tatran 2018

V poslednom čase sú čoraz populárnejšie romány, ktorých príbeh sa týka objavovania sexuálnej orientácie, predovšetkým mladými ľuďmi. Téma je celkom bežná v populárnej kultúre (nestotožňovať s brakom!), a to tak na obrazovkách, ako aj na papieri. Môžeme spomenúť hoci *Ja, Simon* a *Dej mi své jméno* (tato recenzia sa nezameriava na umeleckú hodnotu týchto diel, pre zvedavých odporúčam video týkajúce sa tejto témy na videoblogu Inferno na polici). Do tohto prúdu v literatúre môžeme začleniť aj prvý román Marka Hudeca ***Prosté rozprávky***.

Autor patrí k mladej generácii súčasných tvorcov (ročník 1990). Študoval žurnalistiku v Bratislave a na Masarykovej univerzite v Brne. Písal filmové recenzie (napríklad do *Pravdy*) a od roku 2015 pôsobil ako redaktor v denníku *SME*. Za svoje poviedky získal ceny v súťažiach Prečo mám rád slovenčinu, Slovensko, Mladá slovenská poviedka a O cenu Dominika Tatarku.

Román je rozdelený do deviatich kapitol (písaných vo forme listov romantickému partnerovi hlavnej postavy), ktoré vedú čitateľa cestou plnou zázrakov a magických zvierat. Svetom vládnu postavy nepochádzajúce len zo slovenských rozprávok, ale sú čiastočne inšpirované aj cyklom o Harrym Potterovi. Očividná inšpirácia je celkom pochopiteľná. Autor patrí do generácie, ktorá vyrastala na knihách J. K. Rowlingovej. Hudec používa názvy všelijakých moderných aplikácií či sociálnych sietí (messenger, instagram), čo napriek autorskému zámeru po čase unavuje a vytvára zvláštny pocit toho, že aspoň čiastočne ide o product placement – skoro ako z filmov o Jamesovi Bondovi. No a tak sa za moderným obalom čitateľ dostáva do sveta hlavnej postavy, mladého homosexuála.

Prosté rozprávky otvára prvý list, písaný Adamovi (priateľovi hlavnej postavy), v ktorom mládenec píše o svojom coming oute pred rodinou. Bol odmietnutý matkou, ktorá nebola schopná pochopiť synovu sexuálnu orientáciu („Rozumiem, že chceš byť niečím výnimočný, ale teplošˇ?“). Samotný motív hľadania seba a akceptácie je veľmi podstatný a na ňom je stavaný celý príbeh románu. Otázka je, nakoľko je v dnešnej dobe próza toho typu potrebná? Zdá sa, že obdobie, kedy v literatúre sexuálna orientácia bola témou kontroverznou, už je minulosťou. Otázka sexuálnej orientácie, a azda ešte viac tolerancie, nie je ešte v slovenskej próze úplne vyčerpaná. Ale skutočne stojí za to, aby v dobe rýchleho zasielania informácií (vrátane románov zahraničných autorov) vznikali aj slovenské príbehy, týkajúce sa tejto témy?

Odpovedať na túto otázku nie je úplne jednoduché. Hlavný hrdina je mladý dospelý (young adult) a – čo je veľmi dôležité – nepochádza z Bratislavy. Vďaka tomu sa román stáva univerzálnejší, a nie je zameraný len na veľkomesto. Bohužiaľ, spracovanie populárnej témy si vyžaduje, aby autor vytvoril nejaký nový spôsob rozprávania o nej. Čiastočne sa to Markovi Hudecovi darí. Skúša pomocou magického sveta slovanských povestí metaforicky ukázať cestu, ktorú protagonista musel prejsť, aby nielen našiel akceptáciu v rodine, ale sa aj hlbšie pozrel na svoj život a odstránil záclonu, ktorá prikrývala skutočnosť (predovšetkým spätú s jeho vzťahom s Adamom). Na druhej strane, bohužiaľ, autor túto tému nezvládol. Predovšetkým unavuje celkom jednoduché použitie množstva rozprávkových motívov (bratia učiteľky sú premenení na vtáky; svojím spôsobom magická edukácia hlavného hrdinu u čarodejníka; únos Adama vodníkom). Každá nová „magická“ postava viac a viac unavuje a čitateľ si kladie otázku „Čo zase…?“. Pre záplavu magických prvkov sa stráca základný príbeh. Cesta za akceptáciou je prikrytá rozprávkovou obálkou. A tak sa príbeh o coming oute stáva len vedľajšou témou.

Osobitnou je otázka štýlu, akým ***Prosté rozprávky*** boli napísané. Najviac dráždia dialógy, predovšetkým vety vyslovené hlavným hrdinom. Prejavy často znejú umelo a dokonca sa stáva, že sa pohybujú na hranici gýču („Nie, prosím ťa, nie, nedokážem byť bez teba. Som s tebou šťastný. Milujem ťa.“). Próza pôsobí, akoby nám autor chcel veľa povedať. Bohužiaľ, namiesto toho, aby vybral jednu tému, zalieva čitateľa príbehmi a motívmi. Je to obrovská škoda, lebo keby sa aspoň trocha držal v mantineloch, mohla by vzniknúť úžasná história so štipkou mágie.

Agnieszka Słowikowska

Mongolské dobrodružstvo

Krajinou ľudí, zvierat a bohov / Antoni Ferdynand Ossendowski / Preklad Karol Chmel / F. R. & G. 2018

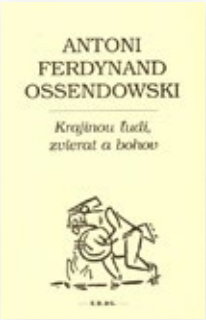

Jednoduchá grafika a názov, ktorý napovedá, že má čitateľ pred sebou dobrodružstvo z ciest, počas ktorých dobrodruh prenikol tam, kam sa to málokomu podarí. Vôňu týchto ciest zacítite od prvých strán a autor vás chytí za ruku a posadí za seba na koňa veľmi rýchlo.

Antoni Ferdynand Ossendowski je dobrodruh telom i dušou. Už počas pôsobenia na petrohradskej univerzite sa ako asistent zúčastnil mnohých výprav na Kaukaz, do povodia Dnestra a Jeniseja a k jazeru Bajkal. Podnikol i cesty do Číny, Japonska, na Sumatru či do Indie, ktorá ho inšpirovala k jeho prvému románu *Mračná nad Gangou*.

Krajinou zvierat, ľudí a bohov je napínavá kniha plná zážitkov z autorovej cesty po Mongolsku v 20. rokoch minulého storočia, ktorá však bola neplánovaným a nechceným dobrodružstvom. Ossendowski utiekol z Petrohradu pred boľševikmi, v samote prežil zimu na Sibíri a cez Mongolsko sa chcel dostať naspäť do Poľska. Je to cestovateľský denník, autobiografický román i cestopisný dokument v jednom. A. F. Ossendowski, veľký poľský vedec, univerzitný profesor, literát. Keď utekal pred boľševikmi z Ruska, dostal sa až do hĺbky mongolského srdca a o tom rozpráva v tejto knihe.

„Akýsi svätý láma uvrhol za krivdu, akú na ňom spáchal istý čínsky veliteľ, do kliatby pevnosť s celou jej posádkou, predpovedal jej rýchly a strašný koniec. Hneď na druhý deň sa zo všetkých studní vyhrnuli potoky vody, zborili múry aj budovy pevnosti“ (s. 90).

Kniha sa síce skladá z troch hlavných častí, no príbeh má omnoho viac vrstiev. Nielen Ossendowského unikanie, cestovanie po Mongolsku a zapájanie sa do geopolitických vzťahov. Opisuje aj mongolský náboženský život, nahliada za závesy do izieb veľkých božstiev. Príbehy sú pretkané naplňujúcimi sa veštbami, postupne objasňovanými legendami i esenciálnym bežným človekom, ktorého viera popoháňa v jeho každodennom živote.

Ossendowski sa svojou priamosťou, čestnosťou i hrdým vystupovaním dostal do blízkosti viacerých veľkých mongolských veliteľov, politikov ale i živých bohov. Jeho zanietené rozprávanie o týchto stretnutiach strhne čitateľa do centra diania vo svete, do ktorého nemá možnosť často nahliadnuť.

Prvá časť knihy *Krajinou krvi a krajinou večného mieru* opisuje dôvody autorovho putovania, skrývanie sa na Sibíri i prvú cestu krvavým Mongolskom. Spolu s priateľom, ktorého nazýva jednoducho Agronóm, sa plánovali dostať do Tibetu. Ossendowski pretkáva opisy bojov s neuveriteľne živými opismi majestátnej krajiny vôkol a podáva správu o orientálnej Ázii skutočne zapálene a vierohodne.

Z Tibetu sa však vrátili do Mongolska a jeho tajom, geopolitickej situácii, bojom, flóre i faune, je venovaná celá druhá časť *Satanovou krajinou*. Ossendowski pri svojich potulkách stretáva mocných lámov, poľuje, ale najmä získava čoraz väčší vplyv v krajine. Na čas sa usadí v Uliastaji, dnešnom Ulanbátare, a podieľa sa tam na mnohých politických rozhodnutiach a smerovaniach. Veľmi živo všetky tieto situácie prenáša do knihy a pomáha čitateľovi zorientovať sa vo vzdialenom orientálnom svete. Ossendowski sa celý tento čas neustále stretáva s menom „krvavého baróna“, ktoré je lámami, pútnikmi, politickými dejateľmi či bežnými Mongolmi vyslovované »

» s bázňou a strachom zároveň. Tajomný barón von Ungern-Sternberg je v Mongolsku známy ako šialenec, ktorý sa nebojí žiadnych prostriedkov na dosiahnutie cieľa. Ako sa ukáže v tretej časti *Krvavý generál*, veci sa môžu mať i úplne inak. Autor v nej dospieva k čoraz hlbšiemu pochopeniu pre mongolskú krajinu a jej mýty, prináša nám pohľady na surové výjavy každodenného života a vedecké vysvetlenia niektorých legiend. Robí to však citlivo a s úctou k viere miestnych. V tejto časti sa dostane aj do priateľskej blízkosti onoho Krvavého baróna. Vedie s ním rozhovory, dostane sa na miesta, kam by sa bez pomoci tajomného veliteľa nedostal. A potom o nich podáva správu i čitateľovi.

Táto kniha bola preložená do sedemnástich jazykov a v Poľsku priniesla Ossendowskému obrovskú obľubu. Niet sa čo diviť. Tento, teraz už historický, cestopis, šmrncnutý politikou, strhujúcimi opismi, mytológiou a legendami, pracuje s nádherným jazykom, z ktorého sa nič nestráca ani v slovenčine vďaka prekladu Karola Chmela, a prenáša čitateľa do magického sveta. To, čo očakávate po zhliadnutí názvu, je presne to, čo si z knižky odnesiete.

Romana Dériková

Záhrada príšer

Záhrady v Bomarze / Hella S. Haasse / Preklad Adam Bžoch / Vydavateľstvo Európa 2018

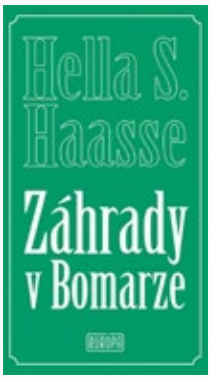

Hella S. Haasse je významná holandská spisovateľka a esejistka. Za svojho života vydala takmer sedemdesiat literárnych diel. Slovenským čitateľom môže byť známa hlavne románom *Nebezpečná známosť alebo daalenberské listy* vydaným v roku 2001. ***Záhrady v Bomarze*** (pôvodne 1968) sú jej treťou knihou, ktorá vychádza v slovenskom preklade a považuje sa za jedno z najvýznamnejších diel povojnovej holandskej esejistiky.

Kniha ***Záhrady v Bomarze*** dostala názov podľa bizarnej manieristickej záhrady zo 16. storočia, ktorá sa nachádza v zalesnenom údolí asi dva kilometre od mestečka Bomarzo v talianskej provincii Viterbo. Už v dobe založenia sa preslávila fantastickými sochami, predstavujúcimi mýtické bytosti a rôzne strašidlá. Záhrada vznikla na objednávku vojvodu Pier Francesca Orsiniho, známeho aj ako Vicino, okolo roku 1550.

Hella S. Haasse hneď na začiatku eseje priznáva, že ju bomarské záhrady fascinovali od momentu, keď ich uvidela na fotografiách v časopise. Túžba vidieť ich na vlastné oči sa stala jej malou životnou odyseou.

Záhrady v Bomarze sú esejou, kultúrnohistorickou štúdiou a memoárom. Autorka sa vo svojom diele snaží zachytiť historicky čo najpresnejšie príbeh bomarských záhrad. Na malej ploche sa jej darí opísať turbulentnú taliansku politiku 16. storočia. Cez sumár histórie rodiny Orsino a skúmaním umeleckej poetiky tej doby sa Hella S. Haasse snaží nájsť vysvetlenie pre vznik parku v Bomarze. Popritom sa však neštíti popustiť uzdu fantázii.

Knižku môžeme čítať aj ako dielo o fascinácii. Autorka na niektorých miestach odbočuje od výkladu historických udalostí k prehovorom o jej vzťahu k manieristickému parku. Spolu s autorkou spoznávame záhrady zo stránok časopisu cez históriu talianskej šľachty až po moment, kedy park uvidí prvýkrát na vlastné oči. Čitateľovi sa dostane podrobného opisu bujnej zelene obrastajúcej bizarné skulptúry, zoznámi sa s fantastickými tvarmi mýtických bytostí a nebude ukrátený ani o odbornú interpretáciu jednotlivých sôch.

Paralelne s autorkiným osobným príbehom čitateľ sleduje nešťastný osud šľachtica Vicina Orsina. Jeho očami sa pozeráme na zákerné vzťahy medzi významnými talianskymi mocipánmi. Po živote plnom útrap a úskokov zo strany jeho rodiny sa po smrti manželky utiahol na zámok Bomarzo, kde zostal až do svojej smrti. Hella S. Haasse dospieva k názoru, že budovanie bomarských záhrad a prestavba zámku poslúžili Orsinimu ako terapia.

Autorka nie je jediná, ktorú tento park fascinoval. Dozvieme sa, že Bomarzo poslúžilo ako inšpirácia maliarovi Salvadorovi Dalímu či spisovateľom Tassovi, Ariostovi či Petrarcovi a dlhému radu maliarov neskorších období. Orsiniove bomarské záhrady priťahovali pozornosť už od svojho vzniku. Od dedinčanov si vyslúžili prezývku Parco dei Mostri (Park príšer) a kolovali medzi nimi chýry o satanských rituáloch (čo bol, samozrejme, výmysel).

Hella S. Haasse vkladá do rúk čitateľa útlu knižočku, ktorá nie je iba bohatá na informácie, ale je aj osobnou výpoveďou a príbehom fascinácie. Dielko je vhodné najmä pre milovníkov histórie a umenia či fanúšikov samotnej autorky. Bežný čitateľ však môže mať pocit prílišného zahltenia informáciami a na niektorých miestach text pôsobí suchopárne. Knihu treba čítať pozorne, inak sa v nej dá ľahko stratiť. Na druhej strane Hella S. Haasse ponúka cez tému bomarských záhrad trochu netradičný pohľad na taliansku šľachtu 16. storočia. Zároveň knižka sama vyzýva čitateľa k zamysleniu, či aj on sám nemá nejaké miesto, ktoré ho bezhranične fascinuje.

Veronika Košičiarová

Rozum a cit

Tri ženy / Robert Musil / Preklad Vincent Šabík / Vydavateľstvo Európa 2018

Robert Musil bol rakúsky románopisec, dramatik a esejista. Napísal dva romány, niekoľko zbierok poviedok a svojimi esejami prispieval do novín. Študoval v Berlíne filozofiu, experimentálnu psychológiu a matematiku, neskôr bol knihovníkom, redaktorom, krátky čas úradníkom rakúskeho ministerstva zahraničných vecí. Do roku 1933 žil v Berlíne, potom vo Viedni, v roku 1938 emigroval do Švajčiarska, kde takmer zabudnutý zomrel. Jeho dielo sa za jeho života nestretlo s veľkým úspechom a počas celej svojej literárnej kariéry trpel biedou. Dnes je pre svoj vycibrený štýl, zmysel pre detail, intelektuálnu hĺbku a celkové literárne kvality Robert Musil pokladaný za jedného z najvýznamnejších spisovateľov 20. storočia a jeho nedokončený román *Muž bez vlastností* (*Der Mann ohne Eigenschaften*), na ktorom pracoval viac ako dvadsať rokov, je vedľa diel ako *Hľadanie strateného času* Marcela Prousta, *Odyssea* Jamesa Joycea či *Procesu* a *Zámku* Franza Kafku považovaný za najdôležitejšie literárne dielo minulého storočia.

Robert Musil vydal zbierku troch poviedok *Tri ženy* v roku 1924, poviedku *Drozd* samostatne v roku 1928. Vydavateľstvo Európa vydalo všetky štyri poviedky spolu s troma esejami a obšírnym doslovom od Vincenta Šabíka spoločne pod názvom ***Tri ženy***.

Témou poviedok sú vzťahy medzi ženou (milenkou, manželkou, matkou) a mužom. Muži konajú a myslia logicky, racionálne a chladne, sú nositeľmi deja, kým ženy svojou citlivosťou, intuíciou a akousi prírodnou múdrosťou a oddanosťou narúšajú mužom ich matematicky dokonalé svety. Poviedky, okrem *Drozda*, sú pomenované podľa žien, ženy však nie sú skutočnými hrdinami, hoci sú kľúčovými postavami príbehu, zostávajú relatívne pasívne. V skratke, poviedky sú napísané úplne z mužského hľadiska o mužoch a o účinkoch žien na ich mužov.

V prvej poviedke *Grigia* sa civilizovaný otec rodiny, inžinier-geológ dostane do horskej dediny, kde rozprávková krása a divokosť prírody a prírodných ľudí naňho pôsobí až psychadelicky. Prežíva ezoterické stavy a svoju lásku k manželke si zosobní do miestnej roľníčky, ktorá ho prijíma ako svojho milenca.

Portugalka je mystickým príbehom z minulosti, z čias rytierov a ich krehkých dám. Chladný a vypočítavý šľachtic von Ketten si do svojho hradu privedie krásnu manželku z ďalekého Portugalska. Krásnu pre potomstvo a zďaleka pre svoju nezávislosť. Ešte pred príchodom na hrad ju opustí, aby mohol pokračovať v rodinnej tradícii, a to bojovať s iným šľachticom o majetky. Boj je preňho jediným zmyslom života a podriaďuje mu aj svoje manželstvo. Jeho manželka ho však vytrvalo čaká a čas si kráti aj skrotením vlka. Nečakané víťazstvo a choroba šľachtica prinútia zostať na hrade so svojou manželkou, kde sa môžu konečne spoznávať.

Tonka je príbeh o vzťahu medzi mužom, nadaným vedcom a vynálezcom z dobre situovanej rodiny a ženou, nevzdelaným a chudobným dievčaťom, ktoré bojuje vo viacerých líniách: proti predsudkom, meštianskej morálke a ekonomickým problémom. Zároveň sú skúšaní rozdielmi vo vnímaní sveta a jeho zákonitostí medzi partnermi. Jednoduchosť, naivita, ale aj tajomnosť *Tonky* fascinuje jej vedecky založeného priateľa. Ako racionálne uvažujúci človek vedec nechápe jej neschopnosť formulovať svoje pocity, pohnútky, pričom jej bytie je stále prirodzené, intuitívne a muž postupne stráca nad Tonkou svoju rozumovú nadradenosť. Tonka otehotnie a ochorie v čase, keď jej priateľ nebol s ňou, a preto nemôže byť otcom jej dieťaťa. Ona tvrdí, že mu bola verná a on jej chce veriť, no nemôže. Ostáva s ňou a prežíva vnútorný rozpor medzi potrebou niekoho mať rád a dôverovať mu a racionálnymi a vedeckými dôkazmi Tonkinej nevery.

Posledná poviedka *Drozd* pozostáva z troch samostatných príbehov, ktoré rozpráva muž svojmu priateľovi z detstva. Spája ich rozprávačova matka v podobe vtáka drozda. V prvom príbehu si pri počúvaní spevu vtáka muž uvedomí klamlivosť svojho života a opúšťa svoju spiacu ženu. V druhom mu počas prvej svetovej vojny spev vtáka – letiaceho šípu – zachráni život a až v treťom príbehu sa poslucháč dozvie o premene matky na drozda. Vo všetkých troch príbehoch rozprávač zažíva iné stavy vedomia, v ktorých mu cez drozda prehovorí „vyššia moc“ a on pochopí súvislosti.

Doslov Vincenta Šabíka sa podrobne venuje nielen osobe a dielu spisovateľa, ale každú poviedku rozoberá z hľadiska významového, štylistického, historického aj estetického.

„Musilova poetická reč sa vyznačuje bohatou obrazotvornosťou zameranou na uchopenie zložitých a subtílnych citových zložiek ľudského ja a vedomia, ktoré sú dostupné umeleckej mágii, mágii slova a štýlu, je plná parabolických scén, symbolických znakov, sugescií, ktoré nemožno ihneď a do konca pochopiť…“

Tri ženy je kniha náročná na svojich čitateľov, núti ich premýšľať a neostať vo svojej myšlienkovej konformite, a to je presne to, čo literatúra má s čitateľom robiť.

Lucia Jančovičová

Návrat do budúcnosti

1947 / Elisabeth Åsbrink / Preklad Simona Jánošková / Absynt 2018

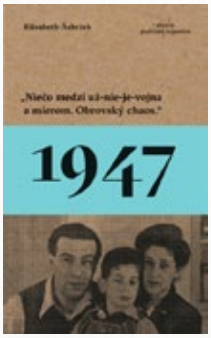

Meno švédskej spisovateľky Elisabeth Åsbrink nie je slovenskému čitateľovi reportážnej literatúry neznáme. V Absynte jej vyšla aj predošlá kniha *A vo Viedenskom lese stále rastú stromy*, ktorá podľa mojej mienky patrí medzi najlepšie knihy tohto vydavateľstva. Jedna z postáv tejto knihy, švédsky fašista Per Engdahl, ktorý očaril aj zakladateľa IKEA Ingvara Kamprada, hrá dôležitú úlohu aj v recenzovanej knihe. Podľa rozhovoru, ktorý autorka poskytla denníku *The Guardian*, mala byť kniha pôvodne celá o ňom, Åsbrink však o jeho činnosti v roku 1947 nemala dostatok informácií. Pri pátraní po jeho činnosti ju však zaujalo, koľko zásadných udalostí sa v danom roku odohralo, preto sa neskôr rozhodla písať o nich.

Táto kniha nie je zlá. Nie úplne však spĺňa to, čo by som od knihy s názvom označujúcim jeden konkrétny rok (a v niektorých zahraničných vydaniach aj s dôvetkom *Kde začína súčasnosť*) očakával. Vydavateľstvo knihu propaguje ako „fascinujúcu knihu, ktorej hlavným hrdinom je jediný rok v živote ľudstva“, „fascinujúcu mozaiku najrôznejších svetových udalostí, ktoré ovplyvňovali povojnový vývoj sveta a mnohé z nich ovplyvňujú ešte aj našu prítomnosť i budúcnosť“. Nie je to však celkom pravda. Väčšina udalostí sa naozaj udeje v roku 1947. Autorka si vybrala určité udalosti (internacionalizácia krajnej pravice, rozpad Indie a vznik nástupníckych štátov, vznik moderného džihádizmu, masová židovská emigrácia do Palestíny a napätie medzi arabmi a židmi, Norimberský proces a definovanie pojmu genocída v práve atď.). Po druhom prečítaní som si všimol, že autorka píše o Rímskom kongrese (medzinárodné stretnutie krajnej pravice), ktorý sa konal v roku 1950. Je pravda, že tematicky patrí do okruhu internacionalizácie krajnej pravice. V roku 1947 sa však nekonal, stretli sa iba Engdahl s nemeckým nacistom na úteku Johannom von Leersom – a toto stretnutie iba vytvorilo predpoklad na zorganizovanie kongresu.

Čítanie o hlavných udalostiach je veľmi zaujímavé. Problematické je však podľa mňa zaradenie časti opisujúcej vzťah Nelsona Algrena a Simone de Beauvoir. Opis ich vzťahu je na môj vkus príliš dlhý a až na konci je ako-tak vysvetlená jeho úloha (De Beauvoir začne pracovať na texte *Druhého pohlavia* a boj za rovnoprávnosť žien je prirovnaný k boju za rovnoprávnosť Afroameričanov).

Na pozadí historických udalostí sa dozvedáme príbeh jedného malého chlapčeka a to, akú úlohu zohral neskôr v autorkinom živote. Text je popretkávaný poetickými vyjadreniami, ktoré nemusia sadnúť každému (mne nesadli).

Na záver jedna myšlienka pre vydavateľstvo Absynt: Dajte si, prosím, väčší pozor na redakčnú úpravu. Vašu prácu degradujú zlé preklady. Konkrétne v tejto knihe som si všimol, že v kapitole o lordovi Mountbattenovi, poslednom britskom miestodržiteľovi Indie, píšete: „Lord Mountbatten prijme zásadné rozhodnutie. Britský parlament mu dá osemnásť mesiacov na to, aby zrušil britskú suverenitu v Indii, ale on nemá v pláne nechať poslednému indickému chukkovi toľko času.“ Chukka je však časový úsek, na ktorý sa delí jedna hra póla a zvyčajne trvá 7,5 minúty…

Branislav Breza

Mesiac tŕňový

21.
Čo sa stalo, Panebože,
zemetrasenie myslí?
Valasi v rukách majú nože.
Na jahňa malé s nimi prišli?

Čo sa stalo, Kristepane,
pýta sa srdce s plačom.
Krvaví vyberači dane:
začo, začo…?

22.
Z kalicha smrti do dna pila,
červená guľka podpísala pas.
Ľalia včera dušu vypustila.
V auguste páli, sibiriacky mráz…

23.
Obludné húsenice
na tvrdom krajci nášho chleba
sa pasú.

Panebože,
bude hlad,
bude hlad
po láske!

24.
Na kríži vystretý
visím jak Kristus Pán.
Na kríži vystretý
krvácam z piatich strán.

Pod krížom stráži ma
zo všetkých sveta strán,
pod krížom stráži ma
päť rodných bratov zbraň.

25.
Panie Macieju,
čo mám riecť viacej:
Kósciuszko plače,
stratil nádeju…
Hľa, vaše zbrane
križujú dlane
krvného brata.
Kto raz to zráta,
čo v nás zasejú,
Panie Macieju!?

26.
Na pohreb zvoní.
Kopytom oceľových koní.
Nádej zelená ako
srdce plné
opovrhnutia.

27.
Nádej zelená ako
mrena s háčikom v roztrhnutých
vnútornostiach.
Ale nádej predsa
zelená je,
lebo slnko vyhasne

až
o miliardy
rokov.

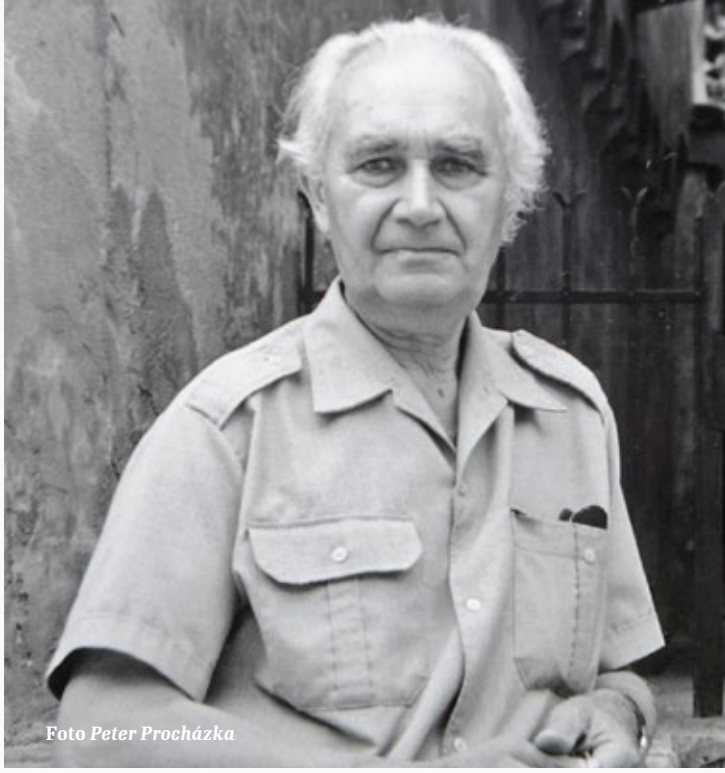
Foto *Peter Procházka*

Tŕňový august ’68 Jána Motulka

Foto *archív J. B.*

Už onedlho by sa malo v literárnom prostredí objaviť súborné básnické dielo Jána Motulka. Pripravuje ho Jozef Brunclík, ktorý v súčasnosti pôsobí na UKF v Nitre a pri tejto príležitosti sme ho požiadali o napísanie interpretácie ľubovoľnej časti Motulkovej poézie.

Hĺbavého intelektuála Jána Motulka, básnika umelecky a svetonázorovo spriazneného so zoskupením autorov slovenskej katolíckej moderny, literárna história vo veľkej miere ešte stále vníma hlavne na základe pomerne zdeformovaného obrazu, vytvoreného v období vlády komunistickej strany v Československu. Motulko bol názorným príkladom toho, ako sa môže na periférii dostať autor, ktorý zažíva svoje tvorivé kulminačné maximum. Dogmatickosť literárneho schematizmu nielen neumožnila básnikovi publikovať v dobových periodikách i vydavateľstvách texty mimo ideovej profilácie, ale dokonca viedla k zastieraniu pravdy a zamlčiavaniu – z kontextu slovenskej literatúry sa nedobrovoľne vytratil, jeho oficiálne publikovanie sa obmedzilo na minimum, vytvorené texty zostávali v zásuvke písacieho stola.

V čase obrodných zmien roku 1968 v štáte a v spoločnosti aj Jána Motulka strhla k básnickej aktivite demokratizácia verejného i politického života v krajine. V apríli 1968 si presadil v *Katolíckych novinách*, kde pôsobil ako redaktor, uverejnenie básne *Chválim si…* (14/1968), ktorá sa v ponovembrovej slobode pod názvom *Belasá jar* stala súčasťou knižného vydania zbierky básní *Fialové žalmy* (1992, s. 31). Veľmi pozitívne anticipácie demokratizačného procesu v štáte však narušil vpád vojsk Varšavskej zmluvy. Motulko na tento akt „spojeneckých vojsk“ reagoval veľmi emotívne – skladbou *Mesiac tŕňový*, uverejnenou v septembri 1968 v periodiku *Nové slovo* (17/1968).

Krvaví vyberači dane

Táto nerozsiahla básnická skladba pozostáva zo siedmych segmentov, častí, ktorých číselné označenie ešte pred textom signujú dátumové akcie, ku ktorým autor pripojil spontánne, bezprostredné reflexie lyrického subjektu. Umelecky i so snahou o hodnovernosť i dokumentaristiku tak zaznamenal v istom zmysle denné udalosti okupácie (21. 8. – 27. 8. 1968). J. Motulko už názvom naznačil istú ideu spoločensko-politického vedomia – mučivé pocity po nočnom obsadení Československa a z toho vyplývajúcu následnú bezradnosť, skepsu a deziluzívne stavy. Je prekvapivé, že vo výbere Jozefa M. Rydla v publikácii *Dvadsiatyprvý (August v tvorbe slovenských spisovateľov)* (1993) sa uvedená Motulkova báseň nevyskytuje a ďalší Motulkov básnický text pod názvom *Ľudský hlas* (v zbierke *Fialové žalmy* má názov *Puknutý hlas*) je uvedený iba ako anonym.

Čo sa dá vlastne zistiť z uvedenej básne? Hneď prvý osemveršový a dvojstrofový segment vyjadruje prekvapenie, ale zároveň i zdesenie lyrického subjektu nad stavom uvedomenia si skutočnosti. Strofy sa začínajú slovnými spojeniami „Čo sa stalo,

Panebože“; „Čo sa stalo Kristepane“. V prvom prípade možno vydedukovať vyjadrenie obavy, strachu, údivu lyrického subjektu, druhý tieto momenty iba redundantne navrstvuje i čiastočne hyperbolizuje – vyjadruje teda istú mieru rozhorčenia, zúfalstva a nevôle. Po liberalizačných tendenciách v štáte a spoločnosti sa bolo možné obávať, že vývoj, vzďaľujúci sa od sovietskeho vplyvu, nebude mať dlhé pokračovanie.

Neželaný príchod vojsk Varšavskej zmluvy do našej krajiny predstavoval pre lyrický subjekt „zemetrasenie myslí“, niečo nepredstaviteľné, čo nedokáže racionálne akceptovať. Aj verše „Valasi v rukách majú nože. / Na jahňa malé s nimi prišli“ naznačujú tiež niekoľko podobných súvislostí a skutočností. Pomenovaním valasi robí autor akýsi nepriamy odkaz na kontext valaskej kolonizácie, alúzia sa môže týkať naznačenia na obsadenie územia. Aj valasi, obyvatelia rusínskeho (čiastočne poľského) a balkánsko-rumunského pôvodu zaujali pôdu na území dnešného Česka i Slovenska a „vrchnosťou“ boli podporovaní, podobne ako vojská Varšavskej zmluvy (pozývací list). Navyše pojem valasi indikuje slovné spojenie pastieri oviec, teda tí, ktorí sa starajú, resp. majú zodpovednosť za stádo. V tomto básnickom segmente lyrický subjekt nemôže, resp. nevie zobrať do úvahy fakt, že miesto ochrany prichádza ozbrojený útok. Vojenský pakt piatich krajín so sférou vplyvu Sovietskeho zväzu bol protiváhou Severoatlantickej aliancie; Československo mali ochraňovať, nie realizovať skrytú anexiu. Ján Motulko vojakov intervenčných vojsk nazýva krvavými vyberačmi dane, dane za nádych slobody, práva a demokratizačných tendencií.

Obludné húsenice v Bratislave

V textovom segmente 22. a 23. sa autor nevyhol tragickej udalosti – tri zo štyroch veršov tretej strofy explicitne naznačujú smrť, v jednom sa dokonca možno dozvedieť, že ide o smrť zastrelením. Smrteľných obetí, ktoré spôsobili intervenční vojaci bolo niekoľko desiatok, ale slovo ľalia výrazne nasmerováva percipienta k obetiam mladších ročníkov, možno predpokladať, že by to mohlo byť i nevinné mladé dievča. A keďže k usmrteniu iba pätnásťročnej študentky Danky Košanovej došlo 21. 8. 1968 v Bratislave pred budovou Univerzity Komenského, záznam Bratislavčana Jána Motulka z 22. augusta je pravdepodobne „nestrávenou“ reflexiou danej udalosti.

Literárny historik Jozef Melicher si vo svojej monografii *Poézia katolíckej moderny* v súvislosti s danou poetickou skladbou všimol, že Ján Motulko v nej zdokumentoval okrem iného aj „demonštratívne presuny sovietskych tankov po uliciach našich miest“ (1990, s. 27). Slovné spojenia „obludné húsenice“, resp. „kopytá oceľových koní“ ako vojenská ťažká technika (tanky, autá v radoch) môžu asociovať takúto interpretáciu. A to, že sa „pasú na tvrdom krajci nášho chleba“ môže naznačovať, že lyrický subjekt vníma tento fakt cudzopasenia tragicky a uvedomuje si, že tanky prinesú len naoktrojovaný mier a fiktívne slobody – tie budú produkovať iba nenaplniteľné sny, túžby, resp. „hlad, hlad po láske“, v krajných polohách určite aj nenávisť.

Z ďalších textových segmentov možno odčítať istú mieru dezilúzie, zúfalstva a utrpenia. Postavenie lyrického subjektu autor približuje na symbolike Kristovho umučenia a hlavne ukrižovania. Indikuje to teda mimoriadne utrpenie a hlavne odovzdanie sa. Počet Kristových rán na kríži v texte je usúvzťažňovaný s počtom členov štátov Varšavskej zmluvy, účastných na intervencii („krvácam z piatich strán“, „stráži ma päť rodných bratov zbraň“). V istom zmysle je to čiastočná konkretizácia operácie Dunaj, vpádu vojsk Sovietskeho zväzu, Maďarska, Poľska, Východného Nemecka a Bulharska do Československa.

Kościuszko plače, básnik vzdoruje

Spomedzi všetkých však presvitá poľský fenomén. Motulkovi ako redaktorovi dobových *Katolíckych novín* nebolo neznáme v Poľsku štátom tolerované periodikum *Pax*, absolvoval jazykové kurzy poľštiny, jeho texty z knihy *Z ohňa a krvi* (1948) vyšli i v niekoľkých poľských časopisoch. K Poliakom prechovával veľké sympatie, vkladal do nich nádej, že by ako národ so svojimi ikonickými osobnosťami (napr. Karol Wojtyła) mohli byť istou elimináciou ateizácie k nastolenej ideológii, vzdorom voči komunistickým prisluhovačom. Aj preto účasť Poliakov na intervencii považoval za mimoriadne veľké sklamanie („Hľa, vaše zbrane / križujú dlane / krvného brata. / Kto to raz zráta?“). Potvrdzuje to aj akoby konkrétne i všeobecné oslovenie Panie Macieju, ale i fráza „Kósciuszko plače / stratil nádeju…“. Andrzej Tadeusz Bonawentura Kościuszko (1746 – 1817) bol v poľských dejinách uznávanou osobnosťou – generál v poľskej a americkej armáde, zúčastnil sa vojny za nezávislosť v Amerike a rozdúchal protiruské povstanie (1794). Ak takémuto človeku nezlomnej sily, vôle a odhodlania prisúdil atribúty dezilúzie, smútku a straty nádeje, určite aj hanby za skutky svojho národa, bol to len odraz situácie, ktorú Ján Motulko u lyrického subjektu potreboval zvýrazniť – absolútne sklamanie.

Z Motulkovho básnického prejavu, v ktorom persiflážne vyjadril nelichotivý postoj k dobovej realite sa posledné dva básnické segmenty výrazne podobajú dikcii výpovede jeho skladby *Čas Herodes* (1948), ktorej posudzovateľ, páter Vojtech Mikula, autorovi vyčítal vzdorovitý postoj rebela (očakával naopak formu modliacej sa poézie). Motulkovo vypointovanie je v hybridnej korelácii naturalisticky deziluzívne i idealistické zároveň. Uvedomenie si bezvýchodiskovosti stavu po okupácii krajiny, odmietanie prijať nastolené status quo ho nevedie k letargii, ale naopak k postoju vnútorného nepokoja, tenzie, dusenej, explicitne neprejavovanej vzdorovitosti. Je to však pre lyrický subjekt patová situácia – ako prekonať vzniknuté depresívne a deziluzívne stavy, keď v okamihu reflektovania nevidí východiská a nádej je v jeho vnímaní „srdce plné opovrhnutia“ a „mrena s háčikom v roztrhnutých vnútornostiach“? Istú formu perspektivizmu vidí v plynutí času a vo viere očakávanej zmeny, v neudusení jeho vnútorného hlasu. Zelená farba nádeje v poslednom textovom segmente asociuje skôr pozitívne ladené konotácie, predikuje potencionalitu subjektu, ale aj kresťanské nastavenie nevzdať sa svetla nádeje, slnka, pretože to vyhasne až o „miliardy rokov“.

Básní Jána Motulka podobného charakteru je omnoho viac! Môžu slúžiť ako svedectvo o nelichotivom reflektovaní doby, mohli by byť však aj svedomím národa, hlasom volajúcim po slobode, práve a spravodlivosti.

Jozef Brunclík

Literatúra

BRUNCLÍK, Jozef. *Introvertnosťou ku katarzii (Lyrický svet v tvorbe Jána Motulka)*. Druhé, doplnené vyd. Nitra: FF UKF v Nitre, 2017. 230 s. ISBN 978-80-558-1154-3.

MELICHER, Jozef. *Poézia katolíckej moderny*. Bratislava : Krajský pedagogický ústav v Bratislave, 1990. 28 s.

MIKULA, Vojtech. *Ján Motulko: Čas Herodes (1948-1949)*. Posudok k samizdatovému vydaniu. Súkromný archív.

MOTULKO, Ján. *Fialové žalmy*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1992. 76 s. ISBN 90-220-0394-8.

MOTULKO, Ján. *Chválim si…* In *Katolícke noviny*, 1968, roč. 83, č. 14, s. 1.

MOTULKO, Ján. *Mesiac tŕňový*. In *Nové slovo*, 1968, roč. 10, č. 17, s. 13.

RYDLO, Jozef M. *Dvadsiaty prvý: August 1968 v tvorbe slovenských spisovateľov*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1993. 206 s. ISBN 80-7090-256-6.

Knihárka Lida Mlichová sa v novom ateliéry ešte stále udomácňuje. V pozadí môžete vidieť podobizeň jej otca, zakladateľa knihárskej dielne v Žiline, Jána Vrtílka. **Foto *bb***

Dnešná doba je taká ligotavá

Keď som vkročila do **Knihárskej dielne Lidy Mlichovej v Žiline**, mala som pocit, akoby som sa ocitla v inom časopriestore. Zapôsobil na mňa zrekonštruovaný Rosenfeldov palác, kde dielňa sídli, i samotné priestory s knihárskymi nástrojmi. Čím dlhšie sme sa rozprávali, tým viac sa mi potvrdzovalo, že knihár Ján Vrtílek, ktorý túto dielňu založil, bol úžasný človek, a aj jeho dcéra, pokračovateľka remesla umeleckej knižnej väzby, je obdivuhodná osobnosť. Diskusia s touto dámou s pokojným, pomalým tempom rozprávania ma doviedla k ojedinelému, a preto vzácnemu pocitu vnútorného pokoja.

Priestor vyhradený na tento príbeh ani zďaleka nestačí, keďže sa začína už v dvadsiatych rokoch 20. storočia príchodom Jána Vrtílka do Žiliny. Pani Mlichová teda nazhŕňala všetky roky úzko k sebe: „Do Žiliny prišiel v roku 1928 ako 23-ročný mladík, vyučený knihár z Vyškova na Morave, za svojím strýkom, ktorý bol tiež Moravák a v Žiline mal knihársku dielňu. Už mal za sebou vyučenie v ručnom zlatení v Brne a nadstavbu v ručnej väzbe. Bol dobre remeselne pripravený, ctižiadostivý, poctivý, a svojím spôsobom aj tvrdohlavý. Keď prišli zákazky, ktoré boli ojedinelé, mimoriadne, vždy dostal tú prácu on, lebo ju vedel urobiť.“

So Žilinou a dielňou Ján Vrtílek doslova zrástol. Hoci ho život niekedy poriadne mlel a prišli spoločenské zmeny, od remesla nikdy neodstúpil. Podľa rozprávania jeho dcéry mal šťastie, že tu bolo dobré gymnázium a z mnohých študentov sa stali mimoriadni výtvarníci, výnimočné osobnosti či už v literatúre alebo vo výtvarnom umení. A tí všetci, ešte ako gymnazisti, chodili do dielne, kde Ján Vrtílek pre nich rezal, viazal a zlatil knihy. „Napríklad Ľubo Feldek mi hovoril, že má v Prahe banánovú krabicu plnú kníh, ktoré mu môj otec viazal,“ spomína Lida Mlichová na stretnutie so spisovateľom a prekladateľom po mnohých rokoch. Dielňu navštevovali aj ďalšie osobnosti kultúrneho života, ako napríklad sochár Stano Biroš, Fero Kráľ či Andrej Barčík. „Otec postupne vďaka týmto ľuďom, aj vďaka tomu, že sa ťahal dopredu vo výtvarnej tvorbe, vďaka jeho láske k hudbe a zaujatosti čítaním, narastal, samovzdelával sa, všetko to bral do seba. Kontakty s budúcimi výtvarníkmi ho posúvali, zabezpečovali jeho rast podvedome.“

Neskôr si Ján Vrtílek zaobstaral vlastnú dielňu a na základe ojedinelých knižných väzieb sa stal členom Stredoslovenských výtvarných umelcov, čo ho oprávňovalo mať svoj vlastný ateliér. „To mu uvoľnilo ruky,“ pripomína si otca Lida Mlichová a pokračuje: „Síce si tým zarábal na živobytie, ale zároveň

mohol letieť ďalej. Bavilo ho to tak, že to robil s plným nasadením."

Z otca si zobrala najväčší kus

Všetky deti knihára Vrtílka sa motali v dielni, no len druhorodenej Lide to ostalo: „Ja jediná som prebrala pradivo slov úplne prirodzene." Aj ona sa časom spoznala so všetkými významnými ľuďmi, ktorí dielňu navštevovali – s Alexom Mlynarčíkom, Lacom Gudernom či architektkou Vierou Meckovou, aj keď dlho ju vnímali len ako dievčatko z dielne. Napokon sa to zmenilo a pani Mlichová s úsmevom dodáva, že ju vraj už „berú". Remeslo sa naučila popri otcovi a na otázku, či bol k jej práci i kritický, odpovedá, že sa to nestalo ani raz. Naopak, tvrdí o sebe, že mala v živote veľké šťastie.

Ján Vrtílek sa dožil 94 rokov, pričom posledné tri roky do ateliéru nechodil. V tom období jeho dcéra už pracovala samostatne, a tak sa rozhodla urobiť otcovi poctu: „Zorganizovali sme mu poslednú výstavu v jeho živote, veľkú výstavu v Považskej galérii v Žiline a namiesto katalógu sme vydali knižku. Rozdelila som ju na tri drobné knižočky a zviazala. Je to triptych s veľmi dobrými fotografiami Martina Tisa a Petra Kelíšeka, je tam pohľad do priestoru starej dielne v starom dome. Je tu všetko to, čoho sa otec dotýkal. Chcela som to schovať, ako do schránky, to, čo sa dialo, to rozprávanie. Brána zo starého domu predstavuje ukončenie. Text napísal literát Tomáš Mazáč."

„Otca som si užila asi najviac zo súrodencov, akoby som si z neho zobrala ten najväčší kus. To už tak bude navždy, ale, samozrejme, stála pri tom vždy mama, pretože bez zázemia, ktoré urobila naša maminka, by to nešlo," počúvam rozprávanie Lidy Mlichovej a obdivujem jej pokoru a úctu voči rodičom.

Lida Mlichová viaže všetky knihy ručne, nepoužíva stroje, pretože to nechce posunúť týmto smerom. Knihárina je podľa nej poctivé remeslo, v samej podstate také ako každé iné. „Gro je na tom texte, na typografii, na tom, čo obsahuje vnútro, a to sa nejako ten študent musí naučiť, pretože to zaňho žiaden stroj neurobí. Keď chce niekto päť kníh, nikto to nebude viazať na strojoch, lebo to nejde. Stroj potrebuje tisícové náklady, a kým sa vôbec rozbehne… Študenti sem niekedy prídu aj na týždeň, aby si mohli dokončiť prácu. Stroje k tomu ani nepotrebujú. Možno narezať lepenku na nožniciach. Ale tu šijeme ručne. Všetko je to ručná práca." Aj preto je Lida Mlichová presvedčená, že umeleckú knižnú väzbu čaká priaznivá budúcnosť: „Nemyslím si, že by zanikla. Veď aj teraz na vysokých školách študujú ilustráciu, grafiku, knižnú grafiku, kde študenti robia knihy, knihy-objekty."

Z dielne sa stane múzeum

Keďže jej deti pracujú v iných profesiách alebo žijú v zahraničí, nemá kto po nej remeslo prevziať. Mesto Žilina si ctí ľudí, ktorí ho reprezentujú vo svete, a tak nielenže podalo pomocnú ruku v umiestnení dielne do historickej budovy, ale bude sa o ňu starať a spravovať ju aj po odchode jej majiteľky: „To, čo tu vidíte, zostane ako múzeum, v ktorom, predpokladám, bude pracovať moja kolegyňa, keď ja nebudem. Všetko ostane mestu. Už nebudem vedieť, že sa do toho montuje niekto, kto si to nebude vážiť." V predchádzajúcich priestoroch sídlila dielňa 23 rokov, tam sa cítila pani Mlichová doma, no pre rekonštrukciu ich musela opustiť. Pár dní pred Vianocami to budú už dva roky, odkedy pracuje v Rosenfeldovom paláci a dielňa je prakticky v podzemí. A keďže si zachovala rovnakú slobodu ako jej otec, rada si tu niekedy len tak číta a počúva hudbu.

Foto *bb*

Lida Mlichová, zdá sa, prežila zaujímavý život, preto sa, prirodzene pýtam, či niekedy uvažovala nad pamäťami a jej odpoveď ma úplne odzbrojuje: „Mne to tak nepríde, že treba písať pamäti. Minule mi niekto, koho dobre poznám, bývalý dirigent, hovoril, ale veď ty si taká slávna a teraz si v tom paláci. Môžeš si tú slávu užívať. A ja na to: Ty rozprávaš o sláve? Veď ty musíš vedieť, čo to je. Stál si na javisku, skončil koncert, všetci ti tlieskali, dostal si kytice a večer sa skončil, potom kyticiam treba vymieňať vodu, neskôr kvety vyhadzovať, lebo vädnú. Povedz mi bližšie, čo je sláva? Tá chvíľa? Najkúzelnejšie je, keď sa to deje. Najkúzelnejšie je, keď sa v dielni robí knižka. A potom tá knižka odíde a niekto vám rozpráva o sláve. Neviem definovať slávu. Čo vám to k životu prinesie? V podstate len zaväzuje. A bude to nabudúce také dobré?"

Aby náš rozhovor nesmeroval len do minulosti, zaujíma ma, aký má názor na súčasnú spoločnosť: „Musím povedať, že je to šialené. Dnešná doba je taká povrchná, taká ligotavá, často sa divím, čo má hodnotu. Pre mnohých ľudí majú hodnotu také veci, nad ktorými žasnem. Alebo hudba. Toto chcú počúvať?"

Lida Mlichová mi ukazovala bibliofílie, ktoré viazala a na ktorých koncepte sa podieľala. *Veľpieseň* s ilustráciami Mira Cipára, študentské práce dnes už známych knižných dizajnérov či výtvarníkov; Hviezdoslavove *Krvavé sonety* v angličtine s ilustráciami Dušana Kállaya viazané v koži prijala ako dar kráľovná Alžbeta; a mnoho, mnoho ďalších. Spomínala tiež veľa ocenení, výstav, pochvaľovala si spoluprácu s typografom Petrom Ďuríkom. A hoci podchvíľou prízvukovala, že ide hlavne o remeslo, ja si myslím, že človek môže byť akokoľvek zručný, bez vypestovaného vkusu je výsledok len bezduchou matériou. Vkus Lidy Mlichovej sa formoval v inšpiratívnom prostredí, každá jej kniha je preto umeleckým dielom.

Beáta Beláková

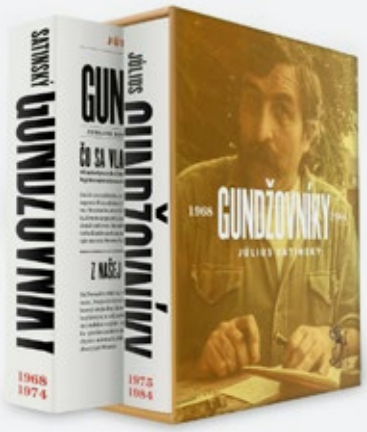

Gundžovníky / Július Satinský / Zost. Lucia Molnár Satinská / Vydavateľstvo Slovart 2018

Korešpondencia významného spisovateľa a humoristu (1941 – 2002), ktorý si počas svojho života písal s mnohými známymi osobnosťami kultúrneho života či rodinou. Keď v 60. rokoch 20. storočia emigrovali jeho švagrovia zo Slovenska, udržiaval s nimi kontakt od roku 1967 do roku 1984 pomocou vlastnoručne vyrábaného časopisu s názvom *Gundžovník*. Texty písal na stroji a ilustroval. Jeho dcéra *Gundžovníky* pripravila na vydanie a vďaka nim sa čitateľ dozvie o histórii jednej rodiny a jednej krajiny počas normalizácie. Dochovalo sa všetkých 87 čísel okrem prvého ročníka.

Večný pocit nedele / Mirka Ábelová / Artforum 2018

Štvrtá básnická zbierka autorky (1985), ktorá vznikala počas prípravy na materstvo a v prvých mesiacoch po narodení jej syna, čo sa odzrkadľuje aj v jej poézii.

Využívanie vysokohorskej krajiny a jeho dôsledky na zmenu prostredia / Veronika Piscová a kolektív / Veda, vydavateľstvo SAV 2018

Autori publikácie sa venujú aktuálnemu využívaniu národných parkov vo Vysokých a Nízkych Tatrách, ktoré lákajú najviac turistov, a tak sú najväčšmi ohrozované.

Pôvod totalitarizmu I – III / Hannah Arendtová / Z angličtiny prel. Igor Otčenáš / Vydavateľstvo Premedia 2018

Fundamentálne dielo o totalitarizme patriace k najvýznamnejším knihám o politickej histórii 20. storočia. Totalitarizmus autorka vysvetľuje ako nový fenomén, ktorý nie je možné vyložiť tradičnými pojmami tyrania alebo diktatúra.

Bratislava – čarovná metropola / Michal Hvorecký / Ilust. Simona Čechová / Vydavateľstvo Monokel 2018

Známy spisovateľ a prekladateľ (1976) píše o hlavnom meste Slovenska, o jeho zaujímavých zákutiach, uliciach, dotýka sa tiež histórie. Vhodné pre detského čitateľa od 5 rokov.

S predtuchou svetliny / Etela Farkašová / Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 2018

Zbierka básní prozaičky a poetky, laureátky ceny Anasoft litera 2018 za prózu *Scenár*. Autorka v nej hľadá odpoveď na otázku Kto som? Kto som ja?, ktorá v ľudskom bytí neustále rezonuje.

Svet je moja kancelária / Silvia Púchovská / Motýľ 2018

Príbeh digitálnej nomádky, ktorá vďaka online podnikaniu zažívala dobrodružný život na rôznych kontinentoch. Autorka v knihe opisuje výhody tohto životného štýlu a radí, ako naštartovať vlastný digitálno-nomádsky biznis.

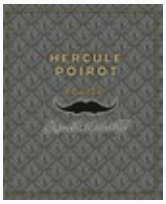

Hercule Poirot: Poviedky / Agatha Christie / Z angličtiny prel. Alexandra Ruppeldtová / Slovenský spisovateľ 2018

Prvé súborné vydanie detektívnych poviedok populárnej spisovateľky (1890 – 1976) má 820 strán vo veľkom formáte, kniha je vložená v kazete. Obsahuje doslov Eleny Vacvalovej.

Knihu nám vydavateľstvo venovalo do súťaže.

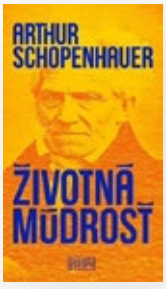

Životná múdrosť / Arthur Schopenhauer / Z nemčiny prel. Milan Krankus / Vydavateľstvo Európa 2018

Kniha úvah nemeckého filozofa (1788 – 1860), v ktorej sa pokúsil podať návod na prežitie čo najšťastnejšieho života vo svete plnom utrpenia a neexistencie trvalého šťastia.

KUPÓN
SLOVENSKÝ SPISOVATEĽ

KUPÓN
SKALNÁ RUŽA

« KUPÓNY do 10. decembra

Spiš / Juraj Kucharík / Dajama 2018

Turistický, bohato ilustrovaný sprievodca po Slovenskom raji, Levoči a Kežmarku. Ponúka národné parky, pamiatkové rezervácie a množstvo lokalít zapísaných v Zozname UNESCO, ale aj kaštiele, maľby, architektúru. Na 22. medzinárodnom knižnom veľtrhu v Krakove publikácia získala prvé miesto v prestížnej medzinárodnej súťaži Najlepšie vydavateľstvo o horách v kategórii Sprievodcovia v roku 2018. Autorom je len 27-ročný absolvent filozofickej fakulty, ktorý sa v tomto sprievodcovi venuje nielen turistike v prírode, ale aj prechádzkam za kultúrno-historickými pamiatkami.

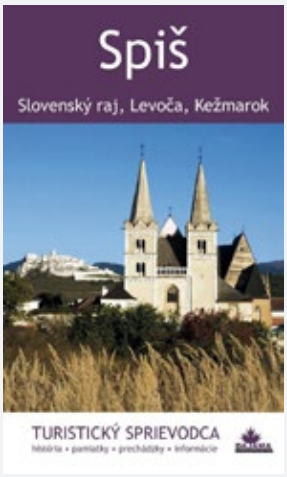

aha – porekadlá / Tomáš Kompaník, Kristína Bobeková / aha.slovakia 2018

Slovenské ľudové porekadlá o sile, rozume aj reči, spánku, hlade i práci doplnené pestrofarebnými ilustráciami.

Včely / Kolektív autorov / Z angličtiny prel. Eva Habánová / Ikar – Príroda 2018

Publikácia s podtitulom *Kompletná príručka pre včelárov a všetkých záujemcov o včelárstvo*. Príručka ukazuje, ako môžeme včely chrániť, ako im zabezpečiť potravu a ako ich prilákať do záhrad.

Bazová duša / Ján Buzássy / FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania 2018

Básnická skladba významného poeta (1935) vznikla v roku 1978. Autor sa v nej podujíma nájsť odpoveď na otázku, ako vzniká báseň. Knihu ilustrovala Alena Adamíková.

Eseje o bábkovom divadle / Dagmar Inštitorisová / Stimul 2018

Divadelná teoretička sa prostredníctvom esejí zamýšľa nad podstatou fascinácie bábkou z rôznych hľadísk: intertextuálneho, antropologického, teoretického a najmä semiotického a filozofického.

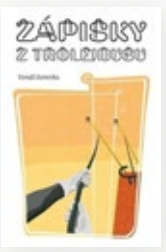

Zápisky z trolejbusu / Tomáš Komrska / Porta Libri 2018

Debut autora ponúka prierez postrehmi za päť rokov šoférovania trolejbusu v Bratislave.

Prídem hneď a iné básne / Barbara Korun / Zo slovinčiny prel. a doslov napísala Stanislava Chrobáková Repar / Skalná ruža, občianske združenie 2018

Zbierka poézie slovinskej poetky je rozdelená do dvoch častí: prvá obsahuje prierezový výber z prvých troch zbierok autorky, druhú tvorí doteraz najviac oceňovaná štvrtá básnická zbierka *Prídem hneď* (2011).

Básnickú zbierku môžete získať v súťaži.

Papieroví duchovia / Julia Heaberlinová / Z angličtiny prel. Miriam Ghaniová / Lindeni v Albatros Media 2018

Detektívny román autorky bestselleru *Černooké Zuzany* pre čitateľov od 15 rokov o mladej žene, pátrajúcej po mužovi, ktorý uniesol jej sestru.

Čo príde po Európe? / Ivan Krastev / Z angličtiny prel. Samuel Marec / Pod značkou Kalligram vydalo Vydavateľstvo Absynt 2018

Uznávaný európsky politológ napísal esejistickú knihu s podtitulom *Zanikne Európska únia podobným spôsobom ako habsburská monarchia?* Zamýšľa sa nielen nad aktuálnym dianím, ale svoje úvahy a predpovede opiera aj o hlboké znalosti európskych dejín.

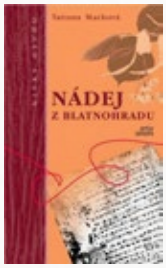

Nádej z Blatnohradu / Tatiana Macková / Artis Omnis 2018

Próza zo série *Nitky osudu*, v ktorej autorka (1963) odkrýva nepoznané stránky života slovanských panovníkov. V diele sa zavŕši osud kniežaťa Pribinu, aby mohol čitateľ spoznať jeho syna Koceľa.

»

Na úteku / **Alice Munroová / Z angličtiny prel. Vladislav Gális / Zelený kocúr 2018**
Poviedky kanadskej spisovateľky (1931), laureátky Nobelovej ceny za literatúru (2013) o láske, jej zradách a prekvapeniach.

Prázdne srdcia / **Juli Zeh / Z nemčiny prel. Paulína Šedíková Čuhová / Inaque.sk 2018**
Politický triler nemeckej autorky (1974) z Nemecka blízkej budúcnosti a psychologický príbeh o generácii, ktorá stratila vieru.

Správa o stave duše / **Denisa Gura Doričová, Pavel Černák / Vydavateľstvo Premedia 2018**
Rozhovor novinárky s psychiatrom a psychoterapeutom o tom, ako vyzerala starostlivosť o duševné zdravie v minulosti a ako vyzerá dnes.

Malá morská víla / **Hans Christian Andersen / Z angličtiny prel. Milan Žitný / Buvik 2018**
Príbeh svetoznámeho rozprávkara (1805 – 1875) o morskej víle, ktorá sa zaľúbila do pozemského chlapca, obsahuje neopakovateľné ilustrácie Maje Dusíkovej.

Delta / **Michal Tallo / Drewo a srd – Občianske združenie Vlna 2018**
Druhá básnická zbierka autora (1993), básnika mladej generácie debutujúceho zbierkou *Antimita*, ktorá otvára tému sveta a ľúbostných vzťahov.

Slováci a Československá socialistická republika / **Kolektív autorov / Literárne informačné centrum 2018**
Ďalší diel edície *Pramene* je prácou kolektívu autorov pod vedením Jaroslavy Roguľovej a editorskou taktovkou Pavla Dvořáka. Zachytáva obdobie Československej socialistickej republiky, ktoré začína rokom 1960 prijatím novej ústavy a končí pádom režimu v roku 1989.
Knihu môžete získať v súťaži.

Takto vidím / **Romana Romanyšyn, Andrij Lesiv / Z ukrajinčiny prel. Patrik Oriešek / Vydavateľstvo Monokel 2018**
Ilustrovaná kniha o tom, ako funguje zrak. Publikácia získala ocenenie Ragazzi award na Medzinárodnom veľtrhu detských kníh v Bologni.

Toto nie je džungľa / **This is not a jungle! / Susann Isern / Zo španielčiny prel. Dominika Šušolová / Ilust. Rocio Bonilla / Perfekt 2018**
Zábavný a poučný príbeh o Paulínke, ktorá sa rozhodla robiť to, čo sa jej práve zachce. Vhodné pre čitateľov od 5 rokov.

Posledné dievča / **Nadia Murad, Jenna Krajeski / Z angličtiny prel. Barbora Daxner / Citadella 2018**
Autorka rozpráva vlastný príbeh o tom, ako príslušníci Islamského štátu zmasakrovali obyvateľov jej dediny v Iraku, zabili rodičov i bratov, o tom, ako ju donútili stať sa sexuálnou otrokyňou a o jej úteku.

Významné osobnosti starého Prešporka / **Ivan Szabó / Perfekt 2018**
Autor literatúry faktu (1939) píše o osobnostiach neodmysliteľne spätých s minulosťou Bratislavy. Nájdete tu vedcov, učencov, lekárov či umelcov (napr. Bela, Mikovíni, Sofer, Lippay, Terézia Brunšviková a i.).

Havran v kávomate / **Ráchel Noa / Ilust. Ladislav Maria Wagner / Pars Artem 2018**
Debutová básnická zbierka autorky známej zo sociálnej siete Facebook.

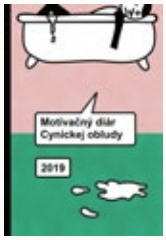

Motivačný diár Cynickej obludy / **Vydavateľstvo Premedia 2018**
Diár na rok 2019 so stranami na písanie, horoskopom, osemsmerovkou a množstvom kreslenej i slovnej irónie.

Vtáčia legenda / **Daniel Hevier / Ilust. Vladimír Král / TRIO Publishing 2018**
Rozprávanie významného spisovateľa o dedkovi Stehlíkovi a jeho vnukovi Martinovi Strakovi, ktorí si počas letu do Edinburghu krátia chvíľu tým, že o ňom vymýšľajú príbehy.

Mikuláš, Ježiško a iné komplikácie / **Hana Naglik / Ilust. Hana Naglik, Daniela Muranová / OZ Slniečkovo 2018**
Príbeh o košickom Dóme svätej Alžbety, 11-ročnom hrdinovi Mikulášovi a dôležitosti medziľudských vzťahov od autora vystupujúceho pod pseudonymom (vl. menom Silvester Lavrík, 1964).

KUPÓN
LIC

« **KUPÓN**
do **10. decembra**

V ďalšom čísle si prečítate:

- interpretáciu literárnej vedkyne Martiny Taneski na úryvky Kollárovej básnickej skladby ***Dcéra Slávy*** (Perfekt)
- titulnú recenziu na knihu Ivany Dobrakovovej ***Matky a kamionisti*** (Marenčin PT) od Lenky Macsaliovej
- reportáže z druhého ročníka Autoriády a festivalu Ars Poetica
- tému zameranú na reflexiu literatúry pre deti a knižné ilustrácie

Knižná revue 12 vyjde 13. decembra.

INZERCIA

artis omnis
EDÍCIA PAMÄŤ

Dnešná mladá generácia má nárok nevedieť, lebo nezažila. Niektorí zo staršej generácie by možno aj radi zabudli. Táto kniha vznikla preto, aby sa vedelo a nezabúdalo.
Aj preto je prvým titulom novej edície PAMÄŤ.

NÁJDETE VO SVOJOM KNIHKUPECTVE

www.artisomnis.sk

KNIŽNÁ REVUE, mesačník o nových knihách.

Vydáva: Literárne informačné centrum. IČO 31 752 381. **Redakcia:** šéfredaktor Mgr. Matúš Mikšík, Mgr. Beáta Beláková, Mgr. Lenka Macsaliová, PhD. **Adresa redakcie:** Knižná revue, Námestie SNP 12, 812 24 Bratislava, tel.: 02/204 73 514, 0918 640 831, e-mail: *krevue@litcentrum.sk*, *www.litcentrum.sk*, *www.kniznarevue.sk*. **Spolupráca:** Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR, Spolok slovenských knihovníkov. **Grafika na obálke:** Veronika Kružliaková. **Grafika:** Mgr. art. Veronika Kružliaková. **Tlač:** ULTRA PRINT, s. r. o. **Rozširuje:** MEDIAPRINT-KAPA, PRESSEGROSSO, a.s. **Objednávky na predplatné prijíma:** ARES, Banšelova 4, 821 04 Bratislava, tel.: 02/4341 46 65 **a** L.K. PERMANENT, spol. s r.o., Poštový priečinok 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 02/4911 12 01. **Neobjednané rukopisy sa nevracajú. EV 2983/09, MIČ: 49 315. Podávanie novinových zásielok povolené RPP Ba-Pošta 12 dňa 21.10.93, č.j.129/93. ISSN 1210-1982 (tlač. verzia), ISSN 1336-247X (online).**

ROČNĚ PREDPLATNÉ NA ROK 2019: 15 €. Kontaktujte nás!

Vybrali sme pre vás najlepšie knižné tipy na darčeky

Pozrite si naše odporúčania
na www.martinus.sk/vianoce

Vybrali sme pre vás

Knihy roka 2018

martinus.sk/knihyroka

Týmto rokom nás sprevádzalo naozaj veľa skvelých knižiek! Výber z nich nájdete **na www.martinus.sk/knihyroka** a v tlačenej podobe pri pokladni vo všetkých našich kníhkupectvách.

Poponáhľajte sa, kým ich všetky nerozdáme :-)

NAVŠTÍVTE KNÍHKUPECTVÁ MARTINUS

Banská Bystrica
OC Terminal
Ulica 29. augusta 37

Bratislava
Obchodná 26
Staré mesto

Bratislava
OC Cubicon
Staré grunty

Košice
OC Galéria
Toryská 5

Lučenec
OC Galéria
Námestie republiky

Martin
OC Galéria Martin
Námestie SNP 2

Nitra
OC CENTRO
Akademická 1

Poprad
OC Forum
Námestie sv. Egídia

Považská Bystrica
M-Park
Centrum 8

Žilina
SC Mirage
Nám. A. Hlinku 7/B

Otvárame v týchto dňoch
Trnava
City Arena
Dolné bašty 1/A

martinus

Panta Rhei

KNIŽNÝ DIÁR

pre všetkých

MILOVNÍKOV KNÍH

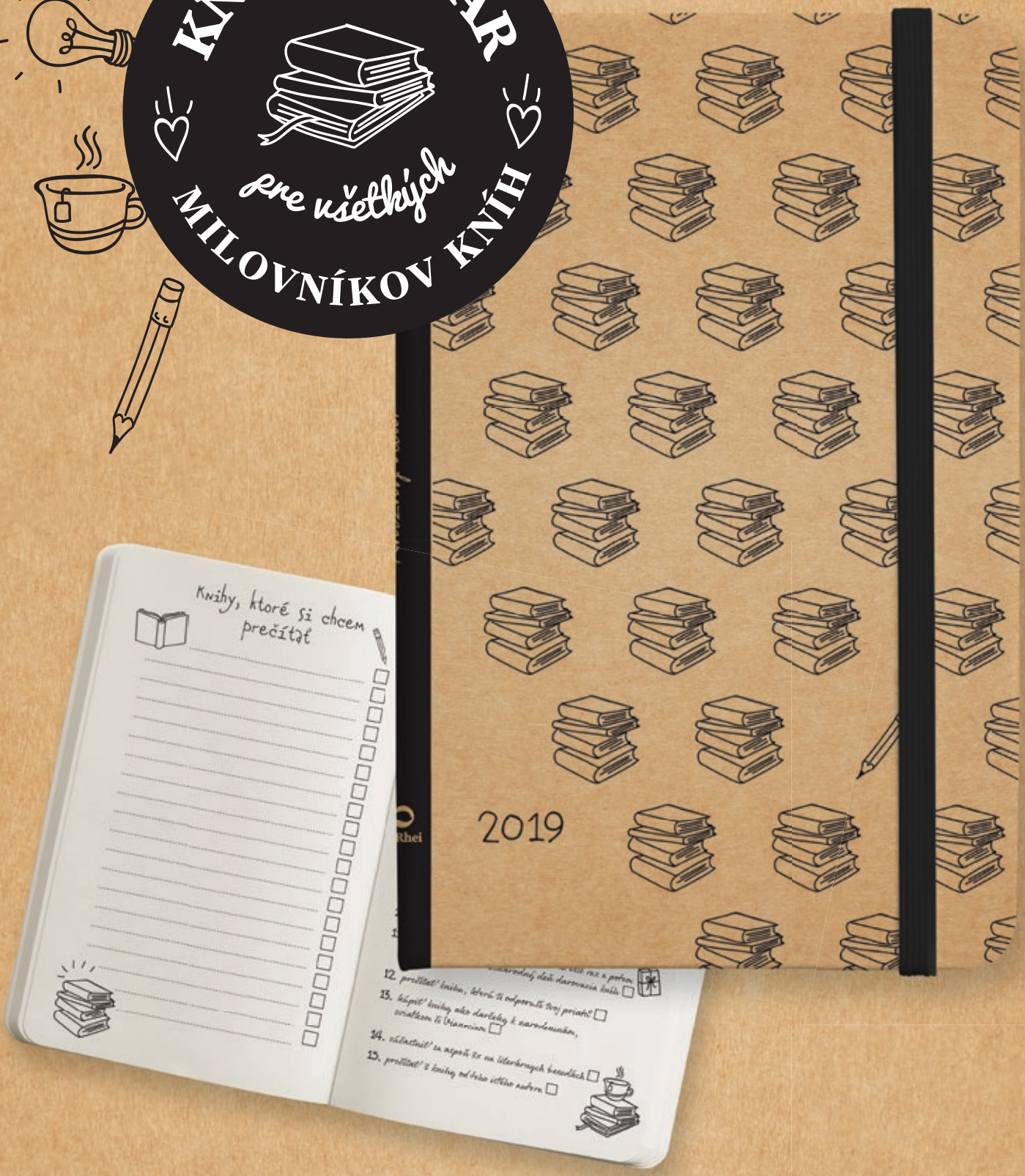

Kúpite v každom kníhkupectve Panta Rhei
a na **www.pantarhei.sk**

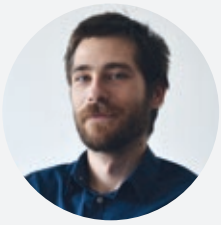

Foto Radka Komžíková

Instantné poetické zamyslenie

Ó, áno, to je presne to, čo sme potrebovali, kávičky a koláčiky – pri knižkách. Rozmýšľajme spolu, ako by to asi mohlo vyzerať, keby tu bol Facebook a Instagram napríklad od začiatku 20. storočia. To by stihol ešte aj Hviezdoslava, od ktorého by si sociálne siete zrejme vyslúžili nejaký vzletný hanlivý prívlastok ako „appky, pristrihnuté na západe“, ako sa raz náš bard vyjadril o novej podobe poézie Ivana Kraska.

No a Krasko… scrolluješ mu instafeed a vidíš tie inšpirácie – tu Baudelairove *Kvety zla*, odfotené niekde v kaviarni; tu zas dekadentné zátišie s *Havranom* E. A. Poea; možno knižka zasadená do industriálneho prostredia cukrovaru v Klobukoch, ale ktorá? Noc a samota, zopár pochmúrnych veršov ako teaser na novú zbierku, alebo, nebodaj, redukcia textov na minimalistické dvojveršia, ktoré by sa celé zmestili na obrazovku smartfónu?

V medzivojnovom období si predstavujem úspešný oficiálny instagramový profil pre *Edíciu mladých slovenských autorov* či zverejňovanie kľúčových pasáží z manifestov avantgardných poetík. Sformovala by sa katolícka moderna homogénnejšie, keby mali spoločný FB fanpage a mohli by pálčivé otázky riešiť v četovacej skupine?

Isté je to, že v druhej polovici 20. storočia by ovládli sociálne siete kratšie aj dlhšie básne Miroslava Válka (ale nie tie najdlhšie, texty ako *Domov sú ruky, na ktorých smieš plakať* by zrejme ostali zabudnuté, pretože sú „príliš dlhé“). Bohužiaľ, zo sociálnych sietí by sa asi rýchlo stali socialistické siete, ktoré by sa využili na budovanie novej spoločnosti – bežný používateľ s dobrým vkusom by sa tak musel psychicky pripraviť na záľahy spamu.

Trnavská skupina by asi ostala verná papieru, ale Osamelí bežci by sa pustili v ústrety všetkému možnému novému, takže by bolo veselo, kým by ich nezabanovali. Undergroundom by automaticky bolo všetko, čo malo menej ako tisíc followerov na Instagrame / lajkov na Facebooku – a Dominik Tatarka by bol stále populárny, len by mu mazali príspevky a namiesto zvodných agentiek (ktoré napokon ostali samy zvedené), by naňho nasadili hekerov.

Ťažko povedať, ako by boli poznamenané 90. roky, keby už vtedy existovali sociálne siete – myslím si však, že túto dekádu ani netreba rozvádzať, lebo ona samotná má evidentne hranice možného až kdesi za hranicami mojej predstavivosti.

A sme viac-menej v súčasnosti, kladieme si obľúbenú otázku profesora Čúzyho, ktorý ma učil na FiF UK literatúru 20. storočia: A čo s tým? Čo s literatúrou a digitálnym priestorom? Čo s novými možnosťami textovania? Čo s eventuálnymi transformáciami žánrov? Čo s písaním na sociálnych sieťach? Mala by to skúmať literárna veda alebo skôr sociológia? Alebo literárnovedná sociológia?

Nové priestory (aj) pre literatúru teda priniesli hneď niekoľko otázok, keďže sa však nachádzajú takmer na konci textu v dĺžke 3059 znakov (vrátane názvu a podpisu), asi sa nemusím báť toho, že sa niekto k nim dostal, zamyslel sa nad nimi a pustil sa do ich riešenia – jedine, že by teda automaticky očami zascrolloval až naspodok stránky.

Matúš Mikšík

Obsah

AKTUALITY

02 LQ #21 – Viem, čo je domácnosť, neviem, čo je metafyzika (správa, Agnieszka Słowikowska) // **03** Gundžovníky, oteckovia a Hviezdoslav (reportáž, Nina Podmanická) // **06** Akútny zápal alebo utopický Mobilis (reportáž, Ján Púček) // **08** Zrob sebe totu reportaž (reportáž, Matúš Mikšík)

TÉMA – LITERATÚRA V DIGITÁLNOM PRIESTORE

11 Z printu do videa (článok, Lenka Macsaliová) // **14** Ako si získavať ľudí a speňažiť poéziu (recenzia: *Metrofília / Samoláska a spolulásky*, Viliam Nádaskay) // **17** Virtuálna premena Kafkovej Premeny (článok, Marek Čabák)

ROZHOVOR

18 Kedysi som maľoval písmená na steny, dnes ich kreslím v počítači (rozhovor so Samuelom Čarnokým, Ivana Gibová)

KOMENTÁRE

21 Generál aj z odvrátenej strany (esej: *Generál M. R. Štefánik*, Ivan Szabó)

RECENZIE

22 Ťažko druhýkrát prejsť uchom ihly (recenzia: *Med pamäti*, Matúš Mikšík) // **23** Všeličo bolo treba vynechať (recenzia: *Vynechaný spoj*, Derek Rebro) // **24** Kniha plná človečiny (recenzia: *Nerieš to*, Etela Farkašová) // **25** Kde / Kto sú muži? (*Dilemy obyčajných žien*, Katarína Zechelová) // **26** Ľahká ezoterika (recenzia: *Spútaní časom*, Tamara Janecová) / Príbeh coming outu? (recenzia: *Prosté rozprávky. Séria 1*, Agnieszka Słowikowska) // **27** Mongolské dobrodružstvo (recenzia: *Krajinou ľudí, zvierat a bohov*, Romana Dériková) // **28** Záhrada príšer (recenzia: *Záhrady v Bomarze*, Veronika Košičiarová) / Rozum a cit (recenzia: *Tri ženy*, Lucia Jančovičová) // **29** Návrat do budúcnosti (recenzia: *1947*, Branislav Breza)

INTERPRETÁCIA

30 Tŕňový august ’68 Jána Motulka (interpretácia: *Mesiac tŕňový* (úryvok), Jozef Brunclík)

PRÍBEH

32 Dnešná doba je taká ligotavá (reportáž: Knihárska dielňa / Žilina, Beáta Beláková)

Z NOVÝCH KNÍH

05 Knihy, ktoré nás zaujali na Bibliotéke // **34 – 36** anotácie

Milí čitatelia, radi by sme vás upozornili na to, že od začiatku budúceho roka bude zmenená cena Knižnej revue, bežné číslo časopisu bude stáť 1,50 € a letné dvojčíslo 3 €. Ročné predplatné (všetkých 11 čísel) bude vo výške 15 €.